

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

**TRAJNOSTNI
RAZVOJ
IN
SLOVENSKA
STVARNOST
(II)**

Zbornik posvetov 2005 - 2006

Zbornik posvetov Trajnostni razvoj in slovenska stvarnost (II)

Izdajatelj: Državni svet Republike Slovenije, Ljubljana, Šubičeva 4

Oblikovanje in priprava za tisk: Moj repro d.o.o.

Naklada: 300 izvodov

Leto izdaje: 2007

9 789616 453134

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

502.3(063)(082)

TRAJNOSTNI razvoj in slovenska stvarnost : zbornik posvetov v
Državnem svetu Republike Slovenije 2005-2006. - Ljubljana : Državni
svet Republike Slovenije, 2007

ISBN 978-961-6453-13-4

231799040

KAZALO

1. STRATEGIJA RAZVOJA EKOLOŠKEGA KMETIJSTVA V SLOVENIJI	
Program posveta	7
Povzetek zapisa s posveta	8
Zaključki posveta	28
2. RAVNANJE Z ODPADKI	
Program posveta	29
Povzetek zapisa s posveta	30
3. NOBEN ODPADEK NI DOBER ODPADEK	
Program posveta	49
Povzetek zapisa s posveta	50
4. TRAJNOSTNI RAZVOJ IN SLOVENSKA STVARNOST	
Program posveta	67
Povzetek zapisa s posveta	68

STRATEGIJA RAZVOJA EKOLOŠKEGA KMETIJSTVA V SLOVENIJI

19. maj 2005

Organizatorja:

Državni svet Republike Slovenije in Inštitut za trajnostni razvoj

Svet kmetijskih ministrov Evropske unije je potrdil Akcijski načrt za ekološko kmetijstvo in ekoživila. Pri Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano deluje strokovna skupina za pripravo nacionalnega akcijskega načrta dolgoročnega razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji, ki je na posvetu predstavila svoje predloge in omogočila javno razpravo o priložnostih za ekološko kmetijstvo v Sloveniji.

Posvet sta odprla predsednik Državnega sveta Republike Slovenije Janez Sušnik in vodja Predstavništva Evropske komisije v Sloveniji Erwan Fouéré. Strokovno so prispevali Anamarija Slabe z Inštituta za trajnostni razvoj (Ekološko kmetijstvo v Sloveniji: stanje, potrebe in možnosti; predstavitev rezultatov raziskav, delavnic in analiz SWOT), Marta Hrustel Majcen z Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (Predstavitev dela MKGP v zvezi z Akcijskim načrtom za dolgoročni razvoj ekološkega kmetijstva), Alojz Sok, predsednik Odbora za Odbora Državnega zbora za kmetijstvo, gozdarstvo, Boris Fras, predsednik Zveze združenj ekoloških kmetov Slovenije in Marjana Peterman iz Zveze potrošnikov Slovenije (Predlogi nevladnih organizacij) in Peter Vrisk, predsednik Kmetijske gozdarske zbornice Slovenije (Vloga KGZS pri izvajanju akcijskega načrta).

UVOD

Ekološko kmetijstvo je model praktičnega uresničevanja trajnostnega razvoja. Zaradi svojega vsestranskega prispevka javnim dobrinam in zaradi posebnih značilnosti slovenskega prostora glede kmetijstva sta Strategija razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji in Akcijski načrt za njeno uresničitev nacionalnega pomena ter presegata interese kmetijskega sektorja. Slovenija namena proračunska sredstva za okoljska plačila ekološkim kmetijam od leta 1999 dalje, od leta 2001 pa v okviru Kmetijsko okoljskega programa z večinskim sofinanciranjem EU. Vendar pa, kot kažejo raziskave in rezultati številnih delavnic, ekonomski, socialni in okoljski potenciali za ekokmetijstvo v Sloveniji še zdaleč niso izkoriščeni. Zato je kakovosten načrt za nadaljnji razvoj zelo pomemben.

Oktober 2004 je Svet kmetijskih ministrov EU potrdil Akcijski načrt za ekološko kmetijstvo in ekoživila, ki ga je pripravila Evropska komisija. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS je leta 2004 imenovalo strokovno skupino za pripravo nacionalnega Akcijskega načrta dolgoročnega razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji, ki ga je novembra 2005 potrdila Vlada RS. Na Inštitutu za trajnostni razvoj se ekološkemu kmetijstvu posvečamo od svoje ustanovitve leta 1995 dalje. Junija 2005 je Inštitut za trajnostni razvoj zaključil projekt Prispevek nevladnih organizacij k Akcijskima načrtoma za ekološko kmetijstvo (EU in nacionalni), ki so ga leta 2004 podprli Delegacija Evropske komisije v Sloveniji, Urad vlade za informiranje in Ministrstvo za okolje in prostor. V okviru projekta je inštitut organiziral štiri delavnice za predstavnike nevladnih organizacij (kmetijskih, okoljskih, potrošniških idr.) in strokovnjake – poznavalce ekološkega kmetijstva. Delavnice so bile namenjene stanju v ekološkem kmetijstvu v Sloveniji, ciljem v zvezi z razvojem ekološkega kmetijstva pri nas, potrebam po spremembah (analiza SWOT) idr. Dve delavnici so bile v evropskem raziskovalnem projektu za izbrane strokovnjake, predstavnike ministrstev, kmetijsko gozdarske zbornice in nevladnih organizacij. Inštitut za trajnostni razvoj od leta 2003 raziskuje različne vidike ekološkega kmetijstva v triletnem evropskem raziskovalnem projektu Nadaljnji razvoj politike ekološkega kmetijstva v Evropi s posebnim poudarkom na širitvi EU. Leta 2004 je inštitut izvedel tudi raziskavo o stanju in tržnih potencialih za slovenske ekološke kmetije oziroma ekoživila v slovenskem raziskovalnem projektu.

Na osnovi projektne delo je inštitut oblikoval vrsto sklepov in priporočil ter jih posredovali Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, da bi jih upoštevalo pri pripravi nacionalnega akcijskega načrta. Pri razvoju strateških dokumentov je pomembna dovolj široka razprava. Posvet o razvoju ekološkega kmetijstva je inštitut organiziral v času, ko je potekala priprava Programa razvoja podeželja 2006 – 2013, ki vključuje tudi ustrezne ukrepe za razvoj ekološkega kmetijstva.

Posvet o strategiji razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji je potekal v času priprav ključnih dokumentov o omenjeni temi, zato je bila javna razprava, v kateri so oblikovali dodatna priporočila za pripravo nacionalnega akcijskega načrta in slovenske kmetijske politike oziroma politike razvoja podeželja, zelo dobrodošla.

MARJANA DREMELJ, Inštitut za trajnosti razvoj

Namen današnjega dogodka je razprava o strategiji razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji s posebnim poudarkom na predlogih ukrepov, ki so pripravljeni na pobudo nevladnih organizacij, stanovskih organizacij, gospodarskih organizacij in ministrstva. Zakaj ekološko kmetijstvo? Zakaj se nam zdi tako pomembno? Ključno poslanstvo ekološkega kmetijstva je pridelava živil, ohranjanje biotske raznovrstnosti in okolja.

JANEZ SUŠNIK, predsednik Državnega sveta

Državni svet organizira posvete na visoki strokovni ravni in tako spodbuja zakonodajne pobude. Poleg svoje redne dejavnosti spodbuja delo civilne družbe. Opravljamo koristno družbeno delo za dobrobit Slovenije, za boljši jutri in Strategija razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji je zelo pomembna.

Evropska unija je oktobra 2004 dobila svoj prvi akcijski načrt za ekološko kmetijstvo in ekološka živila. Nacionalne akcijske načrte ima že večina držav članic Unije. Jeseni letos pa naj bi tovrsten akcijski načrt dobili tudi v Sloveniji. Potrdila naj bi ga Vlada RS. Ekološko kmetijstvo daleč presega interese kmetijskega sektorja. Je način kmetovanja, ki poleg varnih in kakovostnih živil zagotavlja celo vrsto javnih dobrin. Ohranja rodovitnost tal, varuje vire pitne vode, ohranja biotsko raznovrstnost, upočasnjuje klimatske spremembe ter nudi vrsto drugih okoljskih koristi, hkrati je pomembno za ekonomijo podeželja in kakovost bivanja, še posebej v povezavi s turizmom. Živila iz nadzorovane ekološke pridelave dosegajo višjo ceno, način pridelave pa je za slovenske pogoje kmetovanja veliko ustrežnejši od konvencionalnega, saj je konkurenčna omejenost intenzivnega kmetijstva v Sloveniji dobro poznana.

Slovenske nevladne organizacije so oblikovale predloge za strategijo razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji in akcijski načrt za njeno izvedbo. Opravljena je bila analiza ekokmetijskega sektorja in politike za ekokmetijstvo v Sloveniji ter na podlagi te analize pripravljene predlogi za ukrepe in dejavnosti, ki naj bi jih vseboval nacionalni akcijski načrt za ekološko kmetijstvo in ekoživila. Rezultati raziskav so pokazali, da kljub razmeroma pogostemu omenjanju ekološkega kmetijstva s strani predstavnikov Vlade in politike v Sloveniji na državni ravni ni vizije o pomenu te usmeritve. Sedanji ukrepi se omejujejo na neposredna plačila v okviru kmetijsko-okoljskega programa. Kljub slabi obveščenosti slovenskih kupcev o ekokmetijstvu pa povpraševanje po ekoživilih presega ponudbo, predvsem pri vrtninah, žitih, sadju in mlečnih izdelkih. Tudi veliki trgovski sistemi iščejo domača ekoživila. Ekološkemu kmetijstvu je potrebno dati ustrezno mesto v nacionalnih razvojnih programih, predvsem v Strategiji razvoja Slovenije in v Programu razvoja podeželja 2007 - 2013. Ekološko kmetijstvo je vzorčni model trajnostnega razvoja, saj poleg pridelave varnih in kakovostnih živil zagotavlja vrsto javnih dobrin: varuje okolje, predvsem pitno vodo, kakovost voda nasploh, ohranja biotsko raznovrstnost in rodovitnost tal, preprečuje erozijo, proizvode šestdeset odstotkov manj toplogrednih plinov, hkrati pa je pomembno za ekonomijo podeželja in kakovost bivanja na podeželju, še posebej v povezavi s turizmom in ustvarjanjem ter ohranjanjem delovnih mest. Ekoživila kot kakovostna živila s certifikatom dosegajo višjo ceno, način pridelave pa je za slovenske pogoje kmetovanja bistveno ustrežnejši od ostalega kmetovanja.

V javni razpravi lahko preverimo, kakšne cilje si moramo zastaviti za razvoj ekološkega kmetijstva v Sloveniji in s kakšnimi ukrepi ter dejavnostmi jih bomo dosegli.

ERWAN FOUÉRÉ, Predstavnštvo Evropske komisije v Sloveniji

Ta razprava je idealna priložnost, da pozdravimo vodilno vlogo, ki jo Slovenija že igra pri razvoju ekološkega kmetovanja na lokalni ravni in da poudarimo nekatere prednosti, ki jih ima takšno kmetijstvo za družbo in okolje. Prek Phare programa malih projektov smo finančno podprli več projektov povezanih z ekološkim kmetijstvom vključno z današnjim posvetom. Posvet poteka v pomembnem času za Slovenijo, saj ravno sedaj nastajata nacionalni Akcijski načrt o ekološkem kmetijstvu in Program razvoja podeželja za obdobje od 2007 do 2013.

Na ravni Evropske unije ima evropska politika za ekološko kmetijstvo vedno bolj pomembno vlogo znotraj programov za reformo kmetijskih politik. Na ravni Evropske unije se štiri odstotkov kmetijskih zemljišč v uporabi obdeluje na ekološki način. Leta 2004 je Evropska komisija sprejela akcijski načrt za ekološko kmetijstvo ter živila in Svet kmetijskih ministrov je oktobra 2004 odločil, da se začne izvajati. Oba dokumenta bosta prispevala k dodatnemu razvoju in razcvetu ekološkega kmetijstva tako v Evropski uniji kot v Sloveniji. Za zagotovitev stabilnega razvoja trga potrebujemo ravnotežje med ponudbo in povpraševanjem. Analiza Evropske komisije kaže, da je treba več poudarka nameniti spodbujanju razvoja trga. Potrošniki potrebujejo za povečanje tržnega deleža več informacij o načelih in ciljih ekološkega kmetijstva in o njegovem pozitivnem vplivu na okolje. Hkrati je pomembno zaščititi tudi sistem nadzora in s tem povečati zaupanje potrošnikov. V Sloveniji stalno narašča povpraševanje po izdelkih ekološke pridelave. Tržni delež ponudbe bo moral temu slediti.

Kaj lahko storijo države članice Evropske unije? Evropska komisija jim je priporočila, da polno izkoristijo inštrumente v okviru programov razvoja podeželja za podporo ekološkemu kmetijstvu in spodbudijo večjo osveščenost javnosti s pomočjo usposabljanja in izobraževanja vseh dejavnosti v ekološkem kmetijstvu. Tudi znotraj skupne kmetijske politike Evropske unije obstaja cel spekter ukrepov za promocijo ekološkega kmetijstva. Ekološki kmetje so upravičeni do podpor iz prvega stebra skupne kmetijske politike v obliki neposrednih plačil in cenovne podpore. Ekološko kmetijstvo je v celoti vključeno v politiko razvoja podeželja kot del drugega stebra skupne kmetijske politike. Z ukrepi iz tega stebra so nagrajene okoljske koristi, ki jih prispeva ekološko kmetijstvo. Reforma skupne kmetijske politike iz leta 2003 je dodatno vključila okoljske vidike in povečala sredstva za okoljske ukrepe. V primeru Slovenije je v drugem stebru za obdobje 2004 - 2006 na voljo 282 milijonov evrov.

Našteti programi in politike so srčika nenehnih prizadevanj za bolj trajnostno kmetijstvo v Evropski uniji. Za zadovoljitev potreb in pravic evropskih potrošnikov ter celotne družbe moramo slediti politikam, ki promovirajo zdravo in kakovostno hrano skupaj z življenjem na podeželju in zdravim okoljem. Strategije in mnenja nevladnih organizacij ter predstavnikov Vlade bodo nedvomno prispevala k tvorni izmenjavi pogledov. Z javnimi forumi in informacijskimi kampanjami na področju ekološkega kmetijstva dajemo prostor vsem udeležencem in tako prispevamo k razvoju učinkovitih ukrepov za razvoj ekološkega kmetijstva in trženja izdelkov ter za zagotovitev ohranjanja

varnega in čistega okolja za bodoče generacije. Slovenija je na tem področju pred ostalimi članicami Evropske unije, zlasti na lokalni ravni, kjer je to najbolj pomembno. Projekte, ki jih je financirala Evropska unija, so razvile občine Mengeš, Trzin, Moravče in Kamnik. Pokazale so se številne koristi, ki jih tak način in pristop prinašata.

Sadovi narave in ekološki pridelki skrbnih slovenskih kmetovalcev so ponosno razstavljeni na slovenskih tržnicah. Toda Slovenija ne sme zaspati na lovoriakah. V mnogih državah članicah Evropske unije se podeželske tradicije izgubijo in pozabijo zaradi odhoda mladih v mesta. Zato je zelo pomembno, da znajo predvsem mlajše generacije ceniti pomen podeželja. Trajnostni razvoj kmetijstva, ki združuje ekonomično in učinkovito kmetovanje z okolju prijaznim načinom dela, lahko doseže prav to in zagotovi preživetje še mnogim generacijam. Prav tako je potrebno poudariti pomen turizma.

ANAMARIJA SLABE, Inštitut za trajnostni razvoj

Konec leta 2004 je bilo približno dva odstotka kmetij in malo manj kot pet odstotkov uporabnih kmetijskih zemljišč v nadzoru ekološke pridelave. To velja tako za kmetije v preusmerjanju, ki traja najmanj dve leti, kot za že preusmerjene kmetije. 910 kmetij je konec leta 2004 imelo ekostatus in bi načeloma lahko svoje pridelke prodajale kot ekološke. Strukturno prevladujejo travinje, teh je preko 90 odstotkov, 7 odstotkov je njiv poljščin, 1,5 odstotkov sadovnjakov, 0,4 odstotkov vrtnin in 0,2 odstotka vinogradov. Neposredna plačila so od leta 1999 dalje, od leta 2001 kot del kmetijsko-okoljskega programa. Kmetije po novem lahko uveljavljajo povrnitev dela stroškov nadzora, ki je tudi edini sistemski ukrep podpore ekološkemu kmetijstvu.

Na podlagi dveh inštitutskih raziskovalnih projektov, evropskega in slovenskega, smo ugotovili, da le od petnajst do dvajset odstotkov ekoloških kmetij dejansko prideluje za trg. Prevladuje samooskrba, a to je že splošna slika slovenskega kmetijstva. V ekološkem kmetijstvu je samooskrbe malo manj in ekološke kmetije so bolj tržno usmerjene. Pretežni del je travinja. Poudarek v pridelavi je na mesu in mleku, a vendar sta oba pridelka zahtevnejša glede predelave in trženja. Povpraševanje po ekološkem mesu je v Sloveniji zaenkrat zelo nizko. Zelo pomembna za pridelovalce je neposredna prodaja. Ugotovili smo, da preko petdeset odstotkov tržno usmerjenih kmetij prodaja večinoma neposredno. Pridelovalci niso tržno organizirani, saj ni nobene tržne organizacije ekoloških pridelovalcev. Cene ekoživil so v povprečju višje od štirideset do petdeset odstotkov, vendar so cene lahko tudi do dvesto odstotkov višje, izjemoma celo več.

Zakaj je poudarek na trženju? Na Komisiji Državnega sveta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano so nas državni svetniki opozorili, da je treba več pozornosti nameniti trženju. Zato smo se temu vprašanju bolj posvetili. Neposredna prodaja je pomembna, in sicer na tako imenovanih kmečkih ekotržnicah, kmetijah in prek turizma. Neposredno trženje je privlačno, ker ustreza velikosti in strukturi naših kmetij, pestrosti pridelave, razmeroma tudi še sprejemljivim razdaljam od trga, a tako trženje ima vrsto omejitev. Vsaka kmetija ne more tržiti na ta način.

Še nekaj o ekotržnicah. Trenutno jih imamo šest, v Ljubljani, Mariboru, Celju, Naklem pri Kranju, Domžalah in Novem mestu. Prva je nastala v Ljubljani

leta 1999. Skupno število vseh kmetij, ki prodajajo na ekotržnicah, je približno 85, od tega 49 bolj ali manj stalnih prodajalcev in 36 občasnih, sezonskih. Približno 190 kmetij, dobra polovica kmetij, trži na ta način. Večina mleka se proda konvencionalno, ker ni ustreznih tržnih poti. Neposredna prodaja prevladuje predvsem pri mesu, ki se kot ekoprodaja skoraj stoo odstotno.

Kje so glavne ovire za razvoj trga z ekoživilji? Najprej nezadostna ponudba glede količin, pestrosti, časovne razporeditve; to so sezonska nihanja. Drugo pomembno vprašanje je finančna šibkost predelovalcev, ki zaradi tega ne morejo vlagati v razširitev pridelave. V praksi smo ugotovili še nekaj drugih problemov kot na primer, da kmetije ne pridejo do zemljišč. Ne morejo najeti ali kupiti zemljišč. Pridelovalci so tržno neorganizirani. Kljub temu, da je povpraševanje večje od ponudbe, še vedno velja, da je povprečen slovenski potrošnik glede ekokmetijstva in ekoživil zelo slabo obveščen in osveščen. Tako, da je povpraševanje relativno, če se količine povečajo, imamo presežke.

V Sloveniji je okrog deset tako imenovanih trgovin z zdravo hrano. Dobršen del ponudbe so ekoživila, a samo pet odstotkov jih je slovenskega porekla, drugo je uvoz. Trgovske verige, kot sta DM in Spar, imajo skoraj izključno izdelke iz uvoza. Interspar ima na primer mlečne izdelke iz Avstrije. Promet v teh verigah je nizek, pod 0,5 odstotka, a nenehno raste. Mercator je edina tržna veriga, ki načrtno spodbuja in razvija prodajo slovenskih ekoživil. V letu 2001 so začeli z zelo majhnimi količinami, ki se povečujejo. Predvsem so to sveža živila, zelenjava, sadje in tudi dišavnice v lončkih ter nekateri predelani proizvodi s kmetij. Tudi oni ugotavljajo, da je dosedanja domača ponudba nizka, premalo pestra in neorganizirana. Prisiljeni so individualno delati s posameznimi pridelovalci.

Povpraševanje in tržni potenciali. Proizvodnja in povpraševanje nista uravnovežena. Presežno se povprašuje po sveži zelenjavi, sadju in žitih. Nekateri pridelki iz ekoloških kmetij, kot sta mleko in meso, sploh ne pridejo do trga. Razlog je razpršena in neorganizirana ponudba, posebej pri mleku. Do sedaj mlekarne niso bile zainteresirane za predelavo mleka, tudi zaradi razpršenosti in rizika. Začetek povpraševanja zaznavamo v turizmu. Hoteli in posamezna zdravilišča že imajo nekaj ekoponudbe. To so veliki potenciali. Uvoz ekoživil tudi nenehno narašča. Povprečni potrošnik je še vedno slabo obveščen in obstaja zelo ozek krog stalnih ekokupcev.

V okviru projekta Prispevek nevladnih organizacij k akcijskima načrtoma smo želeli omogočiti nevladnim organizacijam, da bi lahko na konstruktiven in organiziran način prispevale k akcijskima načrtoma tako slovenskemu kot evropskemu. Odločili smo se za vodene delavnice in tri organizirali za nevladne organizacije. V evropskem raziskovalnem projektu sta bili prav tako izvedeni dve delavnici. V Sloveniji sta bile dve delavnici na nacionalni ravni. Metodološko enake delavnice so potekale v vseh državah, ki imajo v ta projekt vključene raziskovalne organizacije, in sicer na Danskem, v Nemčiji, Italiji, Angliji in tako naprej. Ti dve delavnici nista bili organizirani samo za nevladne organizacije, sodelovali so tudi predstavniki vladnega sektorja in gospodarstva. Delavnici, ena za nevladne organizacije in ena za mešane udeležence, sta potekali v obliki SWOT analize. Ugotavljali smo, kakšne so slabosti, prednosti, nevarnosti, priložnosti za ekološko kmetijstvo in tudi politike za ekološko kmetijstvo. Tri delavnice so bile namenjene oblikovanju

ciljev politik. Delavnice so potekale od aprila 2004 do maja 2005. Ena delavnica za nevladne organizacije je bila namenjena prav posebej Zvezi združenj ekoloških kmetov Slovenije.

Katere so največje slabosti? Slaba organiziranost ekotrga, neposredna plačila niso ustrezna, neustrezna razvojna strateška usmeritev države z vidika ekološkega kmetijstva. Če pogledamo v državne strateške dokumente, ekološkega kmetijstva nikjer ni, ali je omenjeno samo kot tržna niša. Kmetijski lobi ne vidi priložnosti v ekološkem kmetijstvu in ni ciljnih vlaganj v infrastrukturne podpore ekološkemu kmetijstvu.

Priložnosti. Trg. Povpraševanje po zdravi hrani narašča. To je evropski, nacionalni ter svetovni trend in priložnost za ekokmetijstvo. Potem ekoturizem, posebej v Sloveniji. Ozaveščenost kupcev. Povprečen potrošnik je malo osveščen, a je vseeno potencial. Izobraževanje otrok, bodočih kupcev. Ekološka javnofinančna reforma. To je mogoče pet najpomembnejših priložnosti, obenem še zelena davčna in finančna reforma.

Največje nevarnosti. Na prvo mesto so se zmeraj uvrstili gensko spremenjeni organizmi. So prevedeni v ekološkem kmetijstvu iz znanih razlogov, predstavljajo nevarnost zaradi možnosti onesnaženja. Drugo je splošna ogroženost okolja. Ali lahko ekološko kmetujemo? Lahko, po standardih, a če je splošno okolje onesnaženo, to ogroža tudi pridelavo hrane tako ekološke kot tudi konvencionalne. Kmetijski svetovalci nasprotujejo ekološkemu kmetijstvu. Ugotavljali smo, da je kmetijsko svetovanje zelo pomembno, a mnenja so tu še zelo različna.

Za ekološko kmetijstvo v Sloveniji potrebujemo strateške cilje. Opredeliti se moramo, katera so najpomembnejša področja, ali trženje, izobraževanje ali osveščanje in katere politike oziroma dejavnosti in ukrepe predlagamo.

Katere strateške cilje smo torej prepoznali? Do leta 2013 naj se delež ekoloških kmetij v Sloveniji poveča na petnajst odstotkov, delež kmetijskih zemljišč v uporabi v nadzoru ekokmetijstva pa na dvajset odstotkov. Nekateri države kot na primer Nemčija imajo podobno ambiciozne cilje. Nekateri kmetijski svetovalci na terenu, ki poznajo stanje, pravijo, da je v njihovi regiji že sedaj petindvajset odstotkov kmetij, ki ekološko kmetujejo. Seveda niso v nadzoru in to pomeni, da s tega vidika te kmetije potrebujejo pomoč pri preusmeritvi. Pomembno je, da bi bilo vsaj dvajset odstotkov teh kmetij konkurenčnih kmetijskih tržnih gospodarstev. To je del Strategije razvoja Slovenije, ki govori o tako imenovanih konkurenčnih kmetijskih tržnih gospodarstvih. Ekološko kmetijstvo bi morali razumeti kot perspektivno usmeritev, tudi z vidika trženja. Do leta 2013 bi moralo biti na slovenskem trgu od celotne prodane količine hrane, prodanih deset odstotkov ekoživil. Slovenija bi morala biti do leta 2006 brez gojenja gensko spremenjenih organizmov in se medresorsko uskladiti glede politik za ekološko kmetijstvo. To so glavni strateški cilji, na katerih smo razvili ukrepe in dejavnosti po posameznih glavnih področjih.

Več na spletni strani www.itr.si.

MARTA HRUSTELJ MAJČEN, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

Leta 1988 je bila že ustanovljena mala vrtičkarska univerza v sklopu društva Mikrokozmos. Potem so sledilo še vrste različnih aktivnosti, ki so pripomogle k temu, da se danes bolj odprto pogovarjamo in da je danes ekološko kmetovanje

pomemben način kmetovanja in ena izmed najpomembnejših in perspektivnih usmeritev v slovenskem kmetijstvu.

Število ekoloških kmetij iz leta v leto raste. Kolegica pred menoj je res zelo smelo postavila cilj dvajsetih odstotkov in desetih odstotkov prodaje kmetijskih živil. Imamo dolgoročen potencial, ki se izboljšuje iz leta v leto, iz leta v leto je več pristašev ekološkega kmetovanja, vključenih je več hektarjev ekološkega kmetijstva in vedno več je večjih kmetijskih gospodarstev. Skupno število ekoloških kmetij je približno 1.700. To so ekološke kmetije, ki so v nadzoru. Vsako leto jih je dvesto več. Pri hektarjih zasledimo zelo podobno linearno rast. Povprečna velikost kmetije v Sloveniji je 6,4 hektarje, velikost ekološke kmetije pa 14,9 hektarjev. Ekološki kmetje torej niso več samo vrtičkarji, to so resni kmetje, ki se usmerjajo v ta način kmetovanja. Tudi petnajst hektarjev ekološkega kmetovanja ne more biti dovolj za solidno preživetje družine. Verjetno so tudi zmotne usmeritve, da bi se ekološko kmetovanje usmerjalo samo v območja, kjer prevladujejo travinje, kjer so majhne parcele, kjer je malo delovne sile na razpolago in podobno. Tudi ekološko kmetovanje potrebuje dobra, zaokrožena zemljišča in velike komplekse za obdelavo. Seveda ne komplekse monokultur, temveč naravi prijazno obdelana zemljišča, kjer je ekonomika pridelave bližje tisti, s katero lahko tekmujejo v drugih deželah.

Namen akcijskega načrta je zelo široko zastavljen. Gre za vključevanje ekološkega kmetovanja v vsa načela trajnostnega razvoja. Pomembno je, da so se tudi drugi sektorji, predvsem zdravstvo in okolje, pričeli aktivno vključevati. Spodbuditi moramo še gospodarstvo in druge sektorje, ki sodelujejo na trgu in pri oblikovanju socialne politike.

Glavne vsebine akcijskega načrta so opredeljene tudi v evropskih smernicah in pregledujemo podpore ekološkemu kmetijstvu, da preverimo, kakšne so podpore sedaj, kaj je na razpolago in kateri so tisti cilji, ki jih moramo še doseči. Pri vsakem od teh poglavij smo izhajali iz obstoječega stanja. Predstavila vam bom osnovne ukrepe zadnjih dveh let, ki jih je pripravila sedaj petindvajsetčlanska delovna skupina, ki se povečuje z novimi sodelavci.

Podpore ekološkemu kmetovanju. Večina podpor izhaja iz slovenskega kmetijsko-okoljskega programa. V slovenskem kmetijsko-okoljskem programu, programu razvoja podeželja, je bilo že dodeljenih malo pod milijardo sredstev za področje ekološkega kmetovanja. To ni malo, preračunamo na posamično kmetijsko gospodarstvo je to približno sedemsto tisoč tolarjev na kmetijsko gospodarstvo, ki je vključeno v ekološko kmetovanje. To je precejšnja podpora in pripomoček k temu, da ostanejo tam in kmetujejo. S podporo v okviru okoljskega programa smo na zgornji meji in podpore na hektar najbrž ni več smotrnno povečevati. Zato moramo poiskati druge načine podpore, recimo na področju raznolikosti na podeželju, pri vključevanju ekološkega kmetijstva in tu iskati prednosti in pri dodeljevanju investicijskih sredstev vključiti ekološko kmetovanje kot pomembno prednost. Povečevanje raznolikosti na podeželju je ena osnovnih linij razvoja, zato moramo iskati partnerje za trženje ekoloških proizvodov in zeleni turizem se ponuja sam po sebi. S pravo ponudbo lahko privabimo turiste, ki se bodo radi vračali.

Ekološka tržnica ne more biti samo naš cilj. Je le del, ki smo ga uspešno opravili in kjer se tržijo izdelki s kmetijskih gospodarstev v Sloveniji. Trženje na tržnicah je del tradicije. Širši načini trženja morajo iti prek večjih trgovskih

verig, izdelki morajo priti na tržne police in povprečen potrošnik, ki gre v trgovino, mora imeti dostop do ekoloških izdelkov. Za to potrebujemo količino, organiziranost pridelovalcev in ustrezen nastop na trgu. To bo privedlo do učinkovitejšega nastopa na trgu in do boljše osveščenosti potrošnikov.

Sklop regionalnega razvoja in razvoja ekološkega kmetovanja je odvisen od povezovanja posameznih akterjev, od svetovalcev do regionalnih razvojnih agencij in tistih gospodarstvenikov, ki so zainteresirani za tovrstno kmetovanje. Vsekakor je naš interes, da bi v naslednjih desetih letih vsaj potrojili število kmetij, ki se ukvarjajo s tako imenovanim ekoturizmom. To je lahko cilj, čeprav mnogokrat zelo previdno govorimo o številkah povečanja, odstotkih in podobno, a tu smo si upali to zapisati.

Nadzorni sistem je ena bolj problematičnih zadev pri nas. Predvsem zato, ker smo imeli že dvakrat podaljševanje razpisov za nadzorne organizacije. Le-te imajo probleme in so še v postopkih pridobivanja standarda 45.11, ki je v evropskih predpisih standard za nadzorne organizacije. Upam, da bomo letos to dosegli.

Naš cilj je, da v splošne in posebne izobraževalne programe vključimo vedenje o ekološkem kmetovanju in živilih. Med našimi kmetijskimi svetovalci je nekaj zelo prizadevnih ekoloških kmetijskih svetovalcev. Če v kmetijski svetovalni službi v zadnjih desetih letih ne bi bilo ekološko osveščenih kmetijskih svetovalcev, najbrž tudi ne bi bilo takšnega napredka. Še večji uspeh bi bil, če bi pritegnili večje število svetovalcev samo za ekološko kmetovanje.

Še o promociji, povezovanju in znanstveno-raziskovalnem delu na nacionalni ravni in o vstopanju v evropske raziskovalne projekte. Vidimo priložnost sobivanja raziskovalnih projektov z razvojem ekološkega kmetovanja. Največkrat je problematično sobivanje ekološkega kmetovanja in kmetovanja, ki uporablja gensko spremenjene organizme. Področje gensko spremenjenih organizmov je v pristojnosti Ministrstva za okolje in prostor, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano pa sodeluje v tem sistemu. Nujno je zagotoviti ustrezen sistem obveščanja, nadzora, označevanja in sankcioniranja. Naš cilj je omogočiti kmetovalcem, ki ne želijo uporabljati gensko spremenjenih organizmov, da se tako tudi opredelijo. Identificirali smo vsa kmetijska gospodarstva, hektarje na vseh kmetijskih gospodarstvih, ki so vključeni v kmetijsko-okoljske ukrepe, kjer uporaba gensko spremenjenih organizmov ni dovoljena. Če seštejemo hektarje na tovrstnih kmetijskih gospodarstvih, to pomeni tudi integrirana pridelava ali sonaravna reja domačih živali, in to primerjamo z odstotkom vseh kmetijskih površin v uporabi v posameznih občinah, ugotovimo, da je v nekaterih občinah že več kot dvajset odstotkov površin, namenjenih pridelavi brez gensko spremenjenih organizmov. Zelo pomembna je misel o regiji, ki bi bila brez gensko spremenjenih organizmov. V Evropi je takih regij več kot trideset, od tega na Poljskem že osem ali devet. Tako ima tudi Slovenija svoje možnosti, da se morda loti tega in obdrži možnost trženja, ki jo imamo, tudi za prihodnje rodove.

ALOJZ SOK, Odbor Državnega zbora za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

Če pogledamo trideset, štirideset let nazaj, lahko ugotovimo, da je bilo celotno slovensko kmetijstvo ekološko. Zahteva po dvigu produktivnosti tako v industriji kot v kmetijstvu je zahtevala svoje. Kmetijstvo je začelo uporabljati nove tehnologije in nove načine kmetovanja. Konjsko vprego je zamenjal trak-

tor tako, kot je parni stroj v industriji zamenjal marsikatero delovno silo. Začela so se uporabljati gnojila in zaščitna sredstva. Pojavili so se veliki donosi in s tem novi problemi. Predvsem mislim na pojav novih bolezni tako na rastlinah kot pri živalih in posledično pri človeku. Bolezni so bile znane že veliko prej. Če omenim samo eno, trtno uš, ki je na začetku prejšnjega stoletja dobesedno uničila vinogradništvo v srednji Evropi. Takrat so ta problem rešili z novimi sortami, samorodnicami, ki jih še danes ponekod v Sloveniji gojimo in te samorodnice ne potrebujejo nobene obdelave. Razvoj pa ni šel vedno v tej smeri, ampak v smeri iznajdbe DDT-ja. DDT je rešil Evropo lakote, brez krompirja bi težko preživeli, koloradski hrošč pa je bil tisti velik sovražnik. Istočasno smo, ne da bi se zavedali, zastrupili zemljo, s tem tudi vodo in posledice čutimo danes.

Razvoj fitofarmaceutskih sredstev je bil v skladu z vse večjo proizvodnjo zelo hiter. Danes poznamo vpliv teh sredstev na rastline, živali in na nas. Glede same proizvodnje: krava, ki je nekoč dala tisoč litrov mleka, mora danes v tej svetovni ekonomiki dati deset tisoč litrov. Prirast pri živali je s selekcijo silovito naraščal. Vse to je zmanjševalo odpornost in znanost je poiskala načine, kako se boriti proti zmanjšanju odpornosti. Razvila se je medicina za krmo.

Pri ekološkem kmetijstvu mislimo predvsem na uporabo fitofarmaceutskih sredstev, umetnih gnojil in gensko spremenjenih organizmov. Žal brez fitofarmaceutskih sredstev marsičesa ni možno pridelati. Tudi sam pridelujem določene vrste sadja. Ukvarjam se z vinogradništvom in s čebelarstvom. Na nekaterih področjih v Sloveniji je ekološka pridelava še vedno mogoča. To bi lahko odlično izkoristili. Toda glede na stanje kmetijstva in realno padanje cen kljub subvencijam je teh možnosti vedno manj. Kmetje, ki so še do nedavnega oddajali manjše količine mleka, redili nekaj prašičev ali kokoši na ekološko povsem sprejemljiv način, so danes to opustili. Ekonomika tega ne prenese. Tudi zakonodaja je naredila svoje. Marsikje smo v približevanju Evropski uniji uzakonili mnoge nadstandarde, ki so prispevali, da je marsikatero kmetijstvo prenehalo s kmetovanjem. Na drugi strani se zaradi ekonomike koncentrirajo velike reje živali. Na nekaterih v rastlinski proizvodnji področjih prevladuje monokulturnost.

Naj kot veterinar opozorim na pojav nekaterih novih bolezni, s katerimi smo se tudi v Sloveniji že srečali, na primer na pojav hruševega ožiga. Prizadete so bile predvsem novejšje sorte sadnega drevja, medtem ko so stare sorte ostale v dobršni meri nepoškodovane. BSE, bolezen norih krav, se je pojavila zato, ker so rastlinojedim živalim nakladali kostno mesno moko. To kostno mesno moko pa so izdelovali iz ovac, ki so zbolele za praskavcem. Danes se tudi v Sloveniji pojavlja praskavec. Ptičja gripa v Aziji se pojavlja zaradi velikih koncentracij perutnine na enem mestu in klasična prašičja kuga v Evropi prav tako zaradi velikih koncentracij na enem mestu. Zastrupitve čebel so vse pogostejše zaradi uporabe zaščitnih sredstev v rastlinski proizvodnji, dioksin v mesu perutnine zaradi želje po zaslužku. Kaj bi bilo potrebno? Nazaj k naravi, a vprašanje je, ali je to mogoče. Človeštvo se povečuje, s tem pa tudi potreba po hrani. Slovenija pridelala samo 65 odstotkov hrane za lastne potrebe. Vse drugo je treba uvoziti. Ni dovolj delovne sile na podeželju. Povprečna starost kmetov je vse večja, ekološko kmetijstvo potrebuje veliko ročnega dela. Nimamo dovolj denarja za subvencije, ki so za ekološko kmetijstvo nujne. Nimamo zahtevnih in dovolj premožnih potrošnikov, ki bi segali po dražjem ekološkem proizvodu. Ta mora

biti občutno dražji, če je ekološki. Navade potrošnikov je težko spremeniti. Če daste nekemu jabolko, ki je ekološko vzgojeno in ni tako lepo kot tisto, kupljeno v trgovini; tista v trgovini bodo izginila, tista manj lepa pa bodo ostala.

Kaj lahko storimo? Pomemben bo program razvoja podeželja, izobraževanje potrošnikov in kmetov, spodbudna davčna politika prek katastrskega dohodka in povečevanje deleža financ za razvoj ekoloških kmetij v deležu skupne kmetijske politike. Vendar vsi želijo utrjevanje zaupanja prek absolutnega nadzora; tudi urejanje predpisov, ki ne bodo oteževali, pač pa spodbujali ekološko pridelavo, pomoč institucij, univerz, znanosti, vlaganje v raziskave in razvoj. Ko bodo potrošniki zavestno začeli iskati in bodo pripravljeni plačati več za nadzorovan ekološki proizvod, takrat bo ekološko kmetijstvo dobilo svojo vrednost in takrat bo razmah ekološkega kmetijstva morebiti večji, sicer pa iz podatkov lahko vidimo, da se to nenehno povečuje.

BORIS FRAS, predsednik Zveze združenj ekoloških kmetov

Različne nevladne organizacije smo zbrale predloge prednostnih ukrepov in dejavnosti za doseganje strateških ciljev. Med njimi je najpomembnejša določitev območij brez gensko spremenjenih organizmov. Predlagamo takojšnjo določitev teh območij v Sloveniji; začasno prepoved tistih gensko spremenjenih organizmov, ki so že dovoljeni v Evropski uniji, ker obstaja zakonska možnost ponovne preučitve ocene tveganja glede na slovenske razmere; takojšen sprejem zakonodaje, ki desetinko odstotka določa kot največjo dovoljeno nenamerno kontaminacijo semenskega materiala z gensko spremenjenimi organizmi ter s pomočjo zakonodaje zagamčiti, da bo v Sloveniji možno kmetijstvo brez gensko spremenjenih organizmov; oblikovanje predpisov učinkovitega nadzornega sistema za preprečevanje okužbe z gensko spremenjenimi organizmi v slovenskem kmetijstvu.

Pomembna je promocija ekološkega kmetijstva kot vzorčnega modela trajnostnega razvoja in razvoja podeželja. Predlagamo vključitev ekološkega kmetijstva v strategijo razvoja Slovenije kot enega od prednostnih področij. Ekološkemu kmetijstvu moramo zagotoviti prednost v ukrepih programa razvoja podeželja v obdobju 2007 - 2013. Predlagamo spremembo načina priprave slovenskega programa razvoja podeželja v tem obdobju tako, da bo proces zagotavljal medresorsko sodelovanje ter vključevanje nevladnih organizacij in drugih udeležencev s ciljem, da v največji možni meri pripravimo vse ukrepe, ki lahko spodbudijo razvoj ekološkega kmetijstva; promocijo ekološkega kmetijstva v povezavi z drugimi cilji kot so narava, okolje, turizem, vsem tistim, kar uvrščamo pod trajnostni razvoj; razpis projekta s pilotskimi primeri ekološkega kmetijstva, pri katerem bi sodelovale ekološke kmetije, turistične organizacije, organizacije ekokmetov in druge nevladne organizacije; ustrežnejše ovrednotenje ekološkega kmetijstva v okviru kmetijskega okoljskega programa; uvedbo dodatnih spodbud ekološkemu kmetijstvu v povezavi z najvišjim okoljevarstvenim standardom v ekološkem kmetijstvu prek ustrezne uskladitve višine plačil za posamezne ukrepe kmetijsko-okoljskega programa; odpravo neustreznih omejevanj; spodbudo za širitev ekopridelave za trg na prednostnih področjih; uvedbo spodbud v obliki investicijskih programov za prestrukturiranje ali razširitev ekološke pridelave vrtnin, sadja, žit, poljščin in grozdja oziroma vina, za nakup kmetijskih zemljišč, strojev in opreme, skladiščnih kapacitet in po-

dobnega; uvedbo ukrepov za spodbujanje in širitev ekološke pridelave živil, predvsem za manjše predelovalne obrate, vlaganje na različna področja, kot so pridelava mleka, mesa, izdelava sojinih proizvodov, pridelava sadja in zelenjave. Marsikatera manjša mlekarna bi pokazala interes za pridelavo mlečnih proizvodov, če bi bilo to subvencionirano. Predlagamo uvedbo okoljskih indikatorjev za vrednotenje okoljskih učinkov kmetijsko-okoljskega programa, kriterije za zdravo hrano in skrb za okolje; uvedbo akontacije plačil za ekološke kmete s kasnejšim poračunom in prilagoditev vrednosti investicij; smiselno prilagoditev pri vlaganjih za ekološke kmetije ali obrate, kjer se ekološki izdelki pridelujejo; podporo prostovoljnemu združevanju ekoloških pridelovalcev v tržno organizacijo in v druge oblike povezovanja. Do sedaj ni bilo nobene take organizacije. Pravkar poteka poskus organiziranja za vinogradnike, Želimo izboljšati strukturo in organizacijo trga s spodbujanjem tako imenovanih zelenih javnih naročil. Predlagamo ukrep podpore lokalnim tržnim pobudam, organizacije lokalnih tržnic, prodajo na domu ter spremembo Zakona o javnih naročilih, ki naj opredeli prednost lokalno pridelanim ekoživilom. Saj so javna naročila podvržena ekonomiki, da lahko sodelujejo samo veliki in je to zaprto tržišče za slovensko ekološko pridelavo.

Zadnja prioriteta, ki smo jo na teh delavnicah ugotovili, je že večkrat omenjeni ekoturizem. Možni ukrepi bi bili podpora za povezavo med ekokmetijskim sektorjem in turizmom ter spodbujanje uvedbo ekoživil v turizem. Pred tednom je v koprsko pristanišče prišla potniška turistična križarka in koprška občina je pripravila prodajo raznih domačih dobrot. Večina petičnežev je iskala "certificatated organic food" in dobili so domače dobrote. A hoteli so "certificatated food". Optimistično vidim ekološko kmetijstvo, kajti to ni nazaj k naravi, ampak naprej k naravi. V ekološkem kmetijstvu je veliko znanja in ni tako veliko ročnega dela, temveč je videnje in pridelava hrane na drugačen način, je sodelovanje z naravo. S temi ukrepi bil lahko pomembno pripomogli k razvoju ekološkega kmetijstva v Sloveniji.

MARJANA PETERMAN, Zveza potrošnikov Slovenije

Na Zvezi potrošnikov Slovenije sodelujemo z Združenjem ekoloških kmetov Slovenije. Predlagamo spremembe v davčni zakonodaji in finančah, spremembo davčne politike z vidika negativnih okoljskih in drugih učinkov konvencionalne pridelave v smislu onesnaževalca plača ter uvedbo spodbud za pozitivne prakse. Predlagamo zakonodajo za ustanovitev namenskega sklada za sanacijo potencialno kontaminiranih območij z gensko spremenjenimi organizmi. Tudi slovenski potrošniki so se v raziskavah večinoma izrekli za živila brez gensko spremenjenih organizmov. Če se jih je devetdeset odstotkov opredelilo proti gensko spremenjenimi organizmi v hrani, jih je bilo od tega polovica za nakup živil z gensko spremenjenimi organizmi, če bo to označeno. Predlagamo uvedbo obdavčitve katastrskega dohodka, da bi lastnike parcel spodbudilo k oddaji, prodaji ali obdelovanju; oprostitev davka za ekološke kmetije. To so trije ukrepi iz davčne in finančne politike.

Ne smemo pozabiti na potrošnike, saj ni trajnostnega razvoja brez trajnostne potrošnje. Potrošnik mora biti ozaveščen in izobražen. Zato predlagamo formalno izobraževanje z uvedbo programov za usposabljanje izobraževalcev. Največ naredimo z ločevanjem smeti in z védenjem, kaj bomo na vrtilčku gojili.

O tem, zakaj to počnemo in kakšne so lahko posledice na zdravje in okolje je premalo znanega, zlasti je premalo vsebin v srednjih šolah in univerzi.

Izvajalke naj bi bile nevladne organizacije na osnovni izkušnji in strokovnjaki z ustreznimi referencami v sodelovanju z Ministrstvom za šolstvo in šport ter drugimi ministrstvi na vseh stopnjah formalnega in neformalnega izobraževanja. Potrebujemo program za spodbujanje razvoja ekoloških učnih kmetij in regijskih učnih demonstracijskih centrov za ekološko kmetijstvo. Potrebno je stalno komuniciranje s potrošnikom. Zato predlagamo izvedbo večletne medijske kampanje, ki naj jo izvajajo nevladne potrošniške ekokmetijske in okoljske organizacije. Po Evrobarometru iz leta 2003 Evropejci najbolj zaupajo znanstvenikom, potem nevladnim organizacijam, šele nato gospodarstvenikom in politikom. Takšna anketa je bila leta 2004 opravljena tudi v Sloveniji in odgovori slovenskih potrošnikov so bili podobni. Ciljna skupina je splošna javnost, posebne strategije pa so za posebne ciljne skupine potrošnikov. Vendar brez zaupanja ne gre. Predlagamo objavljane rezultate nadzorov v ekološkem kmetijstvu vključno z obveščanjem o ukrepih za preprečevanje kršitev, koordinacijo nadzora na različnih ravneh preskrbovalne verige in predpis, ki bo nadzorne organizacije zavezoval k ustreznim medsebojni komunikaciji.

Naše organizacije delujejo v glavnem prostovoljno. Nujni sta krepitev naših zmožnosti in mreženje. Predlagamo zagotovitev sofinanciranja programov za normalno delo nevladnih organizacij na področju ekokmetijstva in predlaganih projektov; več ustreznih in izobraženih svetovalcev za ekološko kmetijstvo in usposabljanje za politično lobiranje. Nevladne organizacije smo na tem področju dokaj podhranjene. Za raziskovanje in razvoj v Sloveniji na področju ekološkega kmetijstva predlagamo povečanje sredstev, morda prerazporeditev sredstev za raziskave in razvoj za potrebe ekološkega kmetijstva v celoti. Predlagamo, da se vključimo s ciljnim raziskovalnim programi v evropsko raziskovalno področje I-Net in na področje za ekološko kmetijstvo. Potrebujemo podatke o primerjalnih prednostih ekološkega kmetijstva, neposredno vezane na slovensko okolje, ki niso še dovolj raziskane. Predlagamo, da se del sredstev nameni za raziskovanje primerjalnih prednosti in koristi ekološkega kmetijstva, tako varne in zdrave prehrane kot okoljske in socialne koristi.

Pomembna je interdisciplinarnost. Akcijski načrt v Sloveniji ne sme stati sam na otoku, zato predlagamo oblikovanje medresorske skupine za ekokmetijstvo na ravni Vlade in s tem usklajevanje nastajajoče obstoječe zakonodaje na vseh področjih.

PETER VRISK, predsednik Kmetijsk gozdarske zbornice Slovenije

Naši starši so bili pravi ekološki kmetje. Spominjam se še iz otroštva, da smo večino stvari delali ročno. Koruze še nismo škropili dvakrat tako kot danes, temveč smo sadili z rokami tudi po dvakrat. Tak proizvod je veliko dražji od današnjega, ko uporabljamo težke traktorje, stroje, škropilnice, herbicide, fungicide in tako naprej.

Zakaj v ekokmetijstvu ni več kot tisoč petsto kmetij? Poznam kar nekaj ljudi, ki so se lotili tega področja z navdušenjem in potem, ko so ugotovili, kaj to dejansko pomeni, je marsikdo odstopil. Ukvarjati se z ekološkim kmetovanjem ni enostavno. Treba je imeti ogromno znanja. Naši starši so to znali in to znanje se je prenašalo iz generacije v generacijo. Evropska kmetijska politika znova

oživlja ta stari način. To, kar smo desetletja počeli z našo naravo, se vrača na nek negativen način in zato v naši zbornici z vso energijo spodbujamo naše člane, kmete, k čim bolj naravnemu načinu kmetovanja. Ekološko kmetovanje je najvišja stopnja naravi prijaznega načina in začetniki tega osvetečanja v slovenskem prostoru so mnogi navdušenci iz kmetijske svetovalne službe in mnogi kmetje, ki so se s tem že takrat začeli ukvarjati. Kmetijski svetovalci naj bi nasprotovali temu, a s tem se ne bi mogel strinjati. Pravilno je vprašanje, na kateri stopnji razvoja bi bilo danes ekološko kmetijstvo brez kmetijske svetovalne službe. Deset, petnajst let nazaj so se začele aktivnosti v hiši svetovalne službe. Oblikovane so bile strokovne skupine, vključili sta se obe univerzi in nevladne organizacije. V okviru naše službe smo pripravili priporočila za ekološko kmetovanje in pripravljati se je začela tudi zakonodaja s tega področja. Seveda je bilo potrebno naše svetovalce tudi izobraževati in organizirano je bilo precejšnje število ekskurzij.

Pomembna prelomnica je leto 1998, ko smo tudi v Kmetijsko gozdarskem zavodu Maribor vzpostavili temeljne nadzorne službe. Aktivno smo sodelovali pri organiziranju trženja z vzpostavitvijo ekoloških tržnic in s promocijo ekološkega kmetovanja. Tako proizveden proizvod je nekajkrat dražji in nekajkrat dražja je proizvodnja. Če želimo našemu potrošniku to dopovedati, da bo pripravljen to ceno plačati, je potrebno veliko denarja vložiti v promocijo, sami pa vemo, koliko stane oglaševanje. To so veliki stroški, kjer bi tudi država morala prispevati, saj ekološki kmetje sami tega prav gotovo ne zmorejo.

Zbornica in naše svetovalne službe bodo morale še več vložiti v izobraževanje. Več bo poudarka na svetovalcih specialistih, saj na tem področju splošni svetovalec težko uspe. Problematika je zelo široka. Ta znanja moramo prenašati na nove tehnologije, na kmete. Tudi trgovci morajo imeti občutek, kaj takšna pridelava in proizvod pomenita. Obstoječe ekološke pridelovalce moramo motivirati k obsežnejši pridelavi. V večjih trgovinah lahko na policah vidimo avstrijske bioproizvode, naših skorajda ni. Zagotavljati moramo takšno proizvodnjo, da bo tista polica vedno polna, potem se lahko pogajamo.

Pomembno področje je tudi zakonodaja. V Državnem svetu smo predlagali lokalno oskrbo. To pomeni, da ima lokalna oskrba pri razpisih za šole, vrte in ostale institucije določeno prednost in tu je nova tržna niša za ekološke proizvode. Naši svetovalci naj bi sodelovali že v osnovnošolskem izobraževanju. Pomembno je že pri otroku vzbuditi občutek za prehranjevanje na zdrav način in da ima tudi do narave čim lepši odnos.

Izzivov je še veliko. V zbornici Slovenije podpiramo akcijski načrt za dolgoročni razvoj ekološkega kmetijstva v Sloveniji in želimo čim bolj tesno sodelovanje z vsemi ostalimi institucijami. Država naj čim bolj razumno pristopa do tega področja in mu nameni določeno finančno pomoč. Brez ustrezne finančne pomoči je težko pričakovati večji razvoj tega načina kmetovanja.

FRANC SELŠER, Zveza društev Ajda - Demeter

Zvezo sestavlja devet društev iz celotne Slovenije. Vključenih je nad tisoč pridelovalcev hrane na svetovnem tržišču pod imenom Demeter. V zvezi in društvih se trudimo, da bi se ta metoda spoznala in po njej delalo čim več pridelovalcev.

FANČI PERDIH, Zveza društev Ajda

Prvo društvo je bilo ustanovljeno leta 1991. Namen društev je združevanje in seznanjanje ljudi o okolju prijazni pridelavi hrane in osveščanje za odgovoren odnos človeka do zapuščine naših dedov in prihodnjih rodov. Biološko dinamično gospodarjenje z naravo omogoča pridelovanje resnično zdrave hrane in istočasno izboljšuje plodnost zemlje.

Biodinamika ali biološko dinamična metoda je sonaravno gospodarjenje z naravo, ki že osemdeset let dokazuje, da lahko uspešno pridelujemo zdravo hrano brez kemije. Povezuje stara izročila o delu z naravo, umetnost opazovanja, doje-manja in upoštevanja naravnih procesov. Z določenimi agrotehničnimi ukrepi in pripravki, narejenimi iz zdravih rastlin, gnoja in kremenca, pomagamo vzpostaviti ravnovesje v zemlji, rastlinah in živalih. Posledično se vzpostavi ravnovesje tudi pri človeku, ki se s to hrano prehranjuje. Biodinamika povezuje veliko duhovne modrosti in dosleden sistem znanstvenega preverjanja, ki ga opravlja na desetine inštitutov po vsem svetu. To metodo poznajo po vseh celinah. Pridelki, živila, semena, ki so pridelani in predelani v skladu z mednarodnimi predpisi za biodinamično pridelavo in imajo certifikat od pooblaščenih nadzornih ustanov, nosijo blagovno znamko Demeter. V Sloveniji imamo 25 kmetov, ki imajo in tržijo to mednarodno priznano znamko in 37 kmetov, ki so v tem nadzoru.

Društva Ajda sodelujejo z Zvezo združenj ekoloških kmetov in regionalnimi združenji ekoloških kmetov, saj so naši cilji in usmeritve podobni. Z nenehnim osveščanjem obdelovalcev zemlje bomo veliko pripomogli k varstvu plodne zemlje in podtalnice. Ker pa je v današnjem času postala zdrava hrana pereč problem, je naš cilj osveščanje vse populacije od otrok v osnovnih šolah do upoko-jencev, saj le ljudje, ki poznajo razliko med ekološko oziroma biodinamično in konvencionalno pridelano hrano, posegajo po ekoloških živilih, čeprav so nekoliko dražja in mogoče na prvi pogled ne tako lepa kot konvencionalna.

Temeljni cilji Zveze društev Ajda so povezovanje z ekološkimi kmetijami in promocija biodinamike širši javnosti, izobraževanje pridelovalcev hrane o procesih v naravi, ki vplivajo na zdravje in rast rastlin ter živali ter iskanje načina revitalizacije živih organizmov. Cilj je tudi promocija blagovne znamke Demeter, ki je sinonim za biološko dinamično pridelano hrano. Promocija biodinamičnega gospodarjenja je pomembna v dolgoročnem razvoju ekološkega kmetijstva v Sloveniji, saj glede na onesnaževanje okolja in problem degeneracije rastlin in živali ponuja postopke, ki pripomorejo k vzpostavitvi ravnovesja v naravi ter s tem k dvigu odpornosti in izboljšanju zdravja.

Slovenija je naravno geografsko zelo raznolika in je lahko dokaz, da z biodinamičnim načinom gospodarjenja ob nezmanjšani kakovosti življenja lahko obnovimo ravnovesje v naravi. Povečanje obsega ekološkega in biodinamičnega kmetijstva pomeni perspektivo za ohranjanje standarda kmečkega prebivalstva Slovenije, ki s konvencionalnim kmetijstvom ne more tekmovati z drugimi evropskimi državami, kjer strogo usmerjena konvencionalna pridelava z veliko maso dosega zelo nizke cene kmetijskih proizvodov. Konvencionalna pridelava kmetu v naših geografskih razmerah ne omogoča preživetja.

JOSIP GORENČAN, Zveza Deteljica

V predlogu akcijskega načrta smo na delavnicah opazili nekaj pomanjkljivosti in manjka trajnostna oskrba z vodo. Znanstveniki ugotavljajo in sami

občutimo, da se vreme spreminja, kmetijstva pa ni brez vode. Tudi človek ne more živeti brez vode. Dobro bi bilo, da bi v vladnih komisijah, Kmetijsko gozdarski zbornici, na kmetijskem ministrstvu vključili tudi tri korake za trajnostno oskrbo z vodo. Prvi, kratkoročen, da se vsem individualnim proizvajalcem omogoči gradnja manjših zadrževalnikov vode. Drugi, srednjeročen, da se pripravijo načrti, kako izvesti tretji del, velike zbiralnice. Veliko denarja je že bilo vložena v Vonarje ali pa Ogrsko, vendar je izkoriščenost skoraj nična ali minimalna. Imamo organizacije s strokovnjaki, ki bi lahko to poceni izvedle.

Kot kmet in čebelar ugotavljam, da je premalo povezave med ministrstvi. Ne znamo uporabiti evropskega denarja, ker ne znamo pripraviti projektov. Država bi morala pri tem sistemsko pomagati, da bodo prijave za sofinanciranje enostavnejše in manj birokratske. Sprašujem se, kdo je kriv, da je iz subvencij izpadlo čebelarstvo. Ekokmetje, ki imamo ekološko filozofijo v svoji glavi, stremimo za zniževanje monokultur. Ohranimo nekaj zemlje za naše vnuke in verjemite, zemlja nam bo hvaležna.

STONE HROVAT, Kmetijska šola Grm

V socializmu so spodbujali pospeševalce, naj čim več škropijo, gnojijo, da bo več zraslo, da bo načrt izpolnjen. Kasneje so nas učili, da to ni najboljše. Ko razmišljamo, kako naprej, smo včasih malo preveč kritični do lastne dežele, do lastnih tal. Kot pospeševalci smo uspeli speljati manj konvencionalne proizvodnje kot v Evropi. Imamo lepše in bolj ohranjeno okolje in še celo pitno vodo. To pomeni, da smo boljši kot v Evropi in to moramo tudi poudarjati. Mislim, da se lahko s tem pohvalimo in bo več vredno.

Na Nizozemskem so petdeset let gnojili petsto kilogramov čistega dušika na hektar. V Sloveniji smo pognojili samo povprečno trideset kilogramov na hektar. Se pravi, smo boljši, imamo bolj glinasta tla, ki se hitreje čistijo. Za konvencionalno kmetovanje je mogoče potrebno prebrati navodila. Za ekološko kmetovanje pa je potrebno izredno veliko znanja, potrebno je doseči harmonijo v življenju in s tem potem tudi nekako zaslužiti.

Rad bi povedal še nekaj o gensko spremenjenih organizmih. Leta 2002 je bil dovolj previdno sprejet zakon. Hrana z drugih kontinentov je zelo podobna gensko spremenjeni hrani, ker so mikrogenske zasnove v rastlinah in živalih drugačne, kot so pri nas. Naj bo zdrava hrana iz našega okolja. To je podobno, če pijemo vodo v Afriki, kjer je enaka kemija vode na pipi, enako število mikroorganizmov, a so malo drugačni in zato ob pitju te vode zbolimo. Enako velja za hrano. Spodbudimo naše potrošnike, naj uživajo hrano iz svoje bližine, ne zaradi lažje prodaje, ampak zato, ker je to bolj zdravo.

Slovenski kmetje imamo v lasti devetdeset odstotkov površine Slovenije. Do teh površin imamo zelo veliko odgovornost, zato je tudi dolžnost nas kmetijcev, da se v tem smislu izobražujemo, da to okolje tudi ohranimo. Kmetje smo najbolj odgovorni za varovanje okolja in krajine. Pozivam fakultete, zbornico, da pooblastite tudi kmetijske inštitute in šole, da to vključijo v svoje učne načrte. To je delo za kmetijce, ki se moramo povezati tudi s potrošnikom. Včasih so nas kmete in potrošnike ločevali. Skupaj moramo zgraditi ta sistem.

NUŠKA SERGO, Srednja kmetijska šola

Od leta 1996 imamo aktivno vključene teme ekoloških dogodkov. Imeli

smo tudi prednost, da nam je bila naklonjena tudi svetovalna služba. Naučila me je, da ekološko ni sinonim za motiko, ker bi bolj težko delala na povprečno petnajstih hektarjih.

Imela sem možnost, da sem si v Nürnbergu ogledala, kaj pomeni ekološko pridelana hrana, kako kakovostno sta sadje in zelenjava, ki se po videzu dosti ne razlikujeta od konvencionalnega. Tako daleč so to pripeljali v Evropi. Veliko naših dijakov tudi nadaljuje na fakulteti. V naših Slovenskih Goricah imamo plazove, požiralnike, takšne in drugačne probleme in se ne strinjam, da je v dokumentih napisano, da smo v Slovenskih Goricah bolj uspešni v konvencionalni proizvodnji. Slovenske Gorice niso konvencionalne. Zelo je zanimivo, da vsi mislijo, da smo se odločili za ekološko zaradi denarja. Denar ni bil vodilo, saj prehod veliko stane. Res pa je, da je potrebno biti v službi, da lahko preusmeriš kmetijo v ekološko.

MIHAELA ČERNE

Zelo veliko se ukvarjam s slovenskimi vrstami in mislim, da bi v ekološko pridelovanje sodile slovenske vrste. Slovenske vrste so v bistvu rezultat dela naših prednikov in naših ekoloških pogojev. Imamo razmeroma kar veliko ohranjenih slovenskih vrst, tako v sortni listi kot tudi pri ekoloških pridelovalcih. Slovenske vrste bi v ekološki pridelavi zaslužile večjo pozornost, ker se kmetje ne bodo vključili v intenzivno pridelovanje s slovenskimi vrstami.

Pomembno je tudi ekološko semenarstvo, ker ekološke pridelave brez ekološkega semena v bistvu ni. Zveza združenj ekoloških kmetov Slovenije je leta 2003 za ekološko semenarstvo začela s projektom Oživimo dediščino biotske raznovrstnosti v slovenskem kmetijstvu. V okviru tega projekta smo na šestih mestih v Sloveniji izobraževali za ekološko semenarstvo in Kmetijska šola Grm Novo mesto, Kmetijska šola Šentjur in Biotehniška šola Kranj so ekološki program vključile v ekološko preučevanje slovenskih vrst kmetijskih rastlin. Delo na šolah je zelo pomembno, ker s tem vzgajamo prihodnje rodove, da bodo znali ceniti našo naravno in kulturno dediščino, kar slovenske vrste so.

V ekološkem pridelovanju je potrebno več znanja. Prav bi bilo, da bi v ekološkem pridelovanju ustvarili tudi pogoje za večje ravnovesje v naravi in tudi tiste žive meje, ki jih sedaj pri intenzivnem pridelovanju zaradi velikih površin vsi uničujejo. Temu je treba nameniti določen poudarek in kmetijske krajine bi lahko uredili v smislu ekološkega pridelovanja.

Prof. dr. ANTON TANJŠEK, Biotehniška fakulteta

Sem s srcem za ekološko kmetijstvo, vendar je bilo danes povedanega marsikaj protislovnega. Ekološko kmetijstvo naj bi ohranjalo delovna mesta. Če bo tako kot doslej, to ne bo držalo, kajti ekološke kmetije proizvajajo v tem trenutku zelo malo tržnih pridelkov. Šele tržna proizvodnja lahko ohranja delovna mesta tudi v predelovalni industriji in trgovini. To, da samo prikazujemo, koliko več je vsako leto ekološko usmerjenih kmetij ter kmetijskih zemljišč, ne gre. Razlog je v tem, da je to usmerjanje predvsem lov na premije, kajti neposredna plačila so tako velika, da vsaj tistim kmetom, ki so upokojeanci, ali imajo druge vire preživljanja, omogočajo dokaj dober zaslužek. Nekdo bo protestiral glede tega. A v primerjavi s konvencionalnimi ali celo integriranimi kmeti, lahko to trdim. Vir dohodka za ekološkega kmeta mora biti tudi trženje. Zato predlagam

dopolnitev v smislu, da naj bi leta 2015 deset odstotkov kmetijske tržne proizvodne bilo ekološke, vendar iz domačih slovenskih virov, hrane, ki je pridelana na ekološki način v Sloveniji in ne iz uvoza. Vir dohodka mora torej ekokmetriti iz tržne proizvodnje in tudi iz povečane pridelave, torej povečanih donosov, tudi hektarskih. Ni najbolj ekološko usmerjen tisti, ki ima najnižji pridelek, ampak tisti, ki na ekološki način pridelava najvišje pridelke. Tu je potrebno resnično znanje. To je bilo danes večkrat povedano, vendar smo na Biotehniški fakulteti opazili, da do tega trenutka ni bilo posluha za aplikativno temeljne raziskave s področja ekološkega kmetijstva. Na primer, raziskava je bila gotovo kakovostna, posredovana na ustrezne organe, kjer je bila zavržena. Ista raziskava je kot edina iz Slovenije dobila zeleno luč iz evropske fundacije za raziskave o ekološki pridelavi. Obenem nam je Bruselj opozoril, da v Sloveniji preveč omahujemo, da samo rutinsko, šablonsko sprejemajo tisto, kar nam posredujejo, ne da bi se usmerili v lastno ustvarjalno delo. Zato s tem v zvezi predlagam, da se razpišejo ustrezne naloge, na primer v okviru ciljnih raziskovalnih programov, in se posredujejo nevtralnim osebam, ki jih bodo ovrednotile. To področje je premalo odprto za širši krog ljudi.

Dr. ROK MIHELIČ, Biotehniška fakulteta

Podpiram tudi ekološko kmetijstvo. Pol leta sem bil v Italiji na podiplomski šoli iz eksperimentiranja v ekološkem kmetijstvu, vendar je potrebno za protitež vseeno povedati nekaj pomembnih dejstev. Pridelki so precej manjši pri ekološkem kmetijstvu. V predlagani strategiji je nekoliko premočno diskreditirano konvencionalno kmetijstvo v primerjavi z ekološkim. Ni dokazano, da bi bila hrana, ki je pridelana na ekološki način, v primerjavi s strokovno utemeljenim kmetijstvom, boljša.

JOŽICA MAVČEC ZAKOTNIK, Ministrstvo za zdravje

Ministrstvo za zdravje si je v zadnjih letih zelo prizadevalo, da bi prek spodbud povežalo različne resorje, ministrstva, ki bi lahko z različnimi ukrepi pripeljala do boljšega zdravja ljudi. Razvoj ekološkega kmetijstva in ekološkega turizma je dolgoročno ena izmed ključnih razvojnih tržnih niš in priložnosti Slovenije. Istočasno se bo ob izboljšanju socialnega in ekonomskega položaja prebivalstva na podeželju izboljšalo tudi zdravje ljudi. Zdravje mnogih ljudi na podeželju, posebno kmečkega prebivalstva, je veliko slabše, mnogokrat zaradi slabših socialnih in ekonomskih danosti.

Ob globalizaciji trga in invaziji Kitajcev je ravno izkoriščanje ali ohranjanje in razvoj naših naravnih danosti naša razvojna tržna priložnost. Medresorsko pripravljen in sprejet dokument v Državnem zboru Resolucija o nacionalnem programu prehranske politike je poskušal združiti vse pozitivne elemente kmetijstva, živilsko predelovalne industrije, potrošnika in zdravja. Prizadevali smo si za povečanje ekološko pridelane hrane in zdi se mi zelo ključno, da bi v tem trenutku združili vse moči, medresorske in interdisciplinarne, da bi znali vzpostaviti take zakonske temelje, da bi bili kos globalnemu trgu, in ustvarili tako zakonodajo, ki daje prednost doma pridelani hrani, lokalni trajnostni preskrbi. Istočasno smo poskušali povezati zdravo prehrano v šolah, vrtcih, domovih starejših, bolnišnicah. Menim, da bodo imela interes tudi zdravilišča. To je ogromen trg in pripraviti moramo ustrezen Zakon o javnih naročilih, ki

bo kakovost hrane opredelil kot prednostno, saj je le-ta zdravju prijaznejša in bolj kakovostna. Domači kmet bo s tem dobil priložnost in tako bo ta hrana prednostno prišla v vrtce, šole, bolnišnice in tako naprej. S tem bomo lahko ohranili okolje. Razvili bomo podeželje.

Ekoturizem in ekokmetijstvo sta naša tržna priložnost, ki bo izboljšala socialno-ekonomski položaj in zdravje.

VLADO BEGAN, Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice

Naše društvo se bori za dobrobit živali in za boljši položaj živali. Način kmetovanja zelo vpliva na položaj živali v naravi oziroma v naši civilizaciji. Zato bi predstavil nekaj predlogov za razmislek v okviru strategije razvoja ekološkega kmetijstva. Do leta 2013 naj bi se delež ekoloških kmetij povečal na določen odstotek in v tem okviru tudi prodaja ekoloških živil. Mogoče bi si zadali malo bolj pogumne cilje, da bi recimo v Sloveniji v desetih letih ekološko kmetijstvo postalo prevladujoče kmetijstvo. Saj je ekološko kmetijstvo v razvoju kmetijstva gotovo pot v boljšo družbo, konvencionalno kmetijstvo pa je do ljudi neprijazno.

Da bi to dosegli, potrebujemo sredstva. Predlagamo, da bi se delež subvencij ekološkemu kmetijstvu bistveno povečal. Po 72. členu Ustave ima vsakdo pravico do zdravega življenjskega okolja in ekološko kmetijstvo je boljše kot konvencionalno. Da bi se uresničila ta ustavna pravica, je potrebno povečati maso subvencij za ekološko kmetijstvo. Naslednji predlog je postopno odpravljanje masovne živinoreje in tudi živinoreje v okviru ekološkega kmetijstva, kajti vemo, da je živinoreja škodljiva tako za ljudi, živali kot za naravo. Posledice masovne živinoreje so, da živali strašno trpijo, da je narava uničena, da ima masovna živinoreja velike posledice na klimatske spremembe in tudi, da zastruplja ljudi. Mi bi predlagali, da sčasoma tudi ekološko kmetijstvo preide v tako imenovano miroljubno poljedelstvo. To je oblika poljedelstva, ki je prijazna do živali, ljudi in narave.

Prof. dr. MIRKO LESKOŠEK

Pod trajnostnim razvojem zahtevamo predvsem, da se rodovitne zemlje ne zmanjšuje. Kriterij za visoko rodovitno zemljo je zadosti humusa v tleh. V Sloveniji je bilo zadosti humusa v tleh, ko še ni bilo nič ekoloških kmetovanj in to bomo dokazali. Zato lahko na splošno trdimo, da tudi konvencionalni kmetje kmetujejo trajnostno. Kmet ni uničil še nobenega hektarja zemlje. Če je zemlja obremenjena, je razlog industrija. Kmetje zemljo nikjer niso niti uničili niti poškodovali. Trdim, da trajnostni razvoj velja za celotno slovensko kmetijstvo, seveda so lahko tudi izjeme.

Druga točka: zdrava hrana. Trije profesorji za ekološko kmetovanje v Nemčiji so napisali obsežno delo. Besedi "zdrava hrana" niso upali napisati. Ekološko kmetovanje ima tam vsaj pet dobrih, pozitivnih pridevnikov, a pridevnika "zdrava" si niso upali zapisati. Izmed 260 analiz naše hrane sta bili dve z enim negativnim parametrom. Koliko je potem ta konvencionalna hrana nezdrava? Nezdravo je kvečjemu hranjenje, kombinacija različne hrane in ne hrana, ki se v Sloveniji prideluje.

LEOPOLD REBERNAK, Združenje severovzhodne Slovenije

Prodaja na domu je zelo prepuščena sami sebi. Na tržnicah zmanjkuje ra-

znih pridelkov, nam pa doma hrana ostaja. Več sto kilogramov jabolk in krompirja, pridelanih na ekološki način, smo dali prašičem. Prodajo na domu bi bilo treba organizirati, da ne bi bili prepuščeni samim sebi.

Prav je, da v Sloveniji ustanovljamo ekošole. Mladi naj spoznajo, kako je treba varovati naravo, a žalostno je, da te hrane ne morejo uživati, ker morajo vse te šole kupovati hrano na razpisu, tu pa mi nimamo pogojev, ker smo dražji. Če bi šole lahko na prostem trgu kupovale vsaj dvajset, petindvajset odstotkov te hrane, potem ne bi bilo več problema prodaje na domu. Nekje sem bral o ukrepih, privezu - neprivezu. To je zelo težka problematika. V višinskih krajih se ne prideluje poljščin in žitaric. Spet nas bodo potisnili za sto let nazaj, če bo na primer obvezna prosta reja. Mislim, da je to nesprejemljivo, da bi bilo prepuščeno rejcu, ali ima privez ali prosto rejo.

JOŽE LIPEJ

Predlagam ukinitvev subvencij konvencionalnim kmetom ali neekološkim kmetom, kar bi pospešilo hitrejši razvoj ekoloških kmetov. In, ali bomo konvencionalni kmetje začeli plačevati za uporabo zemlje davke državi ali ekološkim kmetom?

ANAMARIJA SLABE, Inštitut za trajnostni razvoj

Preden sem prišla sem, je poklical kmet in rekel, da bo ekološko kmetijstvo v hudi godlji, če se je velikim zgodilo to, kar se je meni lansko leto. Pohvalili smo sistem nadzora ekološkega kmetijstva v Sloveniji. Ta kmet pa je rekel: "Lansko leto sem se prijavil tako, kot je bilo treba. Kmetoval sem v skladu s standardi tako, kot je bilo treba, kot sem delal tri leta prej. Na koncu pa sem ostal brez certifikata, brez nadzora in tudi brez neposrednih plačil, na katera sem računal. Začel sem prodajati krave. Če gre moja kmetija na boben, bom zelo hud. To se je zgodilo že več ljudem." Zato bi predlagala, da se v letošnjem letu čim hitreje posvetimo tudi temu in na podlagi konkretnih vprašanj in problemov pri nadzoru ekoloških kmetij poiščemo ustrezne ukrepe za rešitev. Nadzor je ključnega pomena za zaupanje tako kmetov kot potrošnikov in mislim, da bi bilo neodgovorno, če ne bi poskušali najti rešitve.

MIHAELA ZALOKAR, Ajda - Gorenjska Demeter

Želim si, da bi lahko kmet tržil neposredno, kot je včasih, svoje viške odnesel v šole, vrtnice in razne ustanove, kjer kupujejo hrano. Zadostoval naj bi certifikat in davke od občine, ker je vsa zemlja že obdavčena. Mislim, da nam ni treba eno leto prej prijaviti, kaj bomo v prodaji imeli viška, ker smo odvisni od zemlje in narave in ne vemo za leto naprej, da bi prijavili občini, kaj in koliko bomo prodali. Katastrski dohodek bi zadostoval in certifikat o kakovosti, s tem bi prodajali tako, kakor smo včasih. Kmet je bil sam svoj gospod, sam se je lahko preživljal, ni bil odvisen od subvencij, ni bil lačen in ni prosjačil, kot mora danes.

DANA RADIKON, ekološka kmetija Radikon

Odgovorila bi na trditve o težavah v ekološkem kmetijstvu. Za ekološko kmetovanje smo se odločili zaradi načina mišljenja oziroma ozaveščenosti. Na ekološki način lahko pridelujemo zelenjavo, sadje, vino, gojimo prašiče, pe-

rutnino. Biti ekološki kmet je zadovoljstvo, ker narava sodeluje z nami. Glede povezanosti ekološkega kmetovanja z našim naraščanjem, slišim in opažam, da tudi sinovi in hčere prevzemajo naše kmetije. Današnji ekološki kmet mora biti pameten in izobražen. Ne delamo vse ročno, ampak imamo stroje. Z razvojem tehnologije smo dobili tudi strojne pripomočke. Zadovoljni smo tudi z kmečkimi donosi. Včasih imamo večje stroške, včasih manjše. Donosi so lahko tudi višji, a so bolj kakovostni, hrana je zdrava, aromatična in okusna. S tem smo dobri do narave, sebi in vsem našim kupcem.

MARJANA DREMEJ

Zaključila bi s sklepi, da se še posebej podpre jasna opredelitev ekološkega kmetijstva v temeljnih strateških dokumentih, kot je Strategija razvoja Slovenije, pri čemer predlagamo aktivno podporo Državnega sveta in Državnega zbora in da se podpora ekološkemu kmetijstvu v največji možni meri vključi v Program razvoja podeželja za Republiko Slovenijo 2007 - 2013.

ZAKLJUČKI POSVETA

1. Ekološkemu kmetijstvu je potrebno zagotoviti prednost v ukrepih Programa razvoja podeželja za Republiko Slovenijo 2007 - 2013 s tem, da naj postane ena od prioritet v Strategiji razvoja Slovenije.

2. Potrebno je ustrezneje ovrednotiti ekološko kmetijstvo v povezavi podpore z drugimi cilji (narava, okolje, turizem - trajnostni razvoj).

3. Uvesti je potrebno ukrepe za spodbujanje uvajanja ali širitev ekološke predelave živil, predvsem za manjše predelovalne obrate ter spodbuditi razvoj ekološke rastlinske pridelave v obliki investicijskih programov za preusmeritev, prestrukturiranje ali razširitev ekološke pridelave.

4. Uvesti je potrebno okoljske indikatorje za vrednotenje okoljskih učinkov s smiselno prilagoditvijo pri investicijah na kmetije in za predelavo živil, v smeri znižanja skupne vrednosti investicije za ekološke kmetije oziroma obrate.

5. Na področju razvoja sodelovanja med udeleženci v preskrbovalni verigi je potrebno uvesti ukrep podpore združevanja ekoloških pridelovalcev v tržno organizacijo in prilagoditi drugim oblikam povezovanja med udeleženci.

6. Na področju ekoturizma je potrebno uvesti podpore za povezavo med ekokmetijskim sektorjem in turizmom s spodbudo za uvajanje ekoživil v turizmu.

7. V davčnem sistemu je potrebno spremeniti finančno in davčno politiko glede na učinke konvencionalnih izdelkov.

8. Na področju gensko spremenjenih organizmov je potrebna takojšnja določitev območij brez gensko spremenjenih organizmov v Sloveniji, tako da je s pomočjo zakonodaje potrebno zagotoviti, da bo dejansko možno kmetijstvo brez gensko spremenjenih organizmov; zato se predlaga oblikovanje predpisov in vzpostavitev učinkovitega nadzornega sistema za preprečevanje kontaminacije z gensko spremenjenih organizmov v kmetijstvu.

9. Uvesti je potrebno programe za usposabljanje izobraževalcev, ki naj jih izvajajo strokovnjaki z ustreznimi referencami v sodelovanju z Ministrstvom za šolstvo in šport, in sicer na vseh stopnjah formalnega izobraževanja kot tudi v neformalnem izobraževanju.

10. V okviru spodbujanja in osveščanja potrošnikov je potreben program za spodbujanje razvoja ekoloških učnih kmetij ter regijskih učnih in demonstracijskih centrov za ekološko kmetijstvo.

11. V okviru nadzora in pridobitve certifikata je potrebno uvesti objavljanje rezultatov nadzora v ekološkem kmetijstvu, vključeno z obveščanjem o ukrepih za preprečevanje kršitev.

12. Usposobiti je potrebno več ustrezno izobraženih svetovalcev za ekološko kmetovanje z vzpostavitvijo svetovanja za ekološko kmetijstvo, povečanje števila svetovalcev in uvedbo dobrega sistema spremljanja ter ocenjevanja uspešnosti sistemov svetovanja za ekološko kmetovanje.

13. Povečati je potrebno obseg raziskav in razvoj za ekološko kmetovanje s tem, da se pomemben del sredstev za raziskovalno delo nameni za raziskovanje primerjalnih prednosti in koristi ekološkega kmetijstva.

RAVNANJE Z ODPADKI

26. maj 2005

Organizatorja:
Državni svet Republike Slovenije in Klub slovenskih podjetnikov

Ravnanje z odpadki, ki se nanaša na aktivnosti in ukrepe za preprečevanje nastajanja odpadkov in zmanjševanje njihovega škodljivega vpliva na okolje, je eno izmed najbolj aktualnih področij varstva okolja. Odpadki niso le vir obremenjevanja okolja, ampak so lahko tudi pomemben alternativni vir surovin in energije ter s tem priložnost za poslovne subjekte v storitvenih in proizvodnih dejavnostih.

Posvet sta odprla predsednik Državnega sveta Janez Sušnik in mag. Bernarda Podlipnik v imenu ministra za okolje in prostor. Strokovna izhodišča so predstavili Matjaž Pen iz Altega d.o.o. (Alternativna goriva), dr. Tomaž Vuk iz Salonita Anhovo, Vesna Fabjan iz Dinosa holding d.d. (Sortiranje in reciklaža industrijskih odpadkov), Branko Kosi iz Snage Maribor d.o.o. (Strategija ravnanja s komunalnimi odpadki).

JANEZ PRETNAR, Klub slovenskih podjetnikov

Lepo pozdravljeni na posvetu o ravnanju z odpadki. Organizatorja sta Državni svet Republike Slovenije in Klub slovenskih podjetnikov. Odpadki so realno dejstvo, s katerim se moramo soočiti tako posamezniki kot skupnost. Od našega ravnanja z njimi pa je odvisno, ali nam bodo v breme, ali pa bomo znali iz njih potegniti tudi koristi. Znanost in razvoj tehnologije v svetu sta ustvarila dobre možnosti za izkoriščanje odpadkov kot vira surovin in alternativne energije. To predstavlja izziv številnim podjetnikom.

JANEZ SUŠNIK, predsednik Državnega sveta

Državni svet je že leta 2002 skupaj z Umanotero, slovensko fundacijo za trajnostni razvoj organiziral posvet na podobno temo, in sicer Odpadki, problem ali priložnost? Takrat smo želeli predstaviti vzroke neizvajanja zakonodaje, vezane na problem odpadkov in nedoseganja strateških ciljev iz nacionalnega programa varstva okolja ter alternativne možnosti ravnanja z odpadki. Ugotavljamo, da je področje ravnanja z odpadki še zmeraj eno izmed najbolj aktualnih področij varstva okolja. Današnji posvet je priložnost, da se seznanimo, kakšno je stanje na področju ravnanja z odpadki v Sloveniji in da spregovorimo o prihodnosti ravnanja in gospodarjenja z odpadki, kajti odpadki niso le vir obremenjevanja, ampak so lahko tudi vir surovin in energije in s tem priložnost v storitvenih in proizvodnih dejavnostih.

Zagotavljanje celovite zaščite okolja je eno ključnih vprašanj trajnostnega razvoja. Zato si mora Slovenija, kjer nastaja vsako leto v proizvodnih in storitvenih dejavnostih okoli pet milijonov ton odpadkov, prizadevati povečati delež uporabe in predelave odpadkov. Zaradi današnjih razmer, ki kažejo na nepravno ravnanje z odpadki in razmetavanje z naravnimi viri, je pomembno, da preprečimo nastajanje odpadkov in z reciklažo ali termično obdelavo povečamo učinkovitost sistema ravnanja z odpadki. Namen tega procesa je, da na koncu odložimo le tiste odpadke, ki so res neuporabni in jih ni mogoče uporabiti.

V Evropski uniji, ki porablja čedalje več energije, grozi povečanje odvisnosti od uvoza energije z zdajšnjih petdeset odstotkov na sedemdeset odstotkov v letu 2030, če ne bo pristopila k izvajanju intenzivnih ukrepov na področju ravnanja z energijo. Zaradi tega je zagotavljanje energijskih storitev na osnovi obnovljivih virov energije ena od prednostnih nalog Evropske unije in s tem tudi Slovenije, za katero je značilno, da uvozi glavnino primarne energije. Naj navedem nekaj ciljev Evropske unije do leta 2010, ki so za zagotavljanje nemotene oskrbe z energijo ključnega pomena. Med drugim bi morali podvojiti delež obnovljivih virov energije s šest na dvanajst odstotkov, povečati delež proizvodnje električne energije iz obnovljivih virov energije s štirinajst na dvaindvajset odstotkov, doseči prihranke energije pri ogrevanju, klimatizaciji, vroči vodi in razsvetljavi v vrednosti okrog dvaindvajset odstotkov in v transportu doseči 5,75 odstotni delež biogoriv.

V Državnem svetu se zavedamo pomena, ki ga ima iskanje novih virov energije za okolje in gospodarski razvoj naše države. Zato smo pripravljene podpreti vse tiste projekte, ki podpirajo trajnostni razvoj domačega gospodarstva z ustvarjanjem novih možnosti zaslužka in zaposlitve. V Državnem svetu tudi pričakujemo čimprejšnje sprejetje Resolucije o nacionalnem programu varstva okolja, ki je ključni dokument na področju varstva okolja in ki bo opredelil tudi cilje na področju odpadkov ter ukrepe za doseganje teh ciljev.

Zelo so pomembne tudi aktivnosti Parlamentarne skupine GLOBE – Slovenija, ki so se razvile na osnovi strategije slovenske Vlade na energetske področju, ki postaja vse bližja zastavljenim ciljem Evropske unije.

Današnji posvet smo organizirali skupaj s Slovenskim klubom podjetnikov. Klub je bil ustanovljen že leta 1996. Združuje dvainsedemdeset članov podjetnikov in se ukvarja predvsem z gospodarskimi zadevami. Imamo sekcije po posameznih področjih.

Mag. BERNARDA PODLIPNIK, Ministrstvo za okolje in prostor

O problematiki odpadkov se že dolgo pogovarjamo. Kljub težavam se stvari vendarle premikajo na bolje. Ko se je naša država začela razvijati, tej tematiki nismo posvečali veliko pozornosti, čeprav so nas številni strokovnjaki iz tujine opozarjali na pomen izobraževanja in osveščanja, kako pravilno ravnati z odpadki. Danes z gotovostjo trdim, da se po desetih letih dela na tem področju kažejo težave, na katere so nas strokovnjaki opozarjali. Ena izmed temeljnih usmeritev našega ministrstva je poudarek na izobraževanju in osveščanju. Glede strateških usmeritev na področju ravnanja z odpadki moramo slediti tistemu, kar smo prevzeli z evropskim pravnim redom. Številni predpisi, sprejeti na tem področju, zahtevajo od povzročiteljev in izvajalcev javnih služb velik napor. Prav tako se od lokalne in državne politike pričakuje, da te predpise pozna in jim sledi ter se kompetentno odziva nanje.

Prvi postulat na področju odpadkov je zmanjševanje odpadkov že na izvoru, kar je glede na potrošniško družbo težko doseči. Ko se bodo začele količine odpadkov, ki jih povzročamo, zmanjševati, bomo lahko govorili o premikih v zavesti. Temu danes še ni tako, zato prvemu postulatu ne moremo dati pozitivne ocene.

Ločeno zbiranje odpadkov in ponovna uporaba predstavljata drugi pomemben postulat v ravnanju z odpadki. Na podlagi vseh analiz, ki so bile opravljene v zadnjih letih, ugotavljamo, da se odstotek ločeno zbranih odpadkov počasi približuje zelenemu cilju. Da bi dosegli čim večji napredek, bomo poskušali že v letošnjem letu razširiti mrežo objektov in naprav, kjer bodo imeli občani možnost neposredno oddajati ločeno zbrane odpadke. Drugi pomemben ukrep je nudenje pomoči občinam pri izgradnji tako imenovane infrastrukture za ločeno zbiranje odpadkov. Vsaka občina mora na svojem ozemlju zagotoviti izgradnjo objektov, zbirnih centrov, kjer imajo občani možnost odložiti odpadke na nadzorovan in varen način.

Tretji postulat je pospeševanje izgradnje malih kompostarn, kjer je to mogoče.

Zelo pomemben cilj je, da v letošnjem letu dokončno določimo število odlagališč, ki bodo obratovala po letu 2008. V letošnjem letu nas k temu zavezujejo obveznosti iz IPPC direktive (Celovito preprečevanje in nadzor nad onesnaževanjem), ki govori o tem, da morajo imeti objekti, ki bodo delovali in obratovali po letu 2008, tako imenovano okoljsko dovoljenje. Pridobitev takega dovoljenja je za sleherni objekt zelo zahteven postopek. Vsem upraviteljem odlagališč smo že posredovali ustrezna navodila in podatke o tem, kaj morajo pripraviti, da bodo pridobili to okoljsko dovoljenje do konca leta 2007. Ena prednostnih nalog je zmanjšati število odlagališč tako, da po letu 2008 v Sloveniji ne bo delovalo več kot dvanajst, maksimalno petnajst odlagališč. To je potrebno,

ker je postopek vzdrževanja takih objektov zelo drag in si ga v Sloveniji preprosto ne moremo privoščiti za petdeset odlagališč, kolikor jih je danes v Sloveniji.

Do Evropske unije imamo naslednje obveznosti: zelo natančno in kompetentno poročanje o mastnih tokovih, o vsem, kar se dogaja z odpadki od izvora do končne dispozicije, poročanje o kakovosti izcednih voda v okolici deponij in podobno. To je stalna naloga, ki jo opravljamo v skladu s predpisi in zahtevami Evropske unije, upoštevaje značilnosti našega okolja.

Intenzivno razmišljamo tudi o zadnji fazi obdelave odpadkov, to je o sežigu in sosežigu, pri čemer se postavljajo vprašanja kdaj, kje in koliko sežigati. V strokovnih krogih se pojavljajo številna razhajanja, kljub temu pa se strokovnjaki strinjajo, da posameznih odpadkov ni mogoče rešiti drugače kot s termično obdelavo in da moramo za take odpadke poskrbeti tudi v Sloveniji. Slovenija nima velikih sežigalnic za nevarne odpadke, zato jih ne bo gradila, saj ima take objekte na voljo pri naših sosedih. Gre za izvoz nevarnih kemijskih odpadkov v Avstrijo, Francijo in Belgijo. Potrebno je urediti možnosti sosežiga. Na ministrstvu delamo na aplikativni nalogi, kjer bomo pridobili natančne podatke o mastnih tokovih in na podlagi teh podatkov tudi jasna stališča, kakšne in koliko objektov bomo potrebovali za termično obdelavo odpadkov.

Ključni izzivi, ki nas čakajo v prihodnosti so, da bi v Sloveniji uredili tri ravni ravnanja z odpadki. Večino problemov želimo rešiti na lokalni ravni. Skušamo uvesti ločeno zbiranje odpadkov, zgraditi maksimalno število ekoloških otokov, zbirne centre in poskrbeti za slehernega občana tako, da so storitve dostopne vsem po primerni ceni. Potrebno je urediti tudi regionalno raven, kar pomeni, da bi zgradili dvanajst, maksimalno petnajst regionalnih centrov za ravnanje z odpadki, saj šele deset tisoč ton odpadkov predstavlja ekonomsko dobičkonosno vlaganje. Prizadevamo pa si, da bi poleg tega uredili vse potrebno za tiste službe, ki imajo značaj državne javne službe. To je sežiganje oziroma sosežig in ravnanje z nevarnimi odpadki.

Če želimo doseči zadane cilje, nas čaka zelo trdo delo na področju izobraževanja in informiranja. Stremimo k temu, da bi se vsi projekti, od začetka do konca, vodili jasno in transparentno. Tu nas zavezujejo obveznosti iz Aarhurške konvencije in obveznosti s področja varstva potrošnikov.

Nove izzive predstavljajo tudi usmeritve na področju ravnanja z odpadno embalažo, kjer vidim velik izziv tudi za podjetništvo. Naslednji velik izziv za podjetništvo je ravnanje z organskimi odpadki v okviru tako imenovanih komercialnih kompostarn.

Nekoliko bolj neprijetno je področje nevarnih odpadkov. Tukaj ni pričakovati velikih dobičkov, saj so postopki zelo dragi. Podjetništvu zato svetujemo, da se izogne proizvodnji, kjer nastajajo taki odpadki.

Velik problem predstavlja blato iz čistilnih naprav. Včeraj sem se vrnila iz Bruslja, kjer smo veliko govorili o tem. Številni Evropejci, zlasti naši kolegi iz Litve, Latvije, Estonije in Madžarske imajo velike probleme z blatom iz čistilnih naprav. Poudarek tega srečanja je bil, da mora industrija in posamični onesnaževalci narediti vse, da je odpadna voda, ki priteče na skupno čistilno napravo, takšne kakovosti, da je možno uporabiti tudi izdelek iz čistilnih naprav.

V letošnjem letu zaključujemo še zadnje projekte iz aktualne finančne perspektive za evropske sklade in se intenzivno pripravljamo na novo finančno perspektivo in na črpanje denarja iz strukturnih skladov. Tu smo dobili zelo

jasen namig. Vsi projekti, ki bodo kakor koli kandidirali za financiranje s strani Evropske unije, bodo morali imeti integralno okoljsko noto. Če bomo v prihodnje prijavljali projekt ravnanja z odpadki, center ali odlagališče, bo moral ta projekt dokazati, da je opremljen z vsemi okoljskimi dimenzijami, z varstvom pitne vode in z ukrepi glede toplogrednih plinov.

Pri tem bi želela opozoriti še na eno dimenzijo. V Sloveniji je navidez dovolj strokovnjakov, ki se ukvarjajo s področjem ravnanja z odpadki, ko pa želimo sestavljati kompetentne strokovne time se velikokrat ustavimo le na peščici ljudi, ki so pripravljeni trdo in odgovorno delati na teh projektih. Zato opozarjam, da bo potrebno narediti na izobraževalnem področju, na univerzitetni ravni, še kakšen korak naprej.

MATJAŽ PEN, *Altego, d.o.o.*

Altego pomeni alternativna goriva. Začel bi z vprašanjem, kaj sploh so alternativna goriva: je to modna muha, nekaj nezaželenega, nevarnega; so alternativna goriva nekaj uporabnega, ekonomsko in ekološko sprejemljivega. Menim, da so alternativna goriva odpadki, ki jih lahko uporabimo in s tem nadomestiti neobnovljive vire energije.

Najbolj tipična alternativna goriva so odpadna olja, ki nastajajo v industriji, jedilna olja in maščobe, kostna moka, plastična, papirna, lesna embalaža, topila, mulji iz komunalnih čistilnih naprav in odpadne gume. Po podatkih Statističnega urada RS se količine alternativnih goriv iz leta v leto spreminjajo ter ponekod ne dosegajo pričakovanih vrednosti. Težave se pojavljajo pri odpadnih in jedilnih oljih ter maščobah, ker jih je v gospodinjstvih težko zbirati. Podobno je tudi s plastično, papirno in lesno embalažo, saj kljub delnemu ločevanju in sortiranju, velik del te embalaže konča z ostalimi odpadki na komunalnih deponijah. Topila, ki nastajajo v kemični in farmacevtski industriji, sledijo dejansko nastalim količinam. Enako velja tudi za kostno moko. Pri muljih iz komunalnih čistilnih naprav prihaja do problema, ki ga je izpostavila Bernarda Podlipnik. Odpadne gume so področje, kjer kljub podeljenim koncesijam prihaja do upada zbranih količin.

Število čistilnih naprav v Sloveniji je v zadnjem obdobju zraslo z 90 na 160. Slovenija v letu 2008 načrtuje dokončati največje čistilne naprave, kot so Ljubljana, Maribor in še nekatere druge. Porast količin odpadkov je velik in postavlja se vprašanje, kaj početi z njimi. V zadnjem letu se v slovenskem prostoru pogosto pojavlja kratico OVE - obnovljive vire energije, med katere sodijo predvsem vetrna energija, biogoriva, sončna energija in hidroenergija. To je široko področje, zato se bom osredotočil na ožji segment alternativnih goriv za energetske namene v večjih energetskih objektih.

Glavni viri energije, ki se danes uporabljajo, so plin, petrolkoks in mazut, s podanimi energetskimi vrednostmi. Kot primer vzemimo cementarno, ki letno proizvede približno 700 tisoč ton cementa in za to porabi približno 40 tisoč ton petrolkoks, če je ta njeno edino gorivo. Ta energent pa je možno v praksi, po izkušnjah iz tujine, do osemdeset odstotkov nadomestiti z alternativnimi gorivi. Alternativna goriva morajo izpolnjevati določene kriterije, da jih lahko taki energetski objekti sprejmejo. Če gre za trde delce, potem morajo biti ti delci manjši kot dva kvadratna centimetra, zaželeno je čim manjša vsebnost vlage (manj kot deset odstotkov). Kurilne vrednosti naj bi se gibale med 17 in 23 megajoulov. Vsebnost težkih kovin pa mora biti v skladu z zakonodajo.

V nadaljevanju bom poskušal predstaviti vrste alternativnih goriv, ki se uporabljajo v Avstriji in cene, ki se na tem tržišču uporabljajo. V Avstriji proizvajalci plastične, papirne in lesne embalaže plačajo cementarni, ki prevzame še neobdelane, nezmlete odpadke, 95 evrov na tono. Tam plačujejo za komunalni mulj 50 evrov, za kostno moko 40, za olja 45 evrov, za topila približno 39 evrov. Cene za alternativna goriva, ki se uporabljajo v Sloveniji, so v povprečju za 25 odstotkov nižje od tistih v tujini. Med alternativna goriva, ki se uporabljajo v Sloveniji, spadajo kostna moka, odpadne avtomobilске gume, odpadna olja, jedilna olja in maščobe.

V Sloveniji po podatkih Statističnega urada in Agencije ARSO ustvarimo približno pet milijonov ton odpadkov. Od teh je 840 tisoč ton iz skupine komunalnih in podobnih odpadkov iz industrije, obrti in storitvenih dejavnosti. Ta številka se deli na 550 tisoč ton komunalnih odpadkov in na 290 tisoč ton komunalnih in podobnih odpadkov iz industrije, obrti in storitvenih dejavnosti. Na mikrolokaciji, ki jo pokriva javno podjetje Snaga Ljubljana, to je približno 350 tisoč prebivalcev, to podjetje pri svoji dejavnosti zbere dve večji skupini odpadkov, in sicer od 110 do 115 tisoč ton mešanih gospodinskih odpadkov. Sestava odpadkov je 60 odstotkov organskih, 25 odstotkov primernih za alternativna goriva (približno 25 tisoč ton letno) in 15 odstotkov inertnih odpadkov. Drug del predstavlja 25 tisoč ton odpadkov iz industrije, obrti in storitvenih dejavnosti. Sestava teh odpadkov je razdeljena na šestdeset odstotkov odpadkov, ki so primerna za alternativna goriva. To je 16 tisoč ton, preostanek sestavljajo inertni in organski odpadki.

Na področju delovanja javnega podjetja Snaga nastane približno 41 tisoč ton odpadkov, primernih za alternativna goriva. To bi pomenilo, da vsak prebivalec prispeva letno približno sto dvajset kilogramov odpadkov. Poglejmo, kaj ta številka pomeni še iz drugih zornih kotov. 41 tisoč ton odpadkov lahko upoštevaje nižjo energetsko vrednost (11 megajoulov) nadomesti približno 21 tisoč ton petrolkokska. Cementarna letno porabi približno 40 tisoč ton petrolkokska, to je približno polovica letne porabe cementarne s približno 70 tisoč ton letne proizvodnje cementa. Teh 41 tisoč ton odpadkov zavzame približno 46 tisoč kubičnih metrov deponijskega prostora. 41 tisoč ton v razsutem stanju zavzame 164 tisoč kubičnih metrov prostora, kar bi v naravi ustrezalo številki 1.490 največjih kamionov oziroma stavbi, ki bi imela zunanje mere 50 x 50 x 65 metrov. Upoštevajoč to predpostavko lahko zaključimo, da v Sloveniji nastane nekje 238 tisoč ton odpadkov, ki so primerni za alternativna goriva. Ta količina bi lahko nadomestila 122 tisoč ton petrolkokska, to pa predstavlja triletno porabo cementarne.

Strošek deponiranja odpadkov pri javnem podjetju Snaga je: končna cena za komunalne odpadke je 11 tisoč tolarjev na tono, za podobne odpadke iz industrije, obrti in storitvenih dejavnosti pa 22 tisoč tolarjev na tono. To pomeni, da imetniki teh odpadkov plačajo 2,65 milijona evrov letno.

V Evropi ustvarimo 1,3 bilijona ton odpadkov letno, od tega 40 milijonov ton nevarnih odpadkov. Na osnovi statističnega podatka Statistične agencije EU ustvari vsak prebivalec 3,5 tone odpadkov letno, ob tem pa ustvarimo še dodatnih 700 milijonov ton kmetijskih odpadkov. Odlaganje odpadkov zahteva velike površine, onesnažuje zrak, vodo, zemljo, dodatno pa se ob tem pojavljajo problemi z izpusti ogljikovega dioksida in metana v ozračje, kemikalij

in pesticidov, ki uhajajo v zemljo in podzemne vode. OECD predvideva, da se bo količina odpadkov v obdobju 1995 - 2020 povečala za 45 odstotkov. Zato je osnovni cilj Evrope doseči zmanjšanje količine proizvedenih odpadkov na samem izvoru, boljša izraba virov in čim večja predelava odpadkov za vnovično uporabo. Cilj zmanjšanja odpadkov naj bi dosegli postopoma, petino v obdobju 2000 - 2010 in polovico v obdobju do leta 2050.

Na koncu še usmeritev Slovenije. Pomembno je, da preprečimo nastajanje odpadkov, da pospešimo reciklažo, izrabo odpadkov v termične namene in da na koncu odlagamo samo tisto, kar je dejansko nujno potrebno. Zaključil bi z mislijo, da je najboljši odpadek tisti odpadek, ki sploh ne nastane.

Mag. JANEZ EKART, Surovina Maribor

V našem podjetju se že petdeset let ukvarjamo z zbiranjem sekundarnih surovin, od leta 2000 pa se intenzivno ukvarjamo tudi z dejavnostjo razvrščanja in predelave komunalnih odpadkov. Tako smo razvili tehniko proizvodnje alternativnega goriva iz ostankov odpadkov.

Ko govorimo o energijski izrabi odpadkov kot alternativnem gorivu, moramo narediti vzporednico, v čem je prednost tega, ko govorimo o termičnem idealu odpadkov v obliki alternativnega goriva. Prednost je v tem, da je to bolj prilagodljivo od klasičnega sežiganja odpadkov, kjer moramo zagotavljati stalen prevzem odpadkov in tudi sežiganje odpadkov. Pri alternativnih gorivih temu ni tako. Tu lahko goriva skladiščimo in jih uporabljamo po potrebi.

Druga prednost je, da ta goriva nadomeščajo primarne vire energije. Kot smo slišali gospoda Pena, se lahko ta goriva uporabljajo predvsem v cementarnah in v termoelektrarnah v obliki sežiga ali pa tudi v lastnih reaktorjih za proizvodnjo toplote oziroma električne energije, odvisno do potreb.

Prednost je tudi v tem, da ima to gorivo sorazmerno visoko kalorično vrednost in se lahko njegova kalorična vrednost prilagaja mešanju odpadkov. Po recepturi se lahko proizvaja različne vrste goriva z različnimi energetskimi vrednostmi.

Slišali smo, da je ima termična obdelava odpadkov v Sloveniji na tretjem mestu. Prvo mesto zaseda ločevanje na izvoru, drugo mesto snovna izraba odpadkov in tretje mesto termična izraba odpadkov, četrto možnost pa predstavlja deponiranje. Ob tem se pojavlja problem vzdrževanja vseh parametrov, ki jim mora zadostiti alternativno gorivo. To zahteva visoko nadzorovan proces proizvodnje in konfencioniranja deležev, ki jih mora to gorivo na vnosu prevzeti v predelavo kot ostanke odpadkov, da bi lahko na koncu prišel ven proizvod, ki bo zadoščal kemijskim, fizikalnim in energetskim lastnostim.

Danes, ko so tako številna nasprotovanja prebivalcev, ima pridobivanje alternativnih goriv in njihov sosežig bistveno prednost, saj gre za mehko varianto ravnanja z odpadki, ki je za okolje lažje sprejemljiva kot sežigalnice in deponije.

Kje so torej ekonomski razlogi uporabe tega alternativnega goriva. Energetski primarni viri so vedno dražji, so omejeni in uporabniki energetskih virov intenzivno razmišljajo o njihovem nadomeščanju z alternativnimi gorivi. Cementarne, velike uporabnice energije se zanimajo za alternativna goriva, kajti liberalizacija trga električne energije zahteva, da se proizvede električno energijo čim ceneje. To pomeni, da je energija ob uporabi sekundarnih oziroma alternativnih gorivih, cenejša od uporabe primarnih goriv. Obenem je zmanjšan tudi ogljikov dioksid.

Evropa ima v zvezi s tem jasne cilje. V letu 2005 je bilo že okrog 3,4 odstotkov odpadkov spremenjenih v alternativno gorivo in nadomeščajo deponiranje. Ti trendi so pričakovani, saj je primarno gorivo vedno dražje. Leta 2000 se je s tem ukvarjalo nekaj držav, pri tem je vodila Nemčija, sledila ji je Nizozemska in ostale države. V letu 2005 so nove države, ki so začele proizvajati alternativna goriva iz ostankov odpadkov. Tudi trend Evropske unije je v uveljavitvi načina reševanja ostankov odpadkov po razvrščanju, ki so primerni za termično obdelavo.

Zahteve glede alternativnega goriva so velike. Pomembna je stroga disciplina pri proizvodnji. Zato je tudi že pri samem zbiranju odpadne embalaže pomembno, da dobavitelj, ki dobavlja surovine za proizvodnjo goriva, kakovostno ločuje odpadke na izvoru in da tudi na ta način zagotavlja proizvodnjo goriva, ki ima svoje fizikalne, kemične in energijske lastnosti, kot jih zahteva prevzemnik. Enako velja za visokokalorične frakcije. V Sloveniji žal nimamo standardov za alternativna goriva. V Evropi pa standardi v posameznih deželah že veljajo. Med njimi v Nemčiji, Italiji in Švici. Evropska unija tega ni uvedla, čeprav je bila leta 2002 ustanovljena komisija, ki naj bi uvedla standard za alternativna goriva. Pri tem testnem preizkusu proizvodnje goriva želimo upoštevati standard RAL. Zato smo postali člani RAL-a, sam postopek pridobitve certifikata za gorivo bo od nas zahteval določene analize v sistemu vzorcev, pri čemer mora biti tudi proizvodnja skladno s tem standardom. Standardiziran postopek proizvodnje je torej odvisen od samega vzorčenja, dokazovanja parametrov težkih kovin, energetske vrednosti goriva, klora. To "best available technology" bi morala ustrezati tudi IPPC direktivi. Ta standard zahteva podatke o dejanskem stanju. To so podatki o vlagi, kalorični vrednosti, podatki o vsebnosti pepela, vsebnosti klora in težkih kovinah. Vse to je potrebno dokazovati z vzorčenjem, teh vzorcev je deset. Če vzorčenje ne uspe, jih je v naslednjem koraku dvajset, a le ustreznost vzorcev zagotavlja pridobitev certifikata RAL. Pričakuje se, da bo v doglednem času tudi Evropska unija razvila svoj standard.

V Surovini imamo pilotno napravo, ki omogoča proizvodnjo okoli dveh ton alternativnega goriva na uro. V postopku pridobitve certifikata RAL oziroma goriva po RAL-u smo že začeli vzorčiti različne materiale oziroma različne vrste vnosov. Ugotovili smo, da bi lahko naključni vzorec, ki smo ga vzeli iz mešanih komunalnih odpadkov zagotovil kalorično vrednost okrog 24-tih megajoulov na kilogram. To pomeni zelo solidno alternativno gorivo in če dosežemo še ostale parametre, kot so težke kovine in klor, bi bilo to gorivo zelo kakovostno za uporabo. Kot drugi vzorec smo vzeli samo del mešanega komunalnega odpadka in prek določenega deleža kartona, folije, lesa, predvsem pa plastike s pomočjo matematičnega modela ugotovili, da je kalorična vrednost okoli 22 megajoulov na kilogram. Trije vzorci, ki smo jih že naredili v postopku pridobitve certifikata RAL, dokazujejo, da bi lahko z mariborskimi odpadki, ki smo jih imeli na razpolago bodisi z naključnim vzorcem bodisi s čistim konfekcioniranjem, dosegli 24 megajoulov.

Upamo, da bomo do konca leta uspeli pridobiti certifikat RAL in najti prevzemnika, da bi lahko v letu 2006 začeli s komercialno proizvodnjo alternativnega goriva in upamo, da bo to dobilo v Sloveniji svoje mesto v strategiji ravnanja z odpadki.

Dr. TOMAŽ VUK, Salonit Anhovo

Predstavljam bom naše izkušnje z uporabo različnih alternativnih goriv. Na začetku bi predstavljal, kje je mogoče uporabljati različne vrste odpadkov in alternativnih goriv.

V klasičnih cementarnah se proces začne z izkoriščanjem kamnoloma, kamenja, surovino kasneje drobimo, meljemo in spečemo v rotacijski peči. Iz rotacijske peči dobimo klinker, ki je osnovna surovina za proizvodnjo cementa. Dodajamo mu še nekatere druge materiale, kot so sadra, in nekatere odpadke iz proizvodnje. V tem procesu lahko uporabljamo nekatere mineralne odpadke, kot so na primer železovi odpadki iz proizvodnje jekel in energetska sadra za dodajanje kot regulator vezave pri cementu. S tem nadomeščamo naravno sadro in podobno.

Nekatere odpadke z dovolj visoko kurilno vrednost lahko uporabljamo v rotacijski peči, s tem poskušamo nadomeščati osnovna goriva. Odpadne gume in olja so najbolj običajna goriva, ki se v cementarnah uporabljajo. V zadnjem času se uporablja vse več odpadne plastike, tekstila, papirja, kartona. S pojavom boleznih norih krav so zelo velik problem postali tudi moka ali odpadna živalska olja. Različne odpadne žindre, odpadne sadre; energetski ter mineralni odpadki segajo že v šestdeseta leta. Kasneje v začetku osemdesetih let se je pojavilo več alternativnih goriv. V Salonitu imamo z uporabo nekaterih alternativnih goriv že dolgoletne izkušnje. Odpadne gume uporabljamo že od začetka osemdesetih let, v devetdesetih letih smo začeli z uporabo odpadnih olj in v zadnjem času uporabljamo živalske maščobe.

Nekaj značilnosti procesa, ki omogoča uporabo različnih vrst alternativnih goriv. Za proces so značilne zelo visoke temperature in visoki zadrževalni časi, kar omogoča, da odpadki popolnoma izgorijo. Skoraj vsi proizvodi se pri gorenju vežejo v surovino. Na primer kisli dimni plini se vežejo z nastalim kalcijevim oksidom in skorajda ne zapuščajo sistema. Težke kovine se prav tako vgradijo v končni proizvod klinker. Poleg tega ni ostanka pepela. To je pomembno pri odpadkih, ki imajo relativno velik delež pepela. Blato iz čistilnih naprav lahko dosega delež pepela do petdeset odstotkov in v sistemu, kot je cementarna, to dejansko ni problem. Na Japonskem so zraven večjega mesta postavili manjšo cementarno, ki petdeset odstotkov svojega materiala za proizvodnjo klinkerja črpa iz pepela, ki nastane pri sežigu odpadkov. Odpadke, ki nastajajo v tem mestu, vozijo v to cementarno, njihova kurilna vrednost daje toplotno energijo, pepel pa predstavlja približno petdeset odstotkov materiala za proizvodnjo klinkerja. Njihov klinker sicer ni podoben našemu, je pa uporaben. Take cementarne so energetske zelo zahtevne tako s stališča toplotne energije kot s stališča električne energije.

So različne možnosti za uporabo anorganskih odpadkov. Eden pomembnih vidikov te uporabe je zmanjševanje emisije toplogrednih plinov. Pri proizvodnji cementa oziroma klinkerja nastane veliko toplogrednih plinov. Če bi del klinkerja nadomestili z drugim materialom, recimo z žlindro iz železarn ali pa filtrskim pepelom, potem bi zmanjšali emisijo toplogrednih plinov.

Omenil bi tudi možnost nadomeščanja osnovnih energentov z alternativnimi gorivi v različnih evropskih državah. V cementarnah so v nekaterih državah deleži res zelo visoki: na Nizozemskem 72, v Nemčiji 30, Avstriji 29, Švici čez 30 odstotkov. Te številke se iz leta v leto spreminjajo. Čisto sveže podatke je težko dobiti, ampak vsak nov podatek prinaša tudi višje številke. V naši cemen-

tarni se večja delež toplotne energije iz alternativnih goriv. Vidimo, da imamo v zadnjih letih pomembno rast in tako smo dosegli približno 20 odstotkov vse toplotne energije iz alternativnih virov.

Za nas uporabnike je pomembno, da imamo na razpolago material, ki je stalno kakovosten, saj je naša osnovna dejavnost proizvodnja klinkerja, pri čemer moramo na prvem mestu skrbeti za kakovost tega proizvoda. V zvezi z definicijo odpadka, ki jo opredeljuje pravilnik o ravnanju z odpadki, in pravi, da je odpadek snov, ki jo imetnik ne sme, ne more ali ne želi uporabiti, se pojavljajo dvomi. Če ga le-ta naredi uporabnega in pri tem obstoji še končni porabnik, se pojavlja vprašanje, ali je to sploh še odpadek.

Postavlja se vprašanje smiselnosti vlaganja energije v snovno predelavo odpadkov, če kasneje v proizvodnjah uporabljajo materiale iz narave. Prednost uporabe odpadkov oziroma njihovo preprečevanje in snovna predelava tako izgubijo svoj pomen.

VESNA FABJAN, Dinos holding, d.d.

Želela bi predstaviti poslovanje podjetja Dinos, ki ima na področju ločevanje in reciklaže industrijskih odpadkov šestdesetletno tradicijo. Podjetje predstavlja vezni člen med povzročitelji odpadkov in snovnimi predelovalci. Pri tem gre za pripravo sekundarnih surovin za nadaljnjo snovno predelavo. Dinos zaenkrat še ne opravlja snovne predelave, pač pa se ukvarja s pripravo materialov zanjo.

Slogan "odpadno – uporabno" je zelo primeren. Naše podjetje, ki deluje na trgu sekundarnih surovin, sledi cilju, da bi zbralo tisto, kar se lahko uporabi v neki drugi predelavi in to na primerni lokaciji pripravi za nadaljnjo predelavo. Omenila bi primer v praksi, ko se je z razvojem električnih talilnih peči v šestdesetih in sedemdesetih pojavila večja potreba po jeklenem vložku. Velik vir za to so našli v avtomobilski odpadni pločevini. To je botrovalo pripravi materiala, kajti potreboval se je samo magnetni del, pri čemer je bilo potrebno razviti procese ločevanja na magnetni in nemagnetni del. Vse to je podvrženo mehaničnim operacijam. Med drugim je to predstavljalo energetsko veliko ugodnejši vir za pridobivanje aluminija. Znano je, da pridobivanje aluminija iz primarne rude zahteva veliko energije. Kljub temu, da je danes v ospredju skrb za okolje, še vedno ostaja tendenca v isti smeri. Omenjeno področje v Sloveniji urejajo Zakon o varstvu okolja in druga zakonodaja s področja vplivov na okolje ter Pravilnik o ravnanju z odpadki. Definicijo odpadka najdemo v zakonu. Pravilnik o ravnanju z odpadki opredeljuje, kdo lahko ravna z odpadki, na kakšen način, kako se registrira in v povezavi s povzročitelji odpadkov opredeljuje tudi seznam odpadkov. Ta je razdeljen v dvajset večjih skupin s podskupinami.

Vir naše nacionalne zakonodaje so evropske smernice. Za našo zakonodajo sta tako pomembni direktivi za odpadke ter o embalaži in odpadni embalaži. Podrobneje bi predstavila sistem ravnanja z odpadki. V tem sistemu se na eni strani pojavljajo povzročitelji, na drugi strani pa izvajalci za ravnanje z odpadki. Ti lahko delujejo enosmerno, lahko pa tudi vzajemno. Pomeni, da lahko povzročitelji sami zagotavljajo način za ravnanje z odpadki. Tisti, ki ravna z odpadki, se mora registrirati kot zbiralec, prevoznik, posrednik, predelovalec ali pa odstranjevalec. V naši državi je na nekaterih področjih sistemsko ravnanje z odpadki vzpostavljeno, recimo sistem ravnanja z odpadno embalažo. Vzpostavljen je tudi sistem ravnanja z izrabljenimi motornimi vozili s pooblaščenimi

pogodbenimi izvajalci, sistem ravnanja z odpadnimi gumami in še nekaj drugih podobnih primerov. Podoben način se bo verjetno uporabil tudi za odpadno električno in elektronsko opremo.

Nosilci sistemov vključujejo izvajalce posameznih procesov, saj je potrebno odpadke zbirati, transportirati in pripravljati za nadaljnjo obdelavo. To delo opravljajo Dinos in njemu podobna podjetja. Proces ravnanja z odpadki se začne takrat, ko je neka snov, izdelek, material prepoznan kot odpadke. Tak odpadke se zbere na prevzemnem mestu in se nato prepelje v večja skladišča, kjer se prične obdelava. Odpadke se obdeluje z različnimi procesi in postopki. Prične se z mehansko predelavo, konča pa z neko snovno predelavo. Lahko gre za pravo recikliranje, snovno predelavo, lahko pa gre za odlaganje oziroma uničevanje. Odpadki nastajajo povsod, tudi pri predelavi odpadkov, na kar včasih pozabljamo. Velikokrat se je smiselno vprašati o smotrnosti določene predelave in pa o sami stroškovni opredelitvi.

Proces ravnanja z odpadki zahteva ustrezno usposobljenost, pri čemer so usposobljeni izvajalci pooblaščen s strani Ministrstva za okolje in prostor oziroma Agencije RS za okolje. Registrirani so lahko kot posredniki, zbiralci, prevozniki, predelovalci in kot odstranjevalci. V našem podjetju v okviru ravnanja z odpadki zbiramo različni vhodni material, ki je pridobljen iz različnih virov. Gre predvsem za ločevanje materialov na železo, barvne kovine, papir, les, plastiko, steklo, tekstil ter izrabljena motorna vozila. Obstaja neka tradicija, kajti enake vrste materialov so podvržene podobnim procesom ali pa celo enakim postopkom. Posamezne vrste materialov zavzemajo odpadke iz različnih virov in so zato različno klasificirani. Različne vrste odpadkov so tudi različno opredeljene v različnih podzakonskih aktih.

Vsak material stehtamo in izvedemo notranji nadzor. V ta postopek je vključen tudi vpis odpadka, izdaja vseh potrebnih dokumentov dobaviteljev odpadkov in nazadnje tudi razvrščanje na primerni lokaciji. Ti materiali so potem podvrženi različnim tehnološkim postopkom, odvisno od materiala, nato se jih pripravi za transport in odvisno je, ali gredo materiali v osnovno predelavo ali na odlaganje.

Ne glede na prilagajanje nacionalne zakonodaje evropski uporabljamo tudi že vzpostavljene sisteme v naši državi, ki imajo že določeno infrastrukturo. Žal je praksa velikokrat ravno obratna. Izvajalci se morajo prilagajati nekaterim zahtevam, kar podraži celotne sisteme, saj nosilci velikokrat ne razpolagajo s svojimi kapacitetami, obenem pa tudi vmesni členi ponavadi prinašajo neko dodano vrednost, ki gre na strošek povzročiteljem odpadkov, ki so v končni fazi zavezani k ravnanju s temi odpadki.

Naj zaključim z mislijo, ki je bila izrečena že leta 1854 v ameriškem kongresu: ko bo vsega zmanjkalo, bomo vedeli, da denarja žal ne moremo pojesti.

BRANKO KOSI, Snaga Maribor

Opadke je neka snov, ki jo določen trenutek več ne potrebujem. Ni pa nujno, da ga prejšnji trenutek še nisem potreboval, ali pa ga še trenutek pred tem nisem drago plačal. Ugotovimo, da lahko kdo odpadke na določen način uporabi.

Danes se pogovarjamo o surovinah, ki so več ali manj znane. V prihodnje pa se bomo pogovarjali še o drugih surovinah, ki jih bomo poskušali vrniti v

ponovno proizvodnjo, saj nam bo primarnih vedno bolj primanjkovalo. Vsak dan se vprašamo, kako je mogoče to zadevo rešiti, saj, ko pogledamo v našo posodo z odpadki, vidimo, da je vse pomešano. Večina od nas bi se težko lotila ločevanja odpadkov. Morda je tako tudi prav, saj lahko to naredijo tisti, ki so za to poklicani. Vsega, kar bi lahko uporabili kot snovno izrabo, pa kljub temu ne moremo dajati neposredno v snovno izrabo. Razlogi so v velikosti odpadkov (majhni papirčki) in stanju odpadkov (razbita steklenica), saj nam te okoliščine povzročajo problem pri ločevanju. Ponavadi taki odpadki romajo med tako imenovane ostale odpadke, ki pa jih ne moremo voziti drugam, kaj šele na drug planet.

Biološki odpadki nam povzročajo največ problemov. To je razlog, da od takšne posode radi odvrnemo pogled. Ti imajo neprijeten vonj, jih je pa zelo preprosto ločeno zbirati in kasneje predelati v kompost. Drobne odpadke zberemo v drugem delu, pomešane seveda, in jih obdelamo posebej. Te odpadke razdelimo v tri fizikalne, da bi iz le-teh ugotovili, kaj lahko z njimi naredimo. V prvi fizikalni skupini so biološko razgradljivi oziroma biološko hitro razgradljivi odpadki, ki vsebujejo precej vlage, so pa tudi hitro gorljivi. Papir je biološko hitro razgradljiv, če je moker. Druga skupina so organski odpadki z velikim energijskim potencialom. Sem sodijo plastika, papirčki, tekstil in podobno. Tretja skupina so odpadki iz kovin in trdnih inertnih materialov (recimo steklo), ki ga je v naših odpadkih precej. Biološko razgradljivi odpadki smrdijo in to je tisto, kar nas odganja od odpadkov. To velja tudi za ideje reševanja odpadkov, predvsem pri iskanju prostora za odlagališče, prostora za kompostarno, kjer bi lahko predelali odpadke. Razkroj biološko hitro razgradljivih odpadkov spremlja nastanek različnih plinov. Aroma teh plinov je različna. Nastajajoči plini, ki se pojavljajo pri hitro razgradljivih bioloških odpadkih, škodujejo ozonu. Imajo neprijeten vonj in so nosilec energije. Zakonodajca predvideva, da bomo z ločevanjem biološko razgradljivih odpadkov na izvoru problem v večji ali manjši meri rešili. Evropska praksa kaže, da je v ostalih odpadkih še vedno od petindvajset do petintrideset odstotkov biološko hitro razgradljivih odpadkov, ki še vedno povzročajo smrad in neprijetnosti.

V sosednjem Gradcu, ki je med evropskimi mesti zgled za ravnanje z odpadki z visokim odstotkom ločeno zbranih odpadkov na izvoru, je biološko razgradljivega odpadka v preostanku odpadkov še vedno prek petindvajset odstotkov. Pojavlja se vprašanje, kaj storiti s temi biološko razgradljivimi odpadki v ostalih odpadkih. Tudi za to imamo razvite tehnologije. Ti odpadki nosijo velik energetski potencial. Ampak ta energetski potencial je nekoliko zavrt v gasilno sredstvo, ki mu pravimo voda. Ti odpadki so po naravi zelo vlažni. Za reševanje velikih količin tovrstnih odpadkov so razvili sisteme, sežigalnice. To je obrat, ki je nastal pred štiridesetimi leti, predvsem v milijonskih mestih, kjer so bile nepregledne količine teh odpadkov. Za odstranjevanje teh odpadkov je bil to najidealnejši način in je marsikje še danes. Kljub temu pa so ugotovili, da je tak odpadek premoker in so mu morali marsikje dodajati še primarno gorivo. To pomeni, da te sežigalnice niso mogli uporabljati za energetsko izrabo, ampak samo za odstranjevanje. Z leti so jim dodajali še filtracijske naprave, kar je omogočilo, da so bili izpusti manjši. Strah, da sežigalnica lahko vpliva na naše zdravje, kljub temu še vedno ostaja. A sledimo usmeritvi, da bi energetski potencial, ki je v biološko razgradljivih odpadkih, izkoristili v energijo.

Znano je, da lahko z vodnim biološkim razkrojem zmanjšamo težo tega odpadka za od petindvajset do trideset odstotkov; vendar ne s zunanjim segrevanjem, ampak z njegovo lastno biološko energijo. Biološko razgradljiv odpadek se vžge, ko mu pripravimo pogoje. S tem se segreje in omogoča samemu sebi, da se suši. Ta odpadek je na vhodu nekoliko vlažen, masten in lepljiv. Vsebuje inertne dele, dele stekla, biološke dele, papirčke in plastiko. Vsega tega ni mogoče ločiti, ker se vse med sabo nekako lepi in drži. Če bi poskušali to med sabo ločevati na silo, bi bilo vse umazano in bi bila možnost ponovne snovne izrabe zelo vprašljiva. Zato ga skušamo z biološkimi procesi osušiti. Ko je suh se prej lepljivi deli odpadkov z ustreznimi postopki dejansko med seboj ločijo. Tak material, ki ga presušimo po biološki metodi, nato še presejemo; presejemo v glavnem tisti del, ki je bil inerten (steklo, zemlja in podobno), iz preostanka pa odsesamo vse, kar je lahkega. To je tudi precej gorljivo in ima veliko energetsko vrednost. Dosegamo energetske vrednosti tudi do štiriindvajset, petindvajset megajoulov na kilogram.

Vsi organski odpadki imajo kar precej energije, ki jo lahko izkoristimo, a tega še ne počnemo. Prvi zadržek je nek strah, da gre za snov, na katero je boljše pozabiti. Poglejmo, kaj lahko naredimo iz teh odpadkov. Iz kosovnih odpadkov ali pa njim podobnih odpadkov, ki nastajajo tako v komunalni kot v gospodarstvu, lahko na relativno lahek način, ki je ekonomsko sprejemljiv, izluščimo uporabne frakcije. Nedoločljivi del ali preostanek brez tržne vrednosti pa pripravimo za alternativno gorivo. Vsi živimo v hišah ali bloku. V tem okolju imamo lahko industrijo, naravo, ki bi jo želeli obdržati tudi za naše prihodnje rodove. V tem okolju nastajajo odpadki. Ločeno zbrane biološke odpadke predajamo v obrate za predelavo bioloških odpadkov, kompostarne. Kompost, ki ga pridobimo iz tega, vrnemo naravi in jo s tem oplemenitimo. Narava pa nam vrača tisto, kar v našem krogu potrebujemo. S tem se krog zapre.

V našem okolju ločeno zbiramo določene vrste odpadkov, za katere smo prepričani, da se lahko snovno ponovno uporabijo. Vsak odpadek, ki ga ločeno zberemo na izvoru, lahko prečistimo in ga nato s pomočjo predelovalcev ali uporabnikov sekundarne surovine, ki ga prevzamejo, vrnemo industriji. Industrija tako zniža stroške, z ekonomskega stališča pa je to za nas ugodno, saj se dobrine potrošnikom spet vračajo, in krog je s tem ponovno sklenjen.

Obstaja nekaj odpadkov, ki so drobni in so bili zbrani skupaj z velikim deležem biološko razgradljivega odpadka. Tudi take peljemo v biološki obrat, v katerem jih mehansko-biološko obdelamo. Končni rezultat je snov, ki je energijsko zelo bogata in jo lahko vrnemo v industrijo. Industriji s tem omogočimo, da ne uporablja primarnih goriv, ampak jih nadomesti s sekundarnimi. S tem se zmanjša izpust toplogrednih plinov.

Kljub željam, da bi se naučili uporabiti čim večji del odpadka, moramo ostati racionalni in priznati, da so odlagališča nujno potrebna vsaj še nekaj časa. Če bi tak sistem ta trenutek deloval, bi inerten odpadki šel na to odlagališče. Odpadki, ki nastanejo v komunalnem področju, so razdeljeni v štiri skupine. V prvi skupini so drobni komunalni odpadki, ki jim rečemo tudi ostali odpadki in jih zbiramo doma v tako imenovani sivi ali črni posodi. V drugi skupini so komunalni odpadki iz gospodarstva in kosovni odpadki iz gospodinjstev. V tretji skupini so vse ločeno zbrane frakcije, v četrti pa so biološki odpadki. Ločeno zbrane biološke odpadke peljemo v kompostarne, kjer nato dobimo dva

proizvoda. Pri biološki fermentaciji se temperatura dvigne in pride do precejšnje izgube vode, ki jo vsebujejo ti odpadki, tudi do trideset odstotkov ali pa tudi več. Kadar je vhodni material dovolj kakovostno zbran, je tudi sam kompost zelo kakovosten. Za kakovostno zbiranje pa smo odgovorni vsi. V Sloveniji tovrstnih materialov primanjkuje. S tem se strinjajo tudi kmetijci, saj se je v zgodovini veliko zemlje dognojevalo z mineralnimi gnojili. Le-ta je izgubila balasten material, ki bi lahko zadrževal vodo v vse bolj vročih poletnih dneh. Z vračanjem komposta bi lahko izboljšali nastalo stanje v kmetijstvu. Ločeno zbrane frakcije gredo lahko neposredno v reciklažo, vendar se pri tem pojavljajo določene težave. Po naših izkušnjah se 75 odstotkov ljudi uspešno vključi v postopek ločevanja odpadkov, obstaja pa tudi nekaj takih, ki jim je ločevanje odpadkov odveč in se vanj ne želijo vklopiti. Prav ti posamezniki s svojimi ravnaji povzročajo onesnaževanje frakcije. Kadar je taka frakcija pomešana že v avtomobilu, ki jo je pripeljal, je zelo vprašljivo, ali bo lahko neposredno predana v proizvodnjo. Zato se vedno naredi še mehanska obdelava odpadkov oziroma ločevanje. To se naredi zaradi prečiščenja ali pa zaradi pridobivanja večje kakovosti podfrakcij. Na primer, papir ima lahko dvaindvajset različnih podfrakcij, kar je odvisno od tega, kakšen je izvoren material. Komunalne odpadke iz gospodarstva in kosovne odpadke lahko ponovno mehansko obdelamo. Preostanek, v katerem je še biološko razgradljiv odpadke, kasneje mehansko-biološko obdelamo, medtem ko vsi drugi komunalni odpadki preidejo v obrat za mehansko-biološke predelavo, kjer se izvaja biološki proces. Prihaja do izgube vode, pri čemer imamo še druge proizvode. Pomemben proizvod je energetska bogata frakcija. Frakcija iz tega obrata ima lahko kurilno vrednost tudi do sedemnajst joulov na kilogram, kar je odvisno od vhodnega materiala. Pomembno je, da se izgubi čim več vode z naravnim procesom brez dodajanja energije. Pripravil sem tudi obširno SWOT analizo, ki nam pomaga odgovoriti, ali smo zajeli vse nevarnosti, priložnosti, slabosti in še kaj drugega.

Poudaril bi, da je pomemben skupen interes. Skeptike, ki menijo, da bi bil opisan sistem predrag, opozarjam, da bodo odlagališča, grajena po novih normativih, stala nekje med sto in stopetdesetimi evri po toni odloženega odpadka, kar je precej več kot osemdeset evrov na tono, ki bi jih potrebovali pri tem sistemu.

CIRILA KRUH, Aqua Sava

Želela bi izpostaviti problem, povezan z biološkim blatom. Naše podjetje je investiralo v čistilno napravo za čiščenje odpadnih vod. Gre za interno biološko napravo, ki je primerna za odvajanje prečiščene vode na komunalno napravo. Pri tem nastaja stranski proizvod, ki predstavlja biološko blato. Do sedaj je bilo to blato nenevaren odpadek, primeren za odlaganje na deponijo. Sedanja zakonodaja zaradi previsoke vsebnosti TOC-jev odlaganja blata ne predvideva več, zato bi radi vedeli, v kakšno smer naj razmišljamo, da bi ta problem rešili.

RAZPRAVA

IVAN BATAGELJ, Cimos d.d. Koper, direktor Cimosove livarne v Kamniku

Kot IPPC zavezanci smo na Agencijo za okolje že oddali vso dokumentacijo. Dotaknil pa bi se problema, ki ga imamo livarji železovih ulitkov z odpadnim peskom. Odpadni pesek je v bistvu zažgan pesek z dodatkom bentonita in predstavlja inertni odpad. Bentonit uporabljajo tudi za čiščenje vina v sodih z dodatkom črnine. To je neka vrsta vezivnega materiala, ki omogoča, da se vroče železo vlija v kalupe. Ta odpad se lahko uporablja pri graditvi cest kot podložni material in pri proizvodnji asfalta. Sedaj se ga odlaga na deponije, pri čemer komunalnemu podjetju plačujemo za prevoz. Ta neškodljiv inertni odpad se odlaga na neko deponijo, za kar se porabi ogromno denarja. Ocenjujem, da bi v Sloveniji livarne na ta način privarčevale od osemsto tisoč do milijon evrov na leto.

Mag. BERNARDA PODLIPNIK

Vsak odpad se lahko spremeni v uporabnega. Za to pa je potrebno nekaj korakov. V tistem trenutku, ko se odpad spremeni v nekaj, kar ni odpad, postane sekundarna surovina, ki ima drugačen značaj. Takih postopkov in idej je danes vsekakor premalo, saj mnogi menijo, da se jim to ne izplača. Tukaj je skupina podjetnikov in ta glas bi morali prenesti v širši prostor. Podpiramo idejo, da se večino odpadkov spremeni v uporabno surovino. Vse tisto, kar je lahko ponovno uporabimo, naj se spremeni v sekundarno surovino. Zbiralci odpadnega stekla pa imajo velike težave, saj je trg zaprt. Pojavljali so se poskusi, da bi bilo odpadno steklo sestavni del določenega gradbenega procesa. Te ideje pa se na žalost ne uresničijo, ker jih ne povežemo. Včasih je problem tudi kritična masa. Rešitve so v zmanjševanju obremenitev proizvoda zaradi okolja in zvišali stroške odlaganja. Te ideje so že prisotne, potrebno jih je spraviti v življenje.

Mag. BORUT SAJOVIC, poslanec Državnega zbora

Imam dve vprašanji v zvezi z alternativnimi gorivi. Pozitivno me je presenetil primer Cementarne Anhovo. Zanima pa me, ali obstajajo tudi kakšne meritve dioksinov in furanov, ki so nezaželeni in strah vzbujajoči ostanek takega procesa. Zanima me, kako daleč so s tem v Cementarni Anhovo; navezal pa bi se še na ostanek, ki nastane iz mešanih odpadkov, natančneje komposta. Vse študije glede kompostov namreč kažejo, da le-ti za kmetijsko uporabo, torej za pridelavo hrane, niso več primerni. Največji problem v svetu je, da te zadeve potem sušijo in kurijo. Zanima me še, ali obstajajo kakšni pozitivni primeri ali pa analize, ki kažejo na to, da je šel tak odpad kasneje na kmetijske površine v obliki gnojila.

Dr. TOMAŽ VUK

Na vprašanje okrog meritev dioksinov in furanov lahko odgovorim pritrdilno. Mi že več let, dvakrat na leto merimo emisije teh plinov, pri čemer so bile vse do sedaj opravljene meritve pod mejo detekcije. Nadzor je bolj obsežen, saj ne merimo samo teh dveh substanc, ki sta najbolj znani in o katerih ljudje tudi največ slišijo. Sistemsko trajno merimo določene vrste strupenih plinov, obenem pa dvakrat letno nadziramo nabor večjega števila različnih substanc. Te meritve

so bile do sedaj vedno v mejah, ki jih dopušča zakonodaja, pri tistih najbolj problematičnih pa na meji ali pod mejo detekcije. Problem emisij niti ni toliko povezan z uporabo odpadkov. Pomembno je, ali gre v določenem primeru za kurišče ali ne. Če gre za kurišče oziroma takšen energetski objekt, cementarno ali termoelektrarno, je odločilno to, da je na določeni tehnični ravni. Tako imamo nek nivo emisij, ne glede na to, kakšna goriva kurimo. Sistem pa mora biti prilagojen na posamezno vrsto goriv.

BRANKO KOSI

Imamo dve liniji, kjer se pojavljajo biološki odpadki. Pri eni liniji skušamo zbrati na izvoru čiste, biološko razgradljive odpadke. V Nemčiji se je dobro leto nazaj pojavil paradoks, v katerem je eden izmed urednikov nekega znanega časopisa zapisal: "Če kupite zeljnato glavo, jo lahko mirne duše pojedete, ne dajte pa jo med kompost zaradi tega, ker je preveč strupena." Torej v praksi prihaja do paradoksov, ki jim sledi tudi zakonodaja in vprašanje je, kje se bo to v prihodnosti končalo. Dejstvo je, da imamo iz ločeno zbranega biološkega odpadka, če je ta na izvoru zbran dovolj kakovostno, potencialne možnosti vračanja komposta v naravo. To je v svetu vsakdanja praksa. V sosednji Avstriji so zemljo v zadnjih dvajsetih, tridesetih letih na ta način precej dobro oplemenitili.

Drugi del biološko razgradljivega odpadka pa prihaja iz mehansko-biološke obdelave. Tisto pa je pomešano z vsem mogočim, zato tu ne dobimo rezultata v obliki komposta. Končni proizvod je stabilat, ki ga lahko z ustreznim mehanskimi metodami ločimo na inerten del, ki je primeren za odlaganje. Vmesni, organsko delno predelan in izsušen del bi lahko uporabili tudi za alternativno gorivo; zanj je primeren tudi sosežig. Vse je odvisno od njihove čistote in od predpisov, ki bodo opredelili, kaj lahko uporabljamo kot alternativno gorivo. V Evropi še ni skupnega pravilnika, ki bi opredeljeval, kaj alternativno gorivo je. Vsaka dežela, pravzaprav že vsaka cementarna ima svoja pravila, kaj mora vsebovati gorivo, ki ga lahko uporabimo v takšni proizvodnji. Kljub temu pa so v nekaterih deželah naredili korak naprej. Italija je minulo leto oblikovala dokument, s katerim opredeljuje alternativno gorivo: ne govori več o odpadku, ampak samo presoja, ali gre za tako gorivo ali ne, ali ima na tržno vrednost. V Nemčiji o tem tečejo pogovori in lahko pričakujemo, da bo tudi Evropska unija to zadevo uredila na enovit način.

Dr. LEO ŠEŠERKO

V Sloveniji se je začela ponujati teorija o drugačnem sistemu obdavčevanja, ki ga ne pozna nobena razvita evropska država, ampak le nekaj bivših realsocialističnih dežel, pri čemer se postavlja vprašanje, kam sploh sodi Slovenija. Potrebno je izpostaviti vprašanje obdavčevanja odpadkov. Predvidena stopnja obdavčenja znaša dvajset odstotkov, kar bi za podjetja, ki že sedaj nimajo prave motivacije za menedžment odpadkov, predstavljalo še dodatno breme. Kot alternativa obstaja tudi druga ideja obdavčenja, ki temelji na obdavčenju odpadkov in porabi naravnih virov. Takšno obdavčenje bi služilo kot motivacija k zmanjšanju količine odpadkov, njihovi reciklaži in bolj racionalni uporabi naravnih virov.

Opozoriti bi želel na štiri možnosti ravnanja z odpadki, ki so neprimerno opredeljene. Prva je ločevanje pri izvoru, druga reciklaža, tretja termična obdelava in četrta betoniranje. Ločevanje pri izvoru in reciklaža sta v bistvu isti

proces in ju ni dobro ločevati. Če ločevanja pri izvoru ni, se lahko kasneje izvede le med postopkom obdelovanja. V ozadju tega so močni gospodarski interesi. Obstajajo namreč določeni subjekti, ki želijo pridobiti čim več odpadkov, saj so le ti podlaga za njihov poslovni proces. O toplotni obdelavi bo še potrebno razpravljati. Sežiganje odpadkov je problematično, kar se je pokazalo na primerih, ko podatki niso bili avtentični, ali pa, ko so se projekti izvedli drugače, kot je bilo zamišljeno. Problematičen je tudi proces betoniranja.

Opozoriti bi želel na vprašanje odpadka nasploh, saj je kot pojem zelo širok. Pojma odpadke ne smemo obravnavati s preveč akademskega vidika, temveč se moramo čim bolj osredotočiti na same procese. Definicija pojma "odpadek" ima namreč pomembne posledice tako na davčnem področju kot pri razumevanju samega poslovnega procesa, zato mora biti postavljena čim širše.

JANEZ PUCELJ, Avtocommerce

V Evropi se je pojavil danski primer, kjer se odpadki ne ločujejo več na način, kot se to trudimo delati pri nas s pomočjo barvnih zabojsnikov in podobno. Snaga in MOL sta v Ljubljani projekt mešanih komunalnih odpadkov lepo zastavila in zadeva deluje. Včasih pa je potrebno posamezno sredino na primeren način spodbuditi z različnimi izobraževalnimi in pripravljalnimi akcijami, predvsem pa tudi s stroški. Ti imajo pri tem pomembno vlogo, saj poskušajo ljudi spodbuditi za ločevanje odpadkov. Ljudje bi se morali zavedati, da je ločevanje odpadkov tudi finančno bolj ugodno. Snaga bi take odpadke odpeljala po bistveno nižji ceni, mešane komunalne odpadke pa je potrebno posebej plačati. To je glavni razlog, zaradi česar je potrebno omenjeno pobudo podpreti.

Mag. ANDREJ BOŠNJAK, Energotuš

Na posvetu ne vidim pravega podjetniškega duha. Danes smo se dosti pogovarjali o tehnologijah in bremenih, nismo pa slišali ničesar o priložnostih. V podjetju sem direktor poslovne uprave in se ukvarjam z vlaganji. Na tem področju se letno vlaga nekaj deset milijard tolarjev. Naše podjetje je v stoddostni lasti enega najbolj vodilnih podjetnikov in del sredstev namenjamo tudi za ekološka vlaganja. Naredili smo več analiz in začeli z več projekti na področju alternativnih virov energije, biodiesla, kogeneracije in tako naprej. Žal ugotavljamo, da so edini projekti, ki smo jih v Sloveniji lahko izvedli znotraj lastne verige, le kogeneracija in optimizacija porabe energije na naših objektih. Ko govorimo o biodieslu in vlaganjih, ki bi morala biti tržna in obenem predstavljati priložnost, smo ugotovili, da nas bolj vabi tujina kot pa slovenski gospodarski prostor. To je eden glavnih problemov, s katerimi se trenutno soočamo. V Mariboru so z ločevanjem odpadkov začeli zato, ker niso imeli več kam odlagati. Največji problem predstavlja gospodarski prostor, saj naša ministrstva zanj zaradi slabe koordinacije dejansko ne poskrbijo.

Upam, da bo organiziran še kakšen posvet, kjer se ne bomo ukvarjali toliko s tehnološkimi procesi, ki jih lahko podjetnik dandanes kupi, ampak se bomo bolj posvečali vprašanju vzpostavitve gospodarskega prostora, ki lahko posameznemu podjetniku nudi priložnost. Naše podjetje je na tem področju sprejelo zelo resno odgovornost ter je v primeru solarnih celic in vetrnic videlo priložnost. Žal pa vsi pokazatelji in analize kažejo na to, da bi bilo bolje, da bi ta denar vložili v podobne tehnologije v tujini in ne doma.

MARJAN MAČKOVŠEK, Štore Steel

Prihajam iz industrije s stoodstotno sekundarno surovino. Sekundarna surovina je v našem primeru jekleni odpadki, o katerem se je danes govori naš poslovni partner Dinos in je v svetu zelo pomemben vir. Preko trideset odstotkov vsega jekla se v svetu izdelava iz odpadnega jekla. To je eden najbolj obnovljivih virov, ki ima zelo pomembno vlogo v zaprtem krogu uporabe surovin. Zelo me moti beseda "odpadki". To besedo smo morda zlorabili in da bi jo morali uporabljati bolj smiselno ter z večjo previdnostjo. Ustreznejši bi bil izraz "sekundarna surovina", saj ima beseda odpadki pri ljudeh negativni prizvok. Odpadke na žalost proizvajamo vsi, nihče pa jih ne želi imeti v svoji bližini. Zaradi splošno negativno ustvarjenega mnenja o sekundarnih surovinah imajo vsi do njih odklonilni odnos. Opozarjam, da mi s svojo proizvodnjo povzročamo tudi drugo sekundarno surovino, ki za nas ni več uporabna, se pa uporablja v cementarstvu. Navedel bi še dva podatka za splošno informacijo o tem, katerih materialov se na svetu največ izdelava. Prvi je cement, ki ga v svetu pridelajo skoraj milijardo osemsto milijonov ton, drugi najbolj proizvedeni material na svetu pa je jeklo, ki se ga proizvede milijardo sto milijonov ton, sledi aluminij, ki je zelo popularen v avtomobilski industriji in se ga proizvede v višini sedemindvajset milijonov ton. Ti materiali so nenadomestljivi in imajo v tem zaprtem krogu zelo pomembno vlogo. Trudimo se, da bi naš stranski proizvod pri proizvodnji jekla, žlindro, vključili v obtok. Tega problema ne moremo rešiti sami, saj bi morala na tem področju sodelovati ministrstva za okolje in prostor ter za gospodarstvo.

Danes se je govorilo o podjetniških priložnostih. Pri tem opozarjam na to, da če proizvajamo del surovine, ki je uporabna za asfalte ali za proizvodnjo cementa, moramo biti konkurenčni naravnemu viru. To pa so kamnolomi. A dokler izkoriščevalci kamnolomov plačujejo nižje takse od taks, ki jih moramo plačevati za odlaganje, nimamo nobenih podjetniških možnosti. Teh nima nihče v Sloveniji. V tujini so to uredili prek ustreznih taks. Poudarjam, da naš namen ni zgolj odlaganje odpadkov, kar se na splošno očita naši industriji.

Mag. BERNARDA PODLIPNIK

Toliko časa, dokler odpadki niso bili ovrednoteni s taksami, to je sedaj štiri leta, se ni nihče vprašal, koliko ta zadeva stane. Cene za odlaganje so bile zelo nizke in temu primeren je bil tudi odnos do deponij. Vse to je povzročilo nastalo stanje, zato se moramo toliko bolj potruditi, da bi stare vzorce obnašanja spremenili. Uvedba takse za odlaganje odpadkov je povzročila ekonomsko preračunavanje znotraj podjetij in s tem se je sprožil tudi postopek razmišljanja. Naše ministrstvo in Ministrstvo za gospodarstvo se v okviru ekonomskih parametrov veliko ukvarjata s tem, kako ustrezno vrednotiti s taksami. Tudi na področju gospodinjstev še niso zaživel mehanizmi, ki bi spodbujali ljudi k ločenemu zbiranju odpadkov. Težave imamo tudi pri usposabljanju komunalnih podjetij in njihovi podpori. V letošnjem letu bomo z načinom obračunavanja komunalnih storitev posebno pozornost posvetili temu, da bodo komunalna podjetja ločeno zaračunavala tisti del odpadkov, ki se odloži na odlagališče in tisti del, ki se zbere ločeno. Verjetno ta proces v prvem letu ne bo imel velikih rezultatov. Pričakujemo pa, da nas bo v naslednjih petih letih finančni del zresnil v meri, da bomo naredili vse, da bi bilo odpadkov, ki gredo na odlagališče, čim manj. Naše komunalne delavce čaka tu veliko dela in potrpljenja, podobno

tudi v industriji. V zvezi z omenjeno tematiko je med nami premalo komunikacije in strinjam se s tistimi, ki pravijo, da neko zgodbo prehitro zaključimo z izgovorom, da se nam ne splača.

KAREL ILJAŠ

Ministrstvo za okolje in prostor je leta 1991 izdalo razpis oziroma natečaj za izdelavo integralnega koncepta ravnanja z odpadki v Sloveniji. Kot mi je znano, so se na natečaj prijavila tri podjetja, tudi mi. Takrat so bili izbrani Saubermaher in konzorcij Saubermaher ter Hidroinženiring. Na podlagi tega je nastalo kar nekaj koristnih napotkov in konceptov. Na tem natečaju se je veliko govorilo o napravi za izgorevanje hišnih odpadkov. Znano je, da se odpadki, ki se obdelajo v energetske objekti za izgorevanje, zmanjšajo štirikrat. Večkrat lahko v časopisih zasledimo različne članke s podatki o tem, da bo Slovenija gradila energetske naprave za izgorevanje komunalnih odpadkov, kasneje pa se te trditve demantirajo. Zanima me, kakšni so načrti Ministrstva za okolje in prostor v zvezi z omenjeno tematiko. V omenjenem natečaju so bili izdelani zelo zanimivi koncepti. Tudi druge države, ki ravno tako kot mi ugotavljajo, da se odpadki hitro povečujejo, sedaj ne vidijo druge možnosti, kot da zgradijo objekt za izgorevanje odpadkov, ki omogoča očiščenje dimnih plinov tako, da ne predstavljajo več grožnje za prebivalstvo in okolje.

Energetski sistemi na biomaso. Evropska unija namenja tem objektom precejšnja sredstva. Energetske objekte na biomaso tudi sofinancira s petdesetimi odstotki. Nisem zasledil, da bi Slovenija zastavila nek resnejši energetski projekt in bi se potegovala za tovrstna sredstva. Taka sredstva so v Evropski uniji dodeljena tistim, ki so organizirani in znajo izdelati tak projekt. Predstavnika Cementarne Anhovo bi tudi vprašal, kako nadzirajo emisije, predvsem dimne pline. Tudi na tem področju nekoliko zaostajamo za razvitejšimi državami. V teh državah so taki sistemi zaprti in povezani na eno centralno institucijo, ki jih nadzoruje. Cementarna Anhovo ali Cementarna Trbovlje praktično sploh ne bi smeli imeti dovoljenja za poseg v te sisteme.

Dr. MARKO KARLOVŠEK, Ljubljanska banka

V svojem življenju sem se veliko ukvarjal tudi s čistilnimi napravami. Pri nas se vedno govori o tem, kako se čisti voda in procesira blato, v Franciji pa imajo nekoliko drugačen pristop. Tam čisti vodo ena firma, blato pa procesira druga firma. V tem konceptu sta tudi različno zasnovani mariborska ali ljubljanska čistilna naprava. V povezavi z livarskim peskom bi kot primer navedel, da bi morala firma, ki se s tem ukvarja, svojo dejavnost natančno opredeliti, na primer kot procesiranje modularne litine. Livarski pesek bi morala sprejeti neka druga firma, ki ta pesek procesira naprej za druge potrebe. Za posamezno firmo se namreč ne izplača vzpostaviti celotnega sistema, saj je hkrati potrebno zagotoviti tudi več dobaviteljev peska. Podobno je pri izdelavi železa, kjer bi se morala ravno tako ustanoviti firma, ki bi procesirala žlindro in druge odpadne surovine, ki jih omenjena podjetja ne rabijo več. To je edina rešitev samo pri sekundarnih surovinah, potem pa vedno pridemo do težav. Dokler gre za odpadek, je ta zastoj. Ko pa je ta na trgu, ga želi tisti, ki ga proizvaja, tudi tržiti. Tako pride do začaranega kroga, cena začne rasti in storitev ni več donosna, kar povzroča dileme. Zato bi morala s koncesijami vmes poseči država.

NOBEN ODPADEK NI DOBER ODPADEK

6. september 2005

Organizatorji:

Državni svet Republike Slovenije in slovenski organizaciji Umanotera - Slovenska fundacija za trajnostni razvoj in Fokus društvo za sonaraven razvoj

Slovenija se stalno sooča z možnostmi razvoja države, izkoriščanja družbenih in gospodarskih možnosti ter ohranjanju blaginje v vseh oblikah. Okoljski problemi so v tej razpravi postavljeni na stran. Količina odpadkov, ki nastaja v predelovalni industriji in gospodinjstvih, so kazalnik naše (ne)uspešnosti. Snovna in energetska odvisnost, snovna neučinkovitost, naraščanje količin odpadkov so izkaz učinkovitosti, sodobnosti in konkurenčnosti nacionalnega gospodarstva. Preprečevanje nastajanja odpadkov zahteva gospodarsko, družbeno in politično pozornost.

Namen posveta je bil prispevati k izboljšanju pomanjkljive in prešibke politike ter ukrepov za preprečevanje nastajanja odpadkov v Sloveniji. Pripravljena so bila priporočila za krepitev zmogljivosti in dejavnosti za preprečevanje in zmanjševanje nastajanja odpadkov v industriji in javnih institucijah v Sloveniji.

Priporočila je predstavil pobudnik posveta Albin Keuc. S komentarji na priporočila pa so nadaljevali: mag. Radovan Tavzes iz Ministrstva za okolje in prostor, prof. dr. Dušan Plut s Filozofske fakultete, dr. Viktor Grilc s Kemijskega inštituta in Janja Leban iz Gospodarske zbornice Slovenije.

ALBIN KEUC, Društvo Gaja

Ko smo se s kolegi iz Madžarske pred več kot letom dni dogovarjali o tem projektu, smo naleteli na podobno stanje. Tako na Madžarskem kot v Sloveniji je bilo v preteklih letih vse podrejeno prilagajanju evropskemu pravnemu redu. To dejstvo je dobrodošlo, saj mnoge postsocialistične družbe niso imele zakonodaje, infrastruktura pa je bila zelo slaba. Vse je bilo omejeno na prevzemanje odpadkov in njihovo odlaganje na deponijo. Potem pa smo se skupaj odločili, da izkoristimo pravi politični trenutek, kajti tako Madžarska kot Slovenija spremljata tempo financiranja znotraj Evropske unije. Načrtovanje črpanja sredstev iz evropskih virov je zamišljeno tako, da pripravljamo enoten programski dokument s prednostnimi nalogami, ki naj bi jih kot država izvajali.

Predstavljam projekt Noben odpadek ni dober odpadek, koncept preprečevanja nastajanja odpadkov in vprašanje, zakaj je se razlikuje gospodarjenja z odpadki, in stanje na področju preprečevanja nastajanja odpadkov v Sloveniji, razvojne možnosti, omejitve ter priporočila Vladi, ki smo jih pripravili v tem projektu. Partnerji v tem projektu smo bili Umanotera z zunanjimi sodelavci iz Focusa, Mane in madžarskega združenja Federacija Humus, ki ga sestavlja osemnajst organizacij. To je zelo močna organizacija s štirinajst redno zaposlenimi in se ukvarja z vrsto dejavnosti od neposredne akcije pa do pritiska na politične sile v državi za spreminjanje obstoječega proizvodnega in potrošniškega vzorca. Cilj celotnega projekta je, da s priporočili in z javnimi razpravami poskušamo vplivati na pripravo in vsebino enotnega programskega dokumenta za obdobje naslednje finančne perspektive, za obdobje od leta 2007 do 2013. V tem enotnem programskem dokumentu želimo dati prednost ukrepom za povečevanje snovne učinkovitosti in preprečevanje nastajanja odpadkov. V Sloveniji imamo enotni programski izvedbeni dokument Strategija razvoja Slovenije, ki že vsebuje nekatere vsebine, ki so izredno pomembne za preprečevanje nastajanja odpadkov. Upoštevati je treba dejstvo, da gre za zapleteno in kompleksno vsebino. Politika bi morala biti trajnostno naravna in bi si morala prizadevati predvsem za zmanjšanje negativnih vplivov na okolje ter zmanjševanje porabe energije in snovi. Pri tem bi morala skrbeti za trajnostno gospodarjenje z naravnimi viri in spreminjati porabniške vzorce.

O tem pomembne vprašanju se pogovarjamo že od leta 1972, ko je Rimski klub objavil študijo o mejah rasti. Dokument vsebuje zelo jasne cilje, preprečevanje nastajanja odpadkov pa je že v preambuli. Slovenska zakonodaja na podlagi ciljev trajnostnega gospodarjenja z odpadki v konceptu gospodarjenja z odpadki predelave in odstranjevanja vključuje tudi preprečevanje in zmanjševanje odpadkov. Termin gospodarjenje z odpadki torej od nas zahteva ukrepanje na vseh štirih področjih. Izkušnje in stanje na tem področju pa kažejo, da je še vedno večji poudarek na prevzemanju odpadkov in njihovem odstranjevanju. Cilji trajnostnega gospodarjenja z odpadki zahtevajo premik od odstranjevanja k preprečevanju. Podatki kažejo, da se BDP in količina odpadkov vzporedno zvišujeta in da je Slovenija snovno neučinkovita. Če primerjamo Slovenijo z družbo, ki proizvede približno 425 kilogramov komunalnih odpadkov na prebivalca in pri tem upoštevamo BDP v višini 30 tisoč evrov, ugotovimo, da smo ob domačem BDP-ju, ki znaša nekje okoli 13 tisoč evrov na prebivalca, snovno zelo neučinkoviti. Med cilji trajnostnega gospodarjenja z odpadki bi moralo biti tudi povečanje reciklažnih zmogljivosti, ki jih v Sloveniji

ni veliko. Na drugi strani je trend, ko se zbirni centri poskušajo prodajati kot reciklažni centri. Naslednja cilja sta tudi zmanjšanje količine odpadne embalaže v celotni količini odpadkov in zmanjšanje nevarnih snovi v odpadkih. Če pogledamo definicijo preprečevanja odpadkov, so to dejavnosti, ki se lahko izvajajo še preden odpadki nastane. To pomeni, da bomo storitev oziroma proizvod oblikovali na tak način, da ga bomo lahko razgradili, razstavili, ponovno uporabili in vrnilo nazaj v snovni tok nacionalnega gospodarstva.

Definicija OECD-ja določa tri osnovne ukrepe. Slovenija na žalost ni članica te organizacije. Eden izmed ukrepov je popolno izogibanje, kar pomeni, da že pri ustvarjanju novega proizvoda ali storitve razmišljamo, kako se lahko izognemo nastanku odpadka med proizvodnjo. Gre za zmanjševanje na izvoru, za način, kako lahko preoblikujemo proizvod, da bomo zmanjšali količine odpadkov. Kar v vsakdanjem življenju imenujemo odpadki, postane ponovno uporabljivo in tako pravzaprav ne gre več za odpadki. OECD-jeva prekratki prenovljena definicija ima svoje korenine v začetku sedemdesetih let, tako kot tudi vsa zgodba o preprečevanju nastajanja odpadkov v Evropi. Hkrati pa prikazuje, da se s preprečevanjem nastajanja odpadkov na politični ravni ukvarjamo v preambulah. Nadalje se s tem soočamo v gospodarstvu v obsegu zmožnosti zniževanja stroškov. V vsakdanjem življenju, v gospodinjstvih razmišljamo, ali bi kupili nek proizvod, za katerega vemo, da pušča na koncu veliko odpadne embalaže.

V preteklih letih smo veliko energije porabili za pripravo zakonov in predpisov. Ti zakoni in predpisi so povzročili veliko vrenje na področju odpadkov. O tej tematiki lahko veliko slišimo in beremo, še vedno pa so prisotni segmenti, javnosti manj znani. Kljub temu prihaja do velikih premikov. Pri nas narašča število podjetij, ki se ukvarjajo z odpadki. Mislim, da jih je sedaj že preko štiristo. Prihaja tudi do regionalnih povezovanj, urejamo odlagališča, gradimo zbirne centre. Uvedli smo tudi okoljsko dajatev na odlaganje razgradljivih odpadkov, ki se uporablja večinoma za izgradnjo infrastrukture, ki omogoča ločeno zbiranje, ločevanje in odstranjevanje odpadkov. Obvezno poročanje nam je zagotovilo podatke o vrstah in količini odpadkov. Po podatkih za leto 2003 v Sloveniji nastane 572 vrst odpadkov. Glede na snovno učinkovitost si težko predstavljamo, koliko različnih tehnologij, proizvodov imamo, da lahko nastane toliko vrst odpadkov. Do teh podatkov pridemo samo z učinkovitim in celovitim poročanjem. To poročanje bi se lahko izboljšalo predvsem z rednim objavljanim poročil in njihove kakovosti. Kako je učinkovito in uspešno ločeno zbiranje odpadkov, bodo pokazala prva poročila, so pa številke zelo nizke. Danes narašča obseg proizvodnje umazanih industrij in dejansko stanje je bistveno slabše od zapisanih ciljev. Grozijo nam sežigalnice, ki jim nasprotujejo nevladne organizacije. To pomeni trajno uničevanje naravnih virov in ne trajnega reševanja problema. Obseg proizvodnje umazanih industrij narašča, na spletni strani okoljskega evropskega znaka pa ne najdemo nobenega od slovenskih podjetij. Ne uvajamo sodobnih metod za krepitev okoljskih razsežnosti nacionalnega gospodarstva. Z drugimi besedami to pomeni, da ne uvajamo dodatnih mehanizmov v obliki dajatev na rabo snovi, zmanjševanje dajatev na delo, povečevanje obremenitev porabe energije in snovi, ki bi zagotovo spodbudili dodatno gibanje v smeri preprečevanja nastajanja odpadkov. V Sloveniji premalo izobražujemo o možnostih preprečevanja nastajanja odpadkov, premalo je osveščanja in obveščanja. Umanotera je že pred časom opozarjala na to, da

so odpadki neke vrste železna srajca, ki se ji težko odrečemo ne glede na obseg izobraževanja.

Upošteva je direktivo o preprečevanju in zmanjševanju onesnaževanja v industriji smo v procesu pridobivanja okoljevarstvenih dovoljenj, ki so osredotočena zlasti na velika podjetja in je podpora majhnim in srednjim podjetjem premajhna. Več bi morali ukreniti na področju povezovanja znanosti, raziskovalcev in podjetij. 572 vrst različnih odpadkov pomeni veliko vrst različnih snovi, različnih tehnoloških procesov, različnih proizvodov, kjer so potrebna posebna znanja in vedenja. Slovenija precej zaostaja pri uvajanju okoljskih kriterijev v sistem javnih naročil, kar predstavlja eno izmed možnih ukrepov. Proračunski porabniki so veliki naročniki in imajo veliko možnosti za vplivanje na ponudbo. Povpraševanje vpliva na ponudbo in Vlada bi lahko z uvajanjem tovrstnih kriterijev v sistem javnih naročil prispevala veliko k osveščanju podjetij. Uvajanje okoljskega znaka v Sloveniji poteka prepočasi, saj smo še čisto na začetku. Razpoložljiva finančna sredstva bi morali v večji meri namenjati gospodarstvu in drugim organizacijam, ki se ukvarjajo s preprečevanjem odpadkov.

Kako naprej. Za Slovenijo je značilno, da ima omejene naravne, človeške, finančne in gospodarske vire. Zato je pomembno, da se dogovarjamo, kako bi lahko to, kar imamo, izkoristili v največji možni meri. V svetu so v ospredju države, ki so gospodarsko in socialno najuspešnejše. Pomembna sta oba kriterija, kajti tudi države, ki so ekonomsko zelo uspešne, so lahko obenem socialno neuspešne. Take države hkrati vodijo pri uvajanju okoljskih prijemov in ukrepov ter uvajanju modernih mehanizmov v vključevanje snovnih tokov v nacionalnih gospodarstvih. Za ohranitev določene stopnje blaginje v Sloveniji je potrebno tudi izpeljati nov razvojni cikel, o katerem se v zadnjem času veliko pogovarjamo. Pri tem se ne moremo izogniti načelom trajnostnega razvoja in preprečevanju nastajanja odpadkov. Trajnostni razvoj lahko enačimo s preprečevanjem nastajanja odpadkov, ker je v bistvu to rezultat snovne in energetske učinkovitosti nacionalnega gospodarstva oziroma družbe v celoti.

Ob pripravi priporočil smo se spraševali, ali želimo narediti spisek želja, kaj vse bi lahko naredili, ali pa upoštevamo, da smo omejeni s človeškimi, finančnimi, naravnimi in drugimi viri. Odločili smo se za drugi pristop. Vzpostaviti moramo osnovni nabor ukrepov, s katerimi bomo lahko v Sloveniji vzpostavili nov razvojni cikel, ki bo upošteval naravne omejitve in izpostavljenosti globalnemu trgu. Prvo takšno priporočilo je, da se v nastajajoči programski dokument vključi preprečevanje in zmanjševanje količine odpadkov kot prednostno nalogo. Na podlagi enotnega programskega dokumenta država pri tem denarno podpira raziskovalno dejavnost, gospodarstvo in lokalne skupnosti. Če odpremo ta dokument, lahko uvajamo kriterij preprečevanja tudi pri ocenjevanju projektov in procesov, ki se odvijajo v družbi. Preveriti bi morali učinkovitost dosedanje politike na področju odpadkov, ali imamo zadostne zmogljivosti. Po našem mnenju temu ni tako. Morali bi okrepiti Ministrstvo za okolje in prostor zlasti v sektorju odpadkov in Agencijo za okolje, ki bi morala prevzeti nekatere strokovne naloge kot na primer neke vrste inkubatorja, znotraj katerega bi se lahko združevala raziskovalna podjetja. V tem primeru je potrebno okrepiti prizadevanja Gospodarske zbornice z novimi programi ustvarjanja platform, grozdov in podobnega. Preverjanje učinkovitosti odpadkovne

politike nam kaže, kaj delamo narobe. Ocena stanja je pokazala, da se ločeno zbiranje in snovna učinkovitost družbe odvijata prepočasi.

Pri pripravi novega Zakona o varstvu okolja smo predlagali ustanovitev nacionalnega sveta za ravnanje z odpadki. Nedvomno potrebujemo neko nacionalno telo, v katerem bi razpravljali o problematiki odpadkov. To bi lahko bila tudi dodatna naloga Sveta za varstvo okolja pri Državnem zboru, saj so izvajalci, ki delujejo na trgu in v družbi, velikokrat bolj ali manj prepuščeni sami sebi. Pri finančnih in kadrovskih okrepitvah podpornih institucij mislimo na raziskovalne dejavnosti, različne inštitute, agencije, okoljsko ministrstvo, lokalne skupnosti in komunalna podjetja. Vse to bi bilo potrebno dodatno okrepiti za črpanje sredstev za dejavnosti preprečevanja nastajanja odpadkov. Izboljšati je potrebno poročanje o vrstah, sestavi in količinah odpadkov tako, da bomo dobili enovite podatke tudi o trendih na tem področju, saj sedanje poročanje tega še ne zagotavlja dovolj kakovostno. Priporočamo tudi vzpostavitev mreže svetovalcev za snovno učinkovitost, saj imamo relativno dobre izkušnje z mrežo energetskih svetovalcev, svetovalcev za učinkovito porabo energije. Smiselno bi bilo vzpostaviti mrežo svetovalcev za snovno učinkovitost, uvesti kriterije okoljske učinkovitosti pri podeljevanju državnih pomoči. To pomeni, da so prednostno izbrani tisti programi, ukrepi in projekti, ki odgovarjajo kriterijem okoljske učinkovitosti. Potrebno bi bilo oblikovati razpis za spodbujanje razvoja čistih tehnologij in okoljsko sprejemljivih proizvodov, vključiti okoljske kriterije v sistem javnih naročil, ugotoviti prednostne vrste odpadkov, podpreti preprečevalne in aplikativne raziskovalne projekte, okrepiti spremljanje in vrednotenje izvajanja načrtov gospodarjenja z odpadki. Tako lokalne skupnosti kot večja podjetja so morala pripraviti načrte gospodarjenja z odpadki, ki zahteva vključevanje vsebin preprečevanja in zmanjševanja nastajanja. Potrebujemo nacionalno kampanjo za preprečevanje nastajanja odpadkov, vse vrste izobraževanja, obveščevalnih in akcij osveščanja.

V Sloveniji spodbujamo k pridobitvi in uporabi okoljskega znaka. Dodatno spodbujanje uvajanja različnih sistemov okoljskega upravljanja v podjetja kot na primer EMS IS 14001 so marsikje že uvedli. Z današnjo razpravo bi želeli preveriti, ali gremo v pravo smer in ali je to tisto, kar v državi potrebujemo. Določiti želimo naše potrebe in hkrati ugotoviti, kje pričakujemo ovire, kje vidimo priložnosti in kakšne nevarnosti nam pretijo. Na ta način želimo pripraviti priporočila, ki bi bila uporabna.

Mag. RADOVAN TAVZES, Ministrstvo za okolje in prostor

S šestim akcijskim okoljskim programom Evropske unije se je pojavila odgovornost proizvajalcev za izdelke, predvsem tiste, ki po svoji življenjski dobi postanejo izrabljen izdelek in tako tudi odpadek. Zadeva je nekoliko neopažena, saj je še v povojih, nedvomno pa je to obveznost Slovenije. To je glede ravnanja z odpadki osnovna oblika za iskanje odgovorne osebe za odpadek oziroma tistega, ki je zavezan k temu, da na takšen način ravna z odpadki.

Osnovno izhodišče je, da je za ravnanje z odpadki odgovoren tisti, ki da posamezen izdelek v uporabo, pri čemer se zaveda, da bo ta izdelek slej ko prej postal odpadek, hkrati pa je zavezan, da ta odpadek, izrabljen izdelek, prevzame in z njim ravna okolju prijazno. Ta izdelek predela in odstrani na način, da je v največji možni meri upoštevana snovna uporaba. Osnovna ideja je v tem, da

po preteku življenjske dobe blaga, ki je bilo v času uporabe v naši lasti, postane tuja last in smo zato zavezani k ravnanju po splošnih pravilih. Za ravnanje je finančno, organizacijsko in izvedbeno odgovoren tisti, ki je dal izdelek na trg. Takšno načelo je v tem trenutku pri nas uveljavljeno pri embalaži. Vsi tisti, ki dajejo na trg embalirano blago, ki proizvajajo tako embalažo in ki pri njeni distribuciji pomagajo, so zavezani, da na določen način ravnajo z odpadno embalažo potem, ko je blago uporabljeno. Za električno ali elektronsko opremo, ko postane izrabljen izdelek, odpadek, prevzame vso odgovornost tisti, ki jo je naredil in jo dal končnemu uporabniku. Podobno je pri motornih cestnih vozilih in avtomobilskih gumah, ker je to v naših predpisih že urejeno. Na področju embalaže se ti postopki že uveljavljajo. Prisotni sta že dve embalažni korporaciji proizvajalcev, ki izvajata postopke vsak na svoji ravni in obenem združujeta zavezance za ravnanje z embalažo. Pri električni elektronski opremi je urejanje v teku, saj se bo s 1. januarjem 2006 to vprašanje dokončno uredilo. Pri motornih cestnih vozilih se trudimo že dve leti, pri čemer imamo v Sloveniji poseben problem. Naša izrabljena cestna vozila namreč potujejo večinoma v države bivše Jugoslavije, tako pri nas izrabljenih avtomobilov dejansko ni. Pri avtomobilskih gumah še tečejo priprave, baterije in akumulatorji bodo postali naša zaveza šele s sprejemom smernic v oktobru. V povezavi s pohištvom so ministri oziroma komisarji Evropske unije ustavili ta proces, pripravljen v obliki smernic. Tako se bo moral komisar, odgovoren za okolje, potruditi, da bo ovrednotil vse ukrepe in tako se obeta podobna ureditev tudi na področju pohištva. Če za primer vzamemo kuhinjo, ki gre kot izdelek v promet, je taka kuhinja dana v uporabo toliko časa, dokler ne postane izrabljen izdelek. Dolžnost končnega uporabnika in tistega, ki je kuhinjo proizvedel, pa je, da v danem trenutku, ko je kuhinja postala odpadek, zadevo uredi, da končni uporabnik to izrabljeno blago preda proizvajalcu, ta pa mora urediti vse potrebno, da omogoči snovno predelavo na način, skladen s predpisi. Ključno je, da proizvajalec po preteku življenjske dobe izdelka prevzame odgovornost za ravnanje z njim. Včasih ni bilo tako, saj se je udomačila teza, ki je štela končnega uporabnika za povzročitelja odpadkov. Danes se šteje za povzročitelja tisti, ki je s proizvodnjo blaga povzročil, da bo lahko to v nekem trenutku postalo izrabljeno blago oziroma odpadek.

Komisija je to obveznost določila v smernicah. Državam so ponudili možnost, da uredijo zadevo in zavežejo proizvajalce v treh delih. To so lastne sheme prevzemanja in ravnanja z izrabljenimi izdelki. Vsak proizvajalec lahko naredi svojo lastno shemo, pri čemer je na evropskih trgih kar nekaj takih primerov. Eden izmed takih je recimo Tetrapak, ki ima svojo lastno shemo prevzemanja svojih izdelkov ali tistih, kjer ima samo franšizo na trgu Tetrapaka. To ureja na svojevrsten način in ima zagotovljene tudi odstotke, ki so potrebni za predelavo izrabljene embalaže. Prisotna so tudi različna združevanja, zlasti v anglosaškem pravnem sistemu, ki nadomeščajo naše javne službe. Gre za dogovor med državo in združenjem, med zbornicami, ki so formalno močnejše kot naša Gospodarska zbornica, čeprav tega na videz niti ne kažejo. Na podlagi dogovora združenja prek svojih članov uredijo omenjeno zadevo v skladu s predpisi. V evropskem sistemu so običajno prisotne tudi javne službe, kar velja za posamezne dele Francije, Nemčije in Danske. Te se pojavljajo tudi v nekaterih novih pridruženih članicah, kjer so nekoliko v nasprotju z tržnimi smernicami. Urejanje je odvisno od samega sistema, od tega kako je oblikovan

trg in na kakšen način državna uprava proizvajalcem določa pravila, pri čemer so vedno bolj oblikovane tudi smernice, ki dopuščajo eno od teh treh možnosti, ne da bi se potem postavljalo vprašanje, ali je mogoče to pretiran poseg države na trg proizvajalcev. Država pa mora predpisati cilje, izražene predvsem v masi prevzetih in predelanih izrabljenih izdelkov. To so cilji, ki jih postavlja Komisija za štiriletno obdobje in mimo katerih ne moremo.

Države so zavezane k izpolnjevanju teh ciljev, ki določajo prevzem in predelavo izrabljenih izdelkov ter od proizvajalcev na trgu zahtevajo finančna zagotovila za izvedbo poslov. Zaradi daljših življenjskih dob in ker so te včasih celo daljše od življenjske dobe pravnega subjekta, mora delovati sistem finančnih zagotovil, ki je večplasten. V Sloveniji je zaenkrat uveljavljena taksa kot državni priliv in zato državni proračun jamči za tisti izdelek, ki bo prišel v fazo izrabljenega izdelka. Skladno z vplačano takso je država zavezana, da bo na takšen ali drugačen način uredila problem izrabljenih odpadkov. Država daje tudi dovoljenja za izbrane organizacijske sheme in nadzor nad pošiljanjem izdelkov na trg. To je novost, kjer ne gre samo za nadzorovanje prevzema in predelave izrabljenih izdelkov. Blago, ki gre na trg in za katerega obstaja velika verjetnost, da bo kot izrabljeno blago postalo odpadek, mora biti evidentirano. Namen je, da se izdelek spremlja v njegovi celotni življenjski dobi.

Država mora vrednotiti tudi stroške ravnanja. Pri nas imamo vse tri sisteme, lastno shemo, shemo združevanja in gospodarsko javno službo. V tem trenutku naš trg še malo testiramo. Celo v predpisih električne elektronske opreme piše, da v kolikor te lastne sheme do leta 2000 ne bodo delovale, ima država pravico vzpostaviti javno službo in take izdelke taksirati tako, da je ta pravica vezana na posamezen razred električne elektronske opreme. To velja za primer, če bi v posameznem razredu prišlo do slabših rezultatov ali pa do državljske neposlušnosti do proizvajalcev. Končni uporabnik lahko izrabljen izdelek odda na več načinov. Če je to ločena frakcija, mora komunalni delavec brezplačno in brez zahtevka za plačilo tam zbrano izrabljeno blago oddati tistim, ki so zavezani, da na takšen način z njim ravnajo. To je oblika, ki bo sedaj preizkušena v treh, štirih shemah, pri električni elektronski opremi od 1. januarja 2006. Ta oblika že teče pri odpadni embalaži, kjer sta prisotni dve shemi, torej dve taki združenji, dve reprezentativni podjetji, ki sta se odločili, da bosta zbrali zavezance v shemo, pri čemer rezultati niso najboljši, niso pa tudi pretirano slabi. Močni vplivi države na velike trge mogoče res niso najuspešnejši, v Sloveniji pa včasih brez tega na žalost ne gre. Javne službe imamo na področju odpadnih gum in pri avtomobilih. Slovenija ima majhen gospodarski prostor in zato so ji javne službe bližje. Tekmovanja za različne sheme se pravzaprav niti ne morejo izkazati, ker ni dovolj takih proizvajalcev, včasih pa Slovenija za tako blago niti nima reprezentativnih proizvajalcev, zato to blago uvaža in v tem primeru država ne more komunicirati s pravnimi osebami, ki niso pravne osebe v Sloveniji.

Prof. dr. DUŠAN PLUT, Filozofska fakulteta

Strategija razvoja Slovenije je ustrezna zasnova za ukrepe v smeri povečevanja snovne učinkovitosti. Strategija razvoja Slovenije je nastajala v sodelovanju s civilno sfero, kar pomeni, da je ta dokument najboljši kompromis med resničnostjo in željami. To je velik uspeh. Koliko se bo ta strategija

uveljavila, pa je v veliki meri odvisno od Vlade in ministrstev, pa tudi od zakonodajnih pobud Državnega zbora in Državnega sveta. Strategija sega do leta 2013. Prednost je v tem, da nova Vlada ni razpustila skupine, ki je pripravljala strategijo že za prejšnjo Vlado, ampak jo je nadgradila in zato ima toliko boljše možnosti za uresničitev.

Opredelil bom razmerje med gospodarstvom, okoljem in naravnimi viri z vidika trajnostno sonaravnega razvoja. Predstavil bom tudi vlogo snovne učinkovitosti slovenskega gospodarstva v razvojnih in akcijskih načrtih Strategije razvoja Slovenije.

Ko smo umeščali snovno in energetske učinkovitost Strategije razvoja Slovenije, smo izhajali iz dejstva, da je gospodarska dejavnost skupna točka oziroma žarišče, kjer prihaja do združevanja energetskih in surovinskih tokov ter storitev okolja. Ključna sta dva rezultata: blaginja in porušeno razmerje med samočistilnimi zmogljivostmi okolja in količino različnih odpadkov. Temu se človeštvo žal ne more izogniti, lahko pa poskušamo stanje nekoliko izboljšati. Pri strategiji smo izhajali iz dejstva, da je boljša rešitev, če zmanjšujemo vnose. Žal pa smo v fazi tako imenovane šibke sonaravnosti, ko poskušamo reševati problem šele takrat ko nastane, torej takrat, ko že imamo odpadke. Zato imajo kakršnekoli rešitve tudi negativne posledice. Prikazal bom materialno potrošnjo in družbeni proizvod. Pri materialni potrošnji ne gre za odpadke, ampak za vnose - za minerale, fosilna goriva in biomaso, ki prihajajo v gospodarski sistem in gospodinjstva. Pri tem prihaja do razkoraka med snovnimi tokovi in naraščanjem BDP-ja. To je pozitivno, hkrati pa prinaša tudi dva negativna učinka, absolutna količina materialnih tokov je zelo visoka in prihaja do akumulacije v okolju. V Sloveniji je po oceni Agencije za okolje Evropske unije skupna količina teh neposrednih materialnih tokov okoli osemnajst ton na prebivalca. Slovenija je z vidika snovne učinkovitosti dobesedno na začetku. Na to kaže primerjava materialne produktivnosti za leto 1999. V Sloveniji je materialna intenzivnost petsto evrov na tono materialnih vnosov. Evropsko povprečje pa je 1.156 ali dvakrat višje, kar pomeni, da dvakratno presegamo ne previsoko snovno učinkovitost Evropske zveze. Zato najbrž ne preseneča, da smo se v Sloveniji pri strategiji razvoja odločili za drugačno pot. Predelovalne dejavnosti ali po domače industrija ima velike rezerve in veliko odgovornost glede nastanka odpadkov. Same količine in razmerje med notranjo predelavo ter odstranitvijo odpadkov pričajo o tem, da gre v tem primeru za smotrno ravnanje.

Pri prednostih moramo izhajati iz drugačnega vidika. Najprej smo želeli okoli posebej izpostaviti, nato pa smo na željo nevladnih organizacij to prednost spremenili in šli v pomembnejše povezovanje ukrepov gospodarske in ostalih politik za doseganje trajnostnega razvoja. Slovenija si je kot glavni cilj postavila povečanje BDP-ja z letno stopnjo več kot 4,5 odstotkov na leto. Lahko se nam zgodi, da bo prišlo do udejanjanja tega gospodarskega cilja, se pravi povečevanja materialne blaginje na račun ohranjanja zelo neučinkovitega ravnanja s surovinami in energijo. V vroči razpravi, ki smo jo imeli s prejšnjim ministrom, smo se želeli vsaj na področju energetske intenzivnosti približati cilju 3,5 odstotkov povečevanja energetske učinkovitosti. O snovni učinkovitosti se takrat nismo pogovarjali in v strategiji je napisano, da bi dosegli kompromisnih 3,5 odstotkov. Poudarjeno je povečanje trajnostne rabe naravnih virov, ponovna uporaba ter predelava odpadkov in zmanjševanje energetske in snovne intenzivnosti.

Na dveh ministrstvih so že pripravljene akcijski načrti. Ministrstvo za gospodarstvo pripravlja ukrepe za zmanjševanje energetske in snovne intenzivnosti oziroma uvajanja okoljske učinkovitosti podjetij in sicer do konca leta 2006. Ministrstvo za okolje in prostor pa želi pripraviti operativne in akcijske programe, ki so osnova Strategiji razvoja Slovenije.

Opozoriti bi želel še na našo dvojno moralo. Na eni strani želimo, da država in gospodarstvo porabljata surovine in energijo čim bolj racionalno, vendar pa številni podatki kažejo, da so gospodinjstva zelo odgovorna za porabo. Posebno vprašanje pa je, kako vplivati na gospodinjstva glede snovne in energetske učinkovitosti. Ob primerjavi povečanja porabe in cen energije, fosilnih goriv, nafte in stanja na slovenskih cestah ugotovimo, da do pomembnejših premikov še ni prišlo. Opisan položaj kaže, da strategijo razvoja uveljavljamo tudi v naših gospodinjstvih. Zelo bi bil zadovoljen, če bi do leta 2013 svojo učinkovitost, razmerje med porabo surovin in ustvarjenim BDP-jem, izboljšali vsaj za petino.

Dr. VIKTOR GRILC, Kemijski inštitut

Temu posvetovanju se pridružujem v zvezi z varstvom okolja v industrijskem sektorju. Po mojem mnenju je današnji naslov nekoliko iztrgan iz vsebine, ker so odpadki dostikrat posledica dejavnosti tudi na drugih področjih, ne samo potrošniških, ampak tudi proizvodnih. Tukaj ne moremo hkrati govoriti o nastajanju odpadkov v komunalnem in industrijskem sektorju. V komunalnem sektorju so posledica reprodukcijskih procesov in so neizogibni. Ne poznamo nobenega organizma, ki ne bi izločal in tako tudi velika slovenska mesta močno izločajo. Ljudem ne moremo preprečevati, da bi uporabljali vodo, da bi se umivali, da bi izločali in vesel sem, da se odpadki povečujejo, na primer blato čistilnih naprav. Tako vsaj vemo, da so naše reke čistejše. Vesel sem tudi, da se povečujejo količine odpadkov iz energetskega sektorja, ker vem, da se čistijo izpušni plini iz dimnikov in da dihamo boljši zrak. Pozitivno je tudi to, da nastaja več komunalnih odpadkov, zato so naši gozdovi čistejši, kot so bili včeraj. Ti odpadki so bili prisotni že prej, vendar jih nismo registrirali. Sedaj jih imamo v svojem informacijskem sistemu, saj jih tehtamo, zajemamo in zbiramo. V zadnjih desetih ali dvajsetih letih smo ustvarili mnogo več odpadkov, saj več delamo, več ustvarjamo, imamo boljše plače in ta denar moramo zapraviti tudi za naše dobro življenje. Zato izhodišče ni problemu nastajanja odpadkov, ampak da so odpadki že nastali. Kam z njimi? Ali jih bomo vrgli stran, ali jih bomo uporabili za kaj drugega? Želel bi, da bi dosegli tisto raven nastajanja neogibnih odpadkov, ki jih določajo neke splošno sprejete smernice. To so BAT tehnologije in niso napisane samo za proizvodni sektor, ampak tudi za servisni sektor. Določajo, koliko blata sme povzročiti čistilna naprava nekega mesta.

Pomemben je sistemski pristop, saj mora hkrati zajemati vse vidike varstva okolja, vse vidike čuvanja zraka, vode, tal, zemlje, podnebja in tako naprej. Ti so lahko prostovoljni, če so rezultat lastne osveščenosti in ekonomskih interesov, ali pa jih letno presojujejo od zunaj, na tej podlagi nam potem pristojna institucija izda dokument. Bolj se nagibam v prid lastnemu pristopu, zato ker vem, da bom tako delal tisto, kar je najbolj smiselno in ne samo tisto, kar je najbolj vidno. Ne glede na to, ali so sistematični pristopi varstva okolja prostovoljni ali neprostovoljni, morajo biti preventivni in celoviti.

O orodjih pa sledeče: to je obvladovanje snovnih tokov z masnimi energetskimi bilancami, optimiziranje in inovacije; kako to vpliva na okolje, na presoyo vpliva na okolje z raznimi instrumenti, kot so recimo analize življenjskega cikla, ne samo pri optimizaciji neke generacije proizvodnje, ampak v uvajanju novih generacij proizvodnje v čistih tehnologijah. Ta hierarhičen pristop omogoča preprečevanje ali pa zmanjševanje nastajanja odpadkov. Ko pa nastanejo, jih je potrebno reciklirati, ponovno uporabiti, ali pa obdelati v material, primernejši, da ga vrnemo okolju. Na žalost je ena izmed možnosti tudi odlaganje. Nekateri izmed prostovoljnih pristopov za zmanjševanje emisij in odpadkov v industrijskem sektorju, kar avtomatično pomeni tudi izboljšanje kakovosti in materialne učinkovitosti take proizvodnje, so recimo nastali že v devetdesetih v Ameriki kot Pollution Prevention, v Evropi pa Cleaner Production. Bolj intenzivno pa se je začela ta metodologija razvijati v začetku leta 2000. Danes nam grozijo sežigalnice, eden izmed neogibnih elementov nabora naprav za smotrno in celovito ravnanje s surovinскими in materialnimi viri. Stotine sodobnih sežigalnic obratuje in so neogibne, ker s takim materialom ni mogoče narediti nič drugega, kot ga sežgati ali zakopati; umazano, degradirano staro plastiko ne more nihče uporabiti, lahko se jo le sežge in obenem izkoristi tistih dvajset megajoulov toplote.

Projekt, ki poteka, je celostno zastavljen. Ko se prijavi določeno število podjetij, ponavadi od deset do petnajst, delamo mesečne delavnice, kjer jih seznanjamo s to metodologijo, jim dajemo domače naloge uvajati materialno energetsko balansiranje, hkrati pa tudi ekonomsko balansiranje tokov. Vsak tok ima lahko različne cene ali stroške in zato je lahko slika nekoliko drugačna. Vsakemu podjetju posebej svetujemo z ustrežno informacijsko podlago in mu pomagamo vzpostavljati elemente trajnega, celostnega in preprečevalnega sistema ravnanja z okoljem.

Kateri okoljski vidiki smo največkrat obravnavali in zaznali kot problematične in na katere smo potem vplivali z ukrepi. To je varstvo surovinских virov, naravnih virov in ostalih, pri čemer so pomembni ukrepi, s katerimi smo dosegli izboljšanje stanja z novimi surovinami, novo opremo, z notranjo ali zunanjo reciklažo, tehnološkimi spremembami, dobrim gospodarjenjem in tako naprej. Ob upoštevanju vsega tega so pomembni tudi prihranki. Zakonodaja je pomembna za izboljšanje materialne energetske učinkovitosti tudi v naši industriji. V devetdesetih je prišlo do nove zakonodaje in njenega izvajanja. To je bila zelo naporna faza, ki je bila povezana tudi z gospodarskim prestrukturiranjem in z zaprtjem mnogih tovarn. Ti dejavniki so posledica opustitve mnogih črnih bazičnih tehnologij, ki se niso mogle več kosati z zahtevami zakonodaje in konkurenčnostjo trga, kjer je že prisotna ekološka cena ali pa dejavnik varstva okolja.

Sredstva za varstvo okolja se zmanjšujejo. To mogoče niti ni toliko čudno in tudi ne tako slabo, saj lahko iz tega sklepamo, da vlagamo verjetno več v procesno integrirano varstvo okolja, v preoblikovanje naših izdelkov, a ne kot varstvo okolja, ampak kot modernizacija tehnoloških postopkov. Sredstva so v drugem kontu, a z enakim učinkom in veliko boljšim pristopom. To so sistemski pristopi, ki se začnejo z nastavitvijo sistema ravnanja z okoljem na primer po standardu ISO štirinajst tisoč ali pa z nadgradnjo z bolj tehnološko usmerjenim, kot je recimo čista proizvodnja v kemični industriji. Le-ti verjetno dajejo

veliko boljše rezultate kot pa sektorski pristopi, kjer dela ena skupina na vodah, druga na zraku, tretja na odpadkih in se med seboj ne pogovarjajo, kar botruje številnim neproduktivnim rešitvam.

Še o pomanjkanju okoljskega menedžmenta. Do sedaj smo imeli več ali manj proizvodni in potrošniški sektor. Sedaj pa se je okoljski sektor vzpostavil kot tisti, ki bo iz potrošniškega sektorja zajemal vse rabljene proizvode in jih vračal nazaj. Gre za to, da spremenimo materialni tok, kjer teče cikel od surovine, izdelka do odpadka, v zasuk, to je surovine za ponoven izdelek. Zato je potreben okoljski menedžment znotraj tovarn ali pa v družbi kot celoti, da bo čim učinkovitejše zagotovil ta zasuk nazaj. Za to so potrebna nova znanja, nov kader, novi pristopi, ki jih v Sloveniji velikokrat še nimamo, zdi pa se mi, da se kar učinkovito vzpostavlja. Predvidevam, da bomo do leta 2013 ujeli Evropo in da bomo znali v vseh proizvodnih in servisnih sektorjih delati tako, kot delajo Evropejci in kot je zapisno v BAT tehnologijah.

JANJA LEBAN, Gospodarska zbornica Slovenije

Opozorila bi na pozitivne primere iz gospodarstva, ki jih je potrebno vzeti kot primer dobre prakse, kar lahko spodbudi tudi druge, da se pridružijo podobnim aktivnostim. To je osnova za ukrepe, ki jih vodimo in usmerjamo v okviru Gospodarske zbornice. Osnova je okoljska politika Evropske unije in nacionalni program varstva okolja, od katerih se veliko pričakuje z vidika okoljevarstvenih dovoljenj, IPPC dovoljenj, kar velja za večje vire onesnaževanja in pravila ravnanja, ki na področju odpadkov v precejšnji meri že obstajajo. Ob tem so prisotne še prostovoljne pobude in osnovna usmeritev, to je v preprečevanju, predelavi, odstranjevanju in v povečevanju učinkovitosti rabe virov in energije. To je tisto, kar je potrebno spodbuditi in s primeri dobre prakse tudi uveljavljati.

Pri IPPC dovoljenji in pričakovanji na tem področju v naslednjih dveh letih izpostavljam, da je potrebno v vlogi za pridobitev dovoljenja opisati naprave in tehnike čiščenja tudi na področju ravnanja z odpadki. Gre za to, koliko smo učinkoviti na področju snovne izrabe in kakšne so količine odpadkov, ki nastajajo na izdelek. V okviru teh dovoljenj naj bi opisali načine ravnanja z odpadki. S postopkom uvajanja najboljših razpoložljivih tehnik in s pridobitvijo okoljevarstvenih dovoljenj pričakujemo, da se bodo količine odpadkov podjetij, ki so IPPC zavezanci, zmanjševale.

V gradivu sem dobila vtis, da je prisotno mišljenje, da so IPPC zavezanci samo velika podjetja. Vendar med IPPC zavezance sodijo tudi majhna in srednja podjetja. Več kot šestdeset odstotkov podjetij sodi med mala in srednja podjetja ter glede na naravo njihove dejavnosti predstavljajo potencialno celo večje vire onesnaževanja. Drugi segment, ki velja za mala in srednja podjetja, so pravila ravnanja. Med te sodijo ravnanje z odsluženimi proizvodi in embalaža, ki se uporablja praktično vsepovsod, v vseh dejavnostih in tudi v gospodinjstvih in je vir nastajanja odpadkov. Zahteve gredo v smislu večanja deleža predelave in reciklaže, pri čemer se izdelki obravnavajo v celotnem življenjskem ciklusu. Kot primer iz prakse navajam embalažo kot sestavni del nekega proizvoda, kjer je pri načrtovanju proizvodov potrebno pogledati tudi, kolikšna je recimo poraba embalaže na nek izdelek. Primer razvoja v Gorenju, kjer se je recimo količina embalaže na aparat zmanjšala z devetih kilogramov za več kot štirikrat v ob-

dobju tridesetih let. Če primerjam količine odpadne embalaže, ki nastajajo v proizvodnji, predvsem na lokaciji v Velenju, lahko vidimo, da se je količina odpadkov v njihovi proizvodnji zmanjšala ob tem, da se je proizvodnja izdelkov povečala. To kaže na snovno učinkovitost.

Glede prostovoljnih pobud je pomembno, na kakšen način jih spodbujamo in ali jih spodbujamo v zadostni meri, ali ne. ISO 14000, ali pa EMAS. V Sloveniji je eno samo podjetje, ki je registrirano po standardih EMAS, to je Gorenje Velenje, medtem ko jih ima okrog 320 certifikat ISO 14000. Vse te podatke lahko dobite v elektronskem katalogu. Na nek način skušamo promovirati tista podjetja, ali pa vsaj na enem mestu javnost informirati o tem, koliko je tistih podjetij, ki si prizadevajo v smeri izboljševanja vplivov na okolje in na področju ravnanja z odpadki.

Predstavila bom še en primer, kjer se z uvajanjem sistemov ravnanja z okoljem in s posodabljanjem tehnoloških procesov, dosegajo dobre učinke. Rezultati so zmanjšanje količine nevarnih odpadkov za 67 odstotkov na izdelek ali pa količine deponiranih odpadkov za več kot šestdeset odstotkov na izdelek. Vse te aktivnosti se kažejo tudi v priznanjih kot so registracija EMAS, evropsko okoljsko priznanje in številna druga. Podatki kažejo, da se je 320 podjetij v letih med 1997 in 2005 vključilo v sistem ravnanja z okoljem oziroma imajo vpeljene sisteme ravnanja z okoljem. Zanimanje podjetij je bilo največje v letu 2000, ker je Ministrstvo za gospodarstvo takrat sofinanciralo uvajanje sistemov ravnanja z okoljem. Kasneje temu ni bilo več tako. Leta 2004 je podjetja spodbudilo tudi vključevanje v Evropsko unijo, kar kaže na to, da so potrebni določeni mehanizmi spodbujanja. Glede na število imetnikov certifikata med velikimi, srednjimi ali majhnimi podjetji bi bilo smiselno dodatno spodbuditi predvsem srednja in mala podjetja, kajti ravno ta podjetja lahko predstavljajo razpršene vire onesnaževanja.

Na koncu bi izpostavila ukrepe, ki so po našem mnenju nujno potrebni. Splošna ugotovitev je, da obstajajo možnosti racionalizacije in optimizacije v gospodarstvu, potrebno jih je le spodbuditi bodisi z zagotavljanjem obstoječe zakonodaje bodisi s spodbujanjem trajnostne proizvodnje in potrošnje z vsemi instrumenti, ki sem jih omenjala in z dvigom okoljske osveščenosti in sodelovanjem z javnostmi. Obstajajo lahko tudi podjetja, ki se ukvarjajo s predelavo odpadkov, kar k zmanjševanju količin odpadkov, vsaj tistih, ki so namenjeni za odlaganje. Vendar imajo zelo velike težave pri vzpostavljanju svoje dejavnosti zaradi nasprotovanja lokalnih skupnosti in zaradi postopkov pridobivanja dovoljenj, ki so zelo dolgotrajni.

RAZPRAVA

Prof. dr. DUŠAN MLINŠEK

Prihajam iz gozdarstva in poudarjam, da nam je v Sloveniji uspelo ravnaje z gozdom pripeljati na zelo sonaravno pot. Celo Evropa je navdušena nad tem, kako nam je uspelo slovensko krajinsko podobo spremeniti v pozitivnem smislu. Zveza društev za varstvo okolja je pred leti povabila enega nemških strokovnjakov, Nobelovega nagrajenca, da je predaval o faktorju štiri. Ta faktor pove naslednje: Nemčija se je odločila po znanstveni in praktični poti

zmanjšati porabo na četrtno, to četrtno pa nato štirikrat bolje izkoristiti. Takšen način uporabe energije ustvarja malo entropije in če bo to uspelo deželi, kot je Nemčija, lahko kar zapremo naše gospodarstvo. To so resne stvari, o katerih premalo razmišljamo. Naša javnost se ni odzivala na predavanja tega nemškega strokovnjaka, ki so bila zelo zanimiva. Sprašujem se, kdo je kriv in ali je krivdo mogoče pripisati vzgoji in izobraževanju od vrtca do univerze. To je eden ključnih problemov, o katerem se moramo pogovarjati in ga reševati, če želimo količino odpadkov take ali drugačne narave zmanjšati.

Bolj ko se ukvarjam z zgodovino varstva okolja, ki je povezana z gospodarstvom, bolj prihajam do spoznanja, da je človek vzgojen v naravi tujem okolju in da so v zvezi s tem potrebni temeljiti posegi. Temeljno vprašanje je, kako zmanjšati potrošništvo, ki ga v medijih uspešno propagiramo. Predvsem mislim na strogo preprečevanje nastajanja odpadkov in osveščanje ljudi, kako pomembno je ohraniti naravo. Divja ekonomija, ki jo poznamo danes in je prišla iz zahoda, postavlja v ospredje samo proizvodnjo. Pri tem ni pomembno vprašanje o ceni, ki jo moramo pri tem plačati, in se ne obremenjuje z odpadki, ki pri tem nastanejo. Tako divja ekonomija nadzoruje vsa področja človekove aktivnosti. Najbolje pa ji je uspelo v medicini in v farmaciji. Medicina in farmacija potrebujeta, malce karikirano, odpadek bolnega človeka. V naši preteklosti smo zemljo zastrupljali s strupeno kemijo. V ta problem se je potrebno poglobiti in pri tem razmišljati ekološko. Da bi se temu v prihodnje izognili, moramo vsebinsko nadgraditi vzgojo in izobraževanje, kjer je težišče celostnega oblikovanja človeka.

Zdi se pomembno opozoriti, da ima človek premalo modrosti. Ljudje, ki odhajajo v pokoj, so na podlagi praktičnih izkušenj preverili znanje in ugotovili, ali ima ta modrost trajno vrednost. Te ljudi, ki so še sposobni delati in imajo izkušnje, bi bilo potrebno uporabiti. Nedolgo tega sem dal prevesti knjigo na temo znanost, dosežki znanosti, nepreverjeni dosežki. Znanost odkriva v naravi zanimive informacije, ki pa jim na žalost diktira divja ekonomija. Lepo je, ko najdemo znanstveni izsledok v naravi in ga nato prenesemo v tehnologijo in v proizvodnjo. Pokazalo pa se je, da imajo lahko take iznajdbe poleg pozitivnih tudi negativne strani oziroma učinke kot prispevanje k uničevanju našega okolja in nastajanje odpadkov. Zato je nujno resno preverjanje znanja na podlagi izkušenj, katerih nam manjka.

V gozdarski stroki se je rodilo načelo trajnosti, ki ga je potrebno zasledovati. Vprašanje pa je, kako sedaj priti do zasuka, da bi ozdravili gozdove v Evropi. Slovensko gozdarstvo se je tega lotilo temeljito v zadnjih petdesetih letih in rezultati so tu. Ljudje, mlajši od petdeset let, tega ne morejo ocenjevati. Zaključujem z mislijo, da je potrebno promovirati in razvijati sonaravnost na vseh področjih, delo v skladu z naravo in po načelu odgovornosti.

EMIL ŠTERBENK

Gospod Mlinšek, rad bi se vam zahvalil za misel, ki sem jo zapisal: človek je v naravnem okolju tuje vzgojen. Menim, da nam ta misel pove veliko o zmotah, v katerih živimo. Dejansko živimo v naravnem okolju, katerega mehanizmov ne poznamo. Naj se vrnem nazaj k vzgoji in izobraževanju. Omenjali ste vzgojo in izobraževanje, mislim, da bi jo morali postaviti na prvo mesto tudi v omenjenih priporočilih. V Sloveniji delamo največjo napako ravno v tem, da postavimo za-

konodajo in potrebno infrastrukturo ter temu namenimo velike vsote, na koncu pa nam zmanjka volje ali pa sredstev za izobraževalni namen. Pri tem bi izpostavil konkretno izkušnjo. Na našem inštitutu že praktično od leta 1994 vzgajamo mlade ljudi in dejansko vsako leto opazimo, da nove generacije ne vedo dosti o novostih na omenjenih področjih. Zato bi morali izobraževanje in vzgojo v ta namen vpeljati že od vrtca dalje. Le tako bo prišlo do pozitivnega vzorca razmišljanja v podjetjih in tudi v gospodinjstvih, v katerih prav tako prispevamo k odpadkom. Pri uporabi terminologije pa bi namesto izraza "odpadek", vzbudil uporabo izraza "sekundarna surovina".

EMIL NANUT, Kemis

Naše podjetje se ukvarja z ravnanjem z odpadki od njihovega zbiranja, predelave do odstranjevanja. V zvezi s tem imam dve konkretni pripombi oziroma predloga. Poudaril bi predvsem teze prof. dr. Grilca v smislu, da ne moremo obravnavati odpadka samo ločeno, ampak tudi celostno. Predvsem pa se ne strinjam s samim naslovom današnje javne razprave, kajti mislim, da odpadki ni vedno neprimerna zadeva. Odpadek je lahko sekundarna surovina ali sekundarni vir in pametne države imajo danes na področju odpadkov gospodarsko dejavnost, ki zagotavlja delovna mesta in dodaten prihodek. Hkrati na ta način dosežejo, da je okolje manj obremenjeno in da imajo določene dejavnosti, kot so gradbeništvo, metalurgija in termoenergetika manjše stroške, ker pametno uporabljajo odpadke kot sekundarne energente. Potrebno je uporabljati BAT tehnologije, ki omogočajo, da se sekundarni viri uporabljajo tako, da ne povzročajo prekomernega onesnaževanja.

Zato bi se razprava morala imenovati "Odpadki - priložnost za razvoj oziroma odpadki - priložnost za izboljšanje vplivov na okolje". Tako razmišljam zato, ker kjerkoli se začnemo pogovarjati o odpadkih, imajo ti negativen prizvok. Danes smo slišali veliko o vzgoji in izobraževanju in s povedanim se absolutno strinjam. Še veliko pa je potrebno narediti na področju publiciranja in informiranja ljudi. Kadarkoli se pojavi beseda odpadki v časopisih, tudi na prvi strani, je to povezano z neko negativno zadevo; dobrodošlo bi bilo, da se pojavi odpadki kot nekaj pozitivnega, da je na primer neka firma, tako kot je bilo prej predstavljeno Gorenje, uspela zmanjšati toliko in toliko odpadkov, da so ljudje, ki delajo z odpadki, uspeli speljati določen napredek. Odpadki se pojavljajo vedno. Naše podjetje jih potem na nek način zbere in odstrani na okolju primeren način. Negativni imidž besede "odpadek" bi morali spremeniti. Vsi se verjetno strinjate, da so odpadki nujni del življenja in nujni del proizvodnje. Odpadkov ne bo takrat, ko ne bomo več živeli, ko ne bomo več proizvajali in ko ne bomo več nudili storitev. S tem se moramo sprijazniti. Vsi bi morali poskušati po svojih najboljših močeh zmanjšati količino odpadkov tam, kjer delamo in živimo. Odpadke bi morali zbirati čim bližje izvoru, ker se s tem stroški bistveno zmanjšajo in tudi uporabna vrednost odpadkov kot sekundarnih virov energije se s tem poveča.

Odpadke je smiselno predelovati v sekundarne vire. Podjetje Kemis se ukvarja z zelo veliko količino odpadkov, specializirani smo tudi za nevarne odpadke. Te izvozimo v tujino, v Nemčijo ali pa tudi dlje, saj v Sloveniji nismo vzpostavili pogojev, da bi lahko te odpadke predelali sami, da bi lahko z njimi zaslužili in zagotovili delovna mesta ter s temi odpadki zmanjšali stroške pro-

izvodnje in storitvene industrije. Danes jih moramo večji del izvažati v tujino, s tem povečujemo stroške naši industriji in našim storitvenim dejavnostim, saj je odstranitev takega odpadka, ki ga prepelješ tisoč kilometrov daleč v neko sežigalnico ali v neko drugo predelavo povezana s transportnimi stroški in zavarovanji, ki podražijo odstranitev. Ko pa odpadke vozimo tisoč in več kilometrov stran, veliko bolj obremenjujemo okolje, kot če bi te odpadke odpeljali na bližje lokacije, kjer bi jih imeli možnost izrabiti in koristno ponuditi. Tako kot imajo Nemci in Francozi svojo metalurgijo, svoje cementarne, svoje termoenergetske objekte, v katerih znajo zelo racionalno izkoristiti tudi odpadke. Pri nas mulje iz čistilnih naprav izvažamo, zato ker je pri nas nemogoče ali pa zelo težko priti do dovoljenj. Za to ni odgovorno samo ministrstvo. V preteklih desetletjih je bil položaj tak, da je bilo vse usmerjeno v to, da so dobili ljudje čim bolj negativen naboj ob odpadku. Zato na tem mestu vidim priložnost za vzgojo, izobraževanje in informiranje, ki bi pripomogli k temu, da bodo ljudje videli pozitivne strani odpadkov.

ALBIN KEUC

Današnja tema naj bi v nekem smislu pomenila, da ni vse zlato, kar se sveti. Ko smo razmišljali o tem naslovu, smo imeli v mislih, da ima odpadek neko negativno podobo, ker je nekaj, česar ne potrebujemo, kar nas obremenjuje, kar moramo zavreči, dati na stran in zato ima danes podjetje Kemis in njemu podobna podjetja delo. Odpadkovna klima v Sloveniji je zelo negativna in to je posledično slabo tudi za ukrepe, za politiko ter za ravnanje na področju preprečevanja nastajanja odpadkov in tukaj bo potrebno še veliko storiti. Po udaril bi, da dejansko potrebujemo celo vrsto specialističnih znanj, veščin, vedenj, ki bodo vstopile v vse te posebne proizvodnje, ki imajo v ozadju iste fizikalne zakone. To je samo po sebi umevno, ampak opozoriti je potrebno tudi na številne posebnosti. Mnogokrat ne zadošča, da se v proizvodne procese vključi zgolj tehnični del ekipe oziroma okoljska ekipa, saj so izkušnje pokazale, da marsikateri operativec na tehnologiji mnogo bolj pozna operativne zmogljivosti tega proizvodnega procesa in je že zaradi tega kakovosten vir informacij. V sklopu tega projekta smo obiskali slovenska podjetja. Tako smo v podjetju GEA (oljarna GEA) v Slovenski Bistrici prišli do pomembnih ugotovitev. Določen del proizvodnje brez ljudi v proizvodnji enostavno ne bi mogli uspešno spremeniti. Skratka, pomembna je vzpostavitev zdravega razmerja na tej ravni. Klima v naši družbi je bolj posledica tega, da smo živeli precej časa v nesvobodni družbi, kjer ni bilo mogoče svobodno izražati svojih misli in pogledov. Analize kažejo, da so države, ki prihajajo iz takšne nesvobodne, zelo občutljive do vprašanja pravičnosti. To se kaže tudi pri umeščanju določenih objektov v prostor. Če pa je to še objekt, ki ima opravka z emisijami in odpadki, pa je naša pravica do življenjskega okolja še toliko bolj ogrožena. Mislim, da bi lahko ravno s takimi razpravami in transparentnim vodenjem postopkov, ki tudi ljudem omogočajo sodelovanje od vsega začetka, kjer so jim predstavljeni plusi in minusi, prišli do višje stopnje zaupanja in do večjega občutka varnosti ljudi v lokalni skupnosti. Prav to omogoča njihov pristanek in racionalno razmišljanje. To je pot, ki bo zahtevala nekaj časa. Druga pot pa je lahko administrativna, kjer se odredi umeščanje ali pa neko početje, pri čemer je jasno, da takšne poti ponavadi niso uspešne.

Prof. dr. DUŠAN PLUT

Predstavil bi izziv, ki je večplasten in o katerem se pojavljajo različna razmišljanja. Gre za vprašanje sežiganja komunalnih odpadkov in nevarnih odpadkov. Nevladne organizacije glede sežigalnic odpadkov predlagajo moratorij do leta 2015. Vlada in Ministrstvo za okolje in prostor v operativnem programu govorita o lokaciji dveh oziroma treh sežigalnic, čeprav v zadnjem času ne več tako odločno. Zanimivo je razmišljanje, da večina komunalnih odpadkov nastane v Ljubljani, kjer je koncentracija največja, okoli sto tisoč ton. V Strategiji razvoja Ljubljane je nedvoumno zapisano, da Ljubljana ne potrebuje sežigalnice odpadkov. Zanimivo pa je, da se lokacije sežigalnic odpadkov pojavljajo v zapostavljenih in socialno ogroženih območjih Slovenije kot na primer v Zasavju in v Kidričevem. Dr. Grilca sprašujem, ali sta Zasavje in Kidričevo zaradi omejenih samočistilnih zmogljivosti okolja in glede na obstoječo raven zapostavljenosti primerna za možnost sežiganja odpadkov. Sprašujem se, zakaj ne razmišljamo o gradnji sežigalnice v Ljubljani.

Dr. VIKTOR GRILC

Trdim, da Slovenija glede na strukturo komunalnih in industrijskih odpadkov tak objekt potrebuje. Verjamem tudi, da se bodo v prihodnosti pojavljale druge tehnologije, pri čemer menim, da s tem problemom ne bomo mogli več dolgo odlašati. Ne verjamem, da bo Slovenija zmožna izpolniti zahteve glede odlagališč, ki jih predvideva evropska zakonodaja. V Nemčiji so že letos začeli z ukrepi, da se ne sme odlagati neobdelanih odpadkov za več kot pet odstotkov razgradljivih snovi. To pa je mogoče samo in izključno s termično obdelano.

IGOR PETEK, Komunalno podjetje Logatec

V zvezi z razpravo okoli sežiga odpadkov se mi zdi pomembno opozoriti na dejstvo, da je stranski proizvod kakršne koli sežigalnice večinoma toplota, pri čemer toplotna emisija ni zanemarljiva. Druga zadeva, ki me zanima in o kateri bi nekoliko več vedel povedati dr. Grilc, pa je, da določene proizvodnje zaradi neuporabe sekundarnih goriv postajajo nekonkurenčne. To vsekakor predstavlja problem, o katerem bo potrebno razmišljati. S stališča toplotnih emisij mislim, da je upravičeno tudi razmišljanje okoli umeščanja.

Mag. RADOVAN TAVZES

Vlada oziroma ministrstvo se s sežiganjem ne ukvarja. Ne morem trditi, da na tem področju ne storijo dovolj povsod v Sloveniji, nekje po mojem osebnem mnenju še celo malo preveč. Osebno sem prepričan, da je potrebno začeti na izvoru odpadkov. Prepričan sem, da dolgoročno sežigalnice v kontekstu komunalnih odpadkov nimajo perspektive. Tega se zavedajo tudi v komisiji in temu primerno delajo. Nedvomno pa je nekaj sežiganja potrebno imeti. V tem trenutku imamo problem z muljem iz čistilnih naprav. Ne vemo, ali bo smernica, ki se pripravlja o muljih kot organskem ogljiku za oplemenitenje oziroma bogatenje tal, pri nas zaživila. V tem trenutku, ko še nimamo urejenega odvajanja in čiščenja odpadnih vod, bi lahko prišlo celo do kakšne disperzije nevarnih snovi. Mislim, da bomo imeli krizo nekje med leti 2010 in 2015. Prepričan sem, da takrat sežigalnica za nas ne bo nujno potrebna. V vmesnih obdobjih pa bo nedvomno prišlo do sežiga v industrijskih pečeh ali pa v manjših sežigalnih eno-

tah, pri čemer imam v mislih predvsem odpadke, ki jih na tem trgu še ne bomo znali reciklirati. Prepričan sem, da bi morali intenzivno spremeniti vedenjske vzorce glede strategije na področju komunalnih odpadkov.

MIRJANA BRITOVŠEK, Mestna občina Velenje

V zvezi s spreminjanjem vedenjskih vzorcev prebivalstva bi replicirala na povedano. Podariti moram, da mesečno spremljamo količine ločeno zbranih frakcij. V skladu z uredbo smo na predpisan način postavili vse zbiralnice, še vedno pa je čutiti pritiske. Pri komunalni embalaži je celotna procedura speljana na tak način, da dolgoročno ne more prinesiti bistvenih učinkov, ker se cena zbiranja komunalne embalaže prenaša na prebivalstvo. Zakaj? Ko oddaš koncesijo, ali pa, če imaš javno podjetje, je frekvenca odvoza od zbiranja iz zbiralnic do zbirnega mesta, kjer prevzame embalažo družba, javna služba. Danes nihče več ne počne ničesar za dobro voljo in tudi zbiralnice, ki so postavljene v lokalnih skupnostih, ne morejo biti neomejeno velike zaradi nasprotovanja urbanistov, ki z odpadki ne želijo imeti nič skupnega. Izračunali smo, kakšen volumen na prebivalca je potreben za komunalno embalažo in to rešujemo samo s frekvenco odvozov. Ta frekvenca odvoza je plačana samo v ceni, ki jo plačamo za ravnanje s komunalnimi odpadki. Če imamo dolgoročno namen, da se bo na samem viru nekaj bistveno spremenilo, bo treba razmišljati o tem, kam se bo ta strošek prenesel, kajti ljudje niso več pripravljeni plačevati za nekaj, v kar že doma vložijo dosti dela.

Ko je mag. Tavzes omenil, da se bo elektronska embalaža zbirala na zbirnih mestih, sem takoj pomislila, da bodo tu nastopili isti problemi. Tisti, ki bo v končni verigi odgovoren za prevzem, bo lahko postavljajl pogoje za sprejem opreme na njegovem zbirnem mestu. Postavlja pa se vprašanje, kdo bo kril strošek zbiranja v zbirnem centru in strošek prevoza do zbirnega centra tistega, ki na koncu zbira. V lokalnih skupnostih so problemi, kako potrditi ceno izvajalcu - koncesionarju, če je pritisk na te cene na komunalni ravni prisoten ravno zaradi tega, ker želi Vlada navzven držati cene v znosnih okvirih. Komunalne storitve ne morejo iti neomejeno visoko in frekvenca odvoza je bistveni delež v stroških zbiranja.

Mag. RADOVAN TAVZES

Upoštevajoč aktivnosti ministrstva v zadnjem času in ob nastajanju novega pravilnika se bo odlaganje izrazilo podražilo. Komunalci bodo tako urejali zbirne centre, namesto da bi vlagali v odlaganje ali odlagališča. Pripravlja se tudi operativni program zbiranja. Namen tega operativnega programa je locirati zbirne centre. Te točke so zapisane in določene za zavezance, embalažne družbe, kar jim vsekakor zmanjša manevrski prostor in tudi možnost izmišljanja. Prisotno pa je tudi malo izsiljevanja. S trenutnim stanjem korporacij, ki sta dobili licenco za embalažo, nisem zadovoljen, računam pa na to, da bomo vzpostavili majhen trg. Operativni program bo vsekakor nekaj razčistil, ker bodo ti cilji jasni in ne bo več izsiljevanja.

SEBASTJAN JERETIČ, Javno podjetje okolje Piran

Pridružil bi se kritikam gospe iz Velenja, saj omenjeni sistem ne vzpostavlja tega, kar je predstavil gospod Tavzes, da stroške krije proizvajalec. Stroške

zbiranja odpadne embalaže še vedno krijejo ljudje, ki plačujejo smetarino in ni prav, če bi takšna filozofija dejansko izpeljala. V Italiji proizvajalec embalaže plačuje tudi tisti delež stroškov zbiranja, ki presega stroške, če ne bi bilo ločenega zbiranja odpadkov. To pomeni, da tisti dodaten strošek, ki ga imamo komunale z ločenim zbiranjem odpadkov, krijejo proizvajalci in prav bi bilo, da bi tudi pri nas ta strošek prenesli na industrijo. Po drugi strani je prav, da industrijo ščitimo, ampak ne na račun gospodinjstev. Še posebej, ker drži, da Vlada zadržuje cene ravnanja z odpadki, nalaga pa obveznosti, ki dražijo to službo.

ALBIN KEUC

Vprašanja v zvezi s sežigalnicami in pereč problem lokalnih skupnosti s komunalnimi odpadki ponovno pomikajo temo preprečevanja odpadkov nekam na rob in to je večna zgodba zadnjih trideset let. Problem na področju odpadkov je v tem, da tam, kjer bi dejansko morali delati, na izvoru, nekako ne najdemo časa. Postavlja se vprašanje, zakaj podjetja ne uvajajo tehnologij, ki so dostopne in s katerimi bi imela večji dobiček ter nenazadnje, kje so ovire za to. Ugotovljeno je, da so ovire bolj ali manj kulturne in institucionalne narave.

Če na kratko povzamem misli današnje razprave in izvzamem primere dobre prakse, ne morem mimo Gorenja. Tam je v ozadju ogromno trdega dela in nekaj zagnanih posameznikov. To izkušnjo bi bilo potrebno pomnožiti v slovenskem prostoru. Verjetno bi lahko našli še kakšnega proizvajalca, podjetje, čeprav so dejansko tu še tisti majhni, srednji, kjer bi lahko marsikaj naredili. To spreminjanje vzorca, na katerem bi morali delati, je pravzaprav promocija primerov dobre prakse.

Pri nadgrajevanju vzgoje in izobraževanja se ne bi strinjal s profesorjem Mlinškom. Problem nastajanja odpadkov je dejansko v tem, da imamo premalo specialistov, ki bi se z odpadki ukvarjali. Strinjava pa se glede širine pogleda. Mi odpadkovnih inženirjev ne izobražujemo, le komunalno inženirstvo v zadnjih treh, štirih letih. Dokler odpadke podzavestno razumemo kot nekaj slabega, čemur se je treba izogniti, tako dolgo ne bo do preprečevanja.

Pomemben segment je globalna odgovornost, tudi manjših dežel, kot je Slovenija. Odpadki so globalni problem, obenem pa predstavljajo tudi lokalno realnost. Problem globalne odgovornosti je neposredno povezan tudi s socialno pravičnostjo. Po mojem mnenju je prenašanje umazanih tehnologij v tretji svet eno najbolj zavrženih dejanj razvitega kapitala. Vendar pa nekatere države v razvoju že čutijo svojo moč in je omenjeno že oteženo tudi zaradi mednarodnih sporazumov. Pri tem naj omenim Baselsko konvencijo, ki uveljavlja načelo bližine. Namreč, če smo mi odgovorni za to, da ne izvažamo nevarnih odpadkov v dežele, kjer imajo naprave, da bi to predelali, smo prav tako dolžni poskrbeti za svoje smeti doma in tukaj se strinjam s tem, da je potrebno spoštovati to načelo bližine, ki je tudi načelo Evropske unije. S temi pripombami bomo dopolnili tudi priporočila.

TRAJNOSTNI RAZVOJ IN SLOVENSKA STVARNOST

5. junij 2006

Organizator:

Državni svet Republike Slovenije ob svetovnem dnevu varstva okolja

Namen posveta je bil pogovor o stanju okolja v Sloveniji, izzivih in priložnostih. Poseben poudarek je bil namenjen etiki kot o temelju za kakovostne odločitve na področju okolja in priložnostim na področju energije. Predstavljeni so bili tudi potenciali nevladnih organizacij in uspehi na področju okoljevarstva v gospodarstvu.

V pogovor je uvedel poslanec Državnega zbora RS Vili Rezman, nadaljevali pa so akad. prof. dr. Robert Blinc (Stališča Rimskega kluba o trajnostnem razvoju), prof. dr. Dušan Plut (Stanje okolja, izzivi in priložnosti), prof. dr. Andrej Kirn (Etika in okoljevarstvo), prof. dr. Peter Novak: (Energija: obnovljivi viri in varčna raba), mag. Vida Ogorelec Wagner (Potencial nevladnih organizacij), mag. Vilma Fece (Okoljevarstvo v gospodarstvu).

VILI REZMAN, poslanec Državnega zbora

Državni svet je sprejel pobudo, da se srečamo na svetovni dan, namenjen okolju, da zberemo tiste, ki se že desetletja strokovno in znanstveno ukvarjajo s tem področjem in da damo priložnost tistim, ki skušajo implementirati nekatera spoznanja tudi v praksi, v vsakdanjem življenju. O tem, kaj je znanost ugotovila, kakšne odgovore ima na pereča vprašanja, danes skoraj ni več potrebno dvomiti, saj zna odgovoriti na večino vprašanj. Večji problem je, kaj od tega uspemo vključiti v vsakdanje življenje. Morebiti so 5. junij, 22. april ali 22. marec (znani dnevi, ob katerih organiziramo tovrstne prireditve) premalo za stalno prebujanje zavesti, kako naj ravnamo. Ali uspemo uskladiti tisto, kar vemo in za kar se opredeljujemo, s tem, kar počnemo? Ko zjutraj stopimo v kopalnico je običajno tako, da voda teče kar tja v prazno. Ko se nekateri zjutraj po nepotrebem preveč oblagajo s kemijo, zato da zvečer uporabijo drugo kemijo, da to spravijo s sebe, bi se tudi lahko vprašali, ali je to vse res potrebno? Ko se odpeljemo v službo z velikimi avtomobili tristo ali petsto metrov daleč od našega prebivališča, je naslednje vprašanje, ki bi si ga morali zastaviti. Glavni problem je, da še zmeraj dajemo prednost menjalni vrednosti pred uporabno vrednostjo. To se med ekonomisti sliši bogokletno, a tisti, ki nismo tako ekonomsko in finančno izobraženi in cenimo tudi filozofsko misel, vedno sodimo, da bi bilo treba dati pomembnejše mesto uporabni vrednosti in ne zgolj tistemu, kar kroži kot menjalna vrednost.

Zato bi bilo prav, da bi bilo danes tukaj več tistih, ki so ključni v gospodarstvu in politiki. Če se politika ne bo zavedala, da mora skrbeti za to, da bomo ravnali sonaravno, trajnostno, potem se bodo naše deklaracije razhajale s prakso.

Prof. dr. ROBERT BLINC, Slovenska akademija znanosti in umetnosti

Skušal bi na kratko predstaviti nekaj stališč Rimskega kluba, ki so bila posredovana na lanski konferenci v ZDA. Leta 1973 je izšla knjiga *Limits of growth* - Meje rasti, v kateri je bil prvič objavljen matematični model prihodnosti človeštva upoštevač 124 spremenljivk. Na ta način je bilo izračunano trinajst scenarijev, s katerimi so poskušali doseči, da se razvoj človeštva ne bi končal s kolapsom, temveč da bi se lahko nadaljeval. Rimski klub je predstavil model ekonomske rasti, ki je bil vodilo našega razvoja od industrijske revolucije dalje in sam po sebi ne omogoča trajnostnega razvoja, ampak celo ogroža prihodnost človeštva. Ekonomska rast je potrebna, da prepreči revščino. Danes živimo veliko bolje, kot smo živeli pred stotimi ali sto petdesetimi leti, a ekonomska rast sama po sebi ni trajnostno naravnana in lahko na določeni stopnji privede do katastrofe. Rimski klub opozarja, da so te meje že dosežene.

Družba rasti se je po mnenju Rimskega kluba začela z začetkom poljedelstva, pred dvestotimi leti pa se je intenzivirala z začetkom industrijske revolucije. Družba rasti predpostavlja, da je osnovni cilj politike in vladanja večanje družbenega proizvoda ter predpostavlja neomejene naravne in energetske vire. To bi bilo možno le, če bi se hkrati z ekonomsko rastjo povečevala tudi površina zemlje in količina naravnih virov. To pa je nemogoče. Površina zemlje je dokončna, količina naravnih virov tudi, zato je tu nekaj narobe v razmišljanju. Rimski klub opozarja, da prihajamo v obdobje družbe z omejeno rastjo, ki se ji moramo prilagoditi in to poskuša matematično opredeliti s pojmom "trajnostni razvoj". To je družba, ki zadovoljuje potrebe sedanjosti, ne da bi s tem ogrozila

potrebe prihodnosti. Vprašanje je, ali je to mogoče. Še pomembneje je, ali je to potrebno. Originalni matematični model je bil predstavljen leta 1973 in ga večina od vas pozna. Predstavlja "business as usually", pomeni, da se nadaljuje razvoj, kot ga poznamo danes. Industrijska proizvodnja, hrana in onesnaženje se povečujeta in ti modeli se končajo s tem, da prihaja do nenadnega izčrpanja energetskih virov, do padca rasti proizvodnje, do zmanjšanja prebivalstva in do zmanjšanja onesnaževanja okolja, kar je posledica tega, da smo že v obdobju kolapsa. To pomeni, da se število prebivalcev zemlje zmanjšuje in na ta način tudi onesnaženje. A to je katastrofa, ki je znana iz teorije katastrof. To je matematična teorija, preverljiva tudi v praksi. V Sredozemskem morju je nekaj vrst rib, ki živijo od tega, da jedo druge ribe. Če se tiste ribe, ki lovijo druge ribe, preveč namnožijo, potem njihova hrana izgine, ker so vse požrle in tudi njihovo število se zmanjša. Če se stvar ujame, se število spet poveča in imamo ciklični razvoj. Če pa jih požrejo preveč, se konča, ker nimajo več hrane in izumrejo.

Vprašanje je, ali je potrebno ukrepati. Če se o tem pogovarjate z večino ekonomistov, pravijo, da Rimski klub pretirava in da ni potrebno ukrepati. Kot razlog navajajo, da trg sam po sebi zagotavlja preprečevanje katastrof in trajnostni razvoj, in da, ko enih surovin zmanjka, cene surovin narastejo in se stvari uredijo same po sebi. Žal po mnenju Rimskega kluba to ni točno, ker so te povratne zanke prepočasne. Če pijemo nezdravo vodo, jemo nezdravo hrano in dihamo onesnažen zrak, to pri človeku privede do spremembe DNA-ja in te spremembe se po naravni selekciji popravljajo v ciklih od deset do petdeset tisoč let. Jasno je, da ekonomski ukrepi na to ne vplivajo. Cikli so tako dolgi, da jih z ekonomski ukrepi ne moremo popraviti. Po mojem mnenju je potrebno ukrepati. Če primerjamo rast prebivalstva in rast energetskih virov v zadnjih letih oziroma porabo energije na prebivalca in količino zemlje, ki je potrebna za biološko regeneracijo okolja, ugotovimo, da je bila že leta 1777 ta količina zemlje presežena. Poraba presega ekološko regeneracijsko sposobnost okolja in vse se še poslabšuje, tako da so te stvari izjemno resne in kažejo, da je treba nekaj ukreniti.

Sedaj pa neposreden odgovor ekonomistom. Predpostavimo, da so energetski viri neomejeni. Recimo, da fuzijski reaktor že deluje, količina energije je poceni, je neomejena in sama po sebi ne povzroča onesnaževanja. Tehnologija omogoča obnavljanje naravnih virov z obnovljivimi viri, niti energija niti količina naravnih virov nista omejeni. Kljub temu pride do katastrofe, ker se povečuje onesnaženost in ko preseže neko mejo, pride do zmanjšanja števila prebivalstva, živeža na prebivalca in industrijske proizvodnje. Tudi svetovni model z neomejenimi viri pripelje do kolapsa, če ne skrbimo za okolje, kar kaže, da je onesnaževanje okolja tisti mejni faktor, ki na koncu omejuje celotno zavedo tudi pri neomejenih virih energije. To je odgovor ekonomistom, ki pravijo, da bodo cene surovin in trg same po sebi vse uredile.

Možen je stabiliziran svetovni model. Model, ki ima omejeno onesnaženost, omejeno industrijsko proizvodnjo na prebivalca in kjer se poraba neobnovljivih virov nadomešča s sintezo novih obnovljivih virov. To omogoča preživetje človeštva. Bistveno je, da se onesnaženost zmanjša. Prej smo imeli eksponentno rast, to spremenljivko umetno zadržimo na isti meji in vidimo, da je v tem primeru trajnostni razvoj možen.

Varovanje okolja je torej pomembnejše od zagotovitve neomejene količine energije in naravnih virov.

Prof. dr. DUŠAN PLUT, Filozofska fakulteta

Želel bi predstaviti nekatere izzive in priložnosti glede na sedanje stanje okolja v Sloveniji. Izhodiščno je gostota prebivalstva v Sloveniji glede na svetovno povprečje dvakrat večja. Glede BDP-ja smo tudi nad svetovnim povprečjem in za Slovenijo je posebno značilna velika pokrajinska in biotska raznovrstnost. Slovenija je zmerno onesnažena, vendar se na posameznih območjih pojavljajo zelo pereči okoljski problemi, ki vplivajo na zdravje prebivalcev in na razvoj. Prisotna so številna okoljska bremena, vendar je na splošno kakovost okolja v Sloveniji razmeroma visoka. Eden ključnih problemov je dejstvo, da je v Sloveniji prisotna nadpovprečna raba naravnih virov na prebivalca. To je velik okoljski problem Slovenije s številnimi negativnimi posledicami.

Kaj bi se zgodilo, če bi se trendi sedanje porabe in onesnaževanja na prebivalca Slovenije in primerjalno na ZDA nadaljevali do leta 2050. Vsi kazalci kažejo, da bi se pritiski na okolje, na planetarni ekosistem v primeru, da bi vsi prebivalci sveta porabili toliko naravnih virov in toliko onesnaževali, kot trenutno prebivalci Slovenije, povečali od dva do šest krat, ali drugače povedano, sedanji način in količina porabe naravnih virov na prebivalca v Sloveniji presega planetarne omejitve. Slovenija je že v planetarnem ekološkem deficitu.

Glede na korelacijo med BDP-jem na prebivalca in ekološkimi sledmi gre za razmeroma tesno povezanost. To kaže tudi primer Slovenije, kjer se žal z rastjo BDP-ja povečujejo tudi okoljski pritiski. Vendar obstaja tudi določen optimizem. Ta razkorak se začne ob primerjavi držav z visokim BDP-jem nad dvajset tisoč dolarjev na prebivalca. Nadaljevanje trendov glede ekoloških sledi kažejo na to, da se bodo okoljski pritiski povečali, skoraj podvojili do leta 2030 in da tudi rahle izboljšave rabe energije, ne bodo bistveno zmanjšale ekoloških pritiskov.

Slovenija ne izpolnjuje mednarodno sprejetih okoljskih obveznosti, kar kaže udejanjanje podpisanega Kjotskega sporazuma. Po podatkih za leto 2004 smo na izhodiščni točki, tam, kot leta 1986. Naš cilj in podpisana obveza pa je, da bomo emisije toplogrednih plinov do leta 2010 zmanjšali za osem odstotkov. Emisije toplogrednih plinov smo v obdobju po letu 1994 celo začeli povečevati in zato smo prišli na ničelno stanje. Pomeni, da nismo uresničili nobenih obveznosti.

Zelo me skrbijo velike regionalne razlike v Sloveniji. To razdvaja Slovenijo na razvito zahodno Slovenijo in gospodarsko manj razvito vzhodno Slovenijo. Podatki o kakovosti okolja kažejo, da je okolje v vzhodni Sloveniji bistveno bolj degradirano, imajo slabšo življenjsko raven in standard prebivalcev ter zelo zaskrbljujoče razmere glede stanja okolja. Regije severovzhodne Slovenije se uvrščajo med regije s slabšim BDP-jem in slabšo kakovostjo okolja. Zaskrbljujoče je dejstvo, da je osrednja slovenska, ljubljanska regija tista, kjer je stanje okolja močno degradirano, a se glede BDP-ja uvršča na prvo mesto. Pomeni, da je dosežen visok standard na račun izčrpanja naravnih virov.

Eden večjih problemov, ki jih bo Slovenija morala rešiti, je vprašanje udejanjanja ekoloških ozemelj Nature 2000. Slovenija predlaga, da bi bila zavarovana približno tretjina ozemlja. To je priznanje o veliki okoljski, biotski in pokrajinski raznovrstnosti za Slovenijo, vendar gre za veliko pričakovano finančno obremenitev, če želimo upoštevati varstvene režime na teh območjih.

Izračun, ki sem ga naredil na osnovi povprečnih stroškov upravljanja na

območjih Nature 2000 v starih članicah Evropske unije, kaže, da bi Slovenija za resnično udejanjanje varstvenih režimov Nature 2000, morala nameniti trinajst milijard tolarjev na leto, kar pomeni, da bo to morala biti ena pomembnejših državnih prioritet.

Priložnosti Slovenije glede sonaravnega razvoja. Temeljna, strateška in politična naloga v Sloveniji je, da se maksimalno potrudimo ohraniti in izboljšati policentrični regionalni razvoj. Policentrični regionalni razvoj je najboljše zagotovilo za udejanjanje sonaravnega regionalnega razvoja, kar pomeni razmeroma enakomerno porazdelitev okoljskih pritiskov in nenazadnje, kar je pomembno za Slovenijo, ohranjanje kulturne krajine v Sloveniji, kjer je že več kot 63 odstotkov gozdnih površin in se prebivalci selijo v doline in kotline. To pomeni, da v prihodnosti ne moremo računati na to, da bi Slovenija vsaj približno zadovoljila svoje potrebe po hrani in da bi, kar se tiče okoljskih pritiskov, poselitve uskladila z lokalnimi omejitvami.

Prof. dr. PETER NOVAK, Visoka šola za tehnologije in sisteme

Govoril bom o energiji, o obnovljivih virih in varčni rabi. Leta 1972, ko je bila prva konferenca o okolju v Stockholmu, so bile podane napovedi in leto pred tem je izšla knjiga Rimskega kluba. Če pogledamo napovedi o rasti prebivalstva in rabi energije, potem lahko vidimo, da rast prebivalstva do leta 2005 teče po napovedih in narašča tudi poraba energije. Svet se v zadnjih tridesetih letih ni spremenil. Problem potrošniške družbe je velik in dokler ga bomo imeli, ni razlogov, da bi odstopili od napovedanih sprememb "business as usually".

Velika količina energije ni nujna za kakovostno življenje. 127 držav smo primerjali med seboj. ZDA so na vrhu s porabo s približno osem ton nafte na prebivalca. Če pa pogledamo kakovost življenja, pričakovano življenjsko dobo, umrljivost dojenčkov in nepismenost v Sloveniji, ki je preživela tako imenovano diktaturo proletariata, je rezultat ta, da smo s skoraj eno tretjino energije manj dosegli visoko življenjsko dobo, visoko kakovost zdravstva in visoko pismenost. Obstajajo trije kazalci kakovosti življenja. Tudi z manj energije lahko dosežemo kakovost življenja, a moramo doseči nek minimum in ta je v svetu okrog dveh ton ekvivalentne nafte ali obnovljivih virov na prebivalca.

Poseben problem je poraba elektrike. V Sloveniji smo trenutno pred novim ciklusom vlaganja v nove elektrarne, hidroelektrarne, termoelektrarne in napovedana je prva faza projektiranja nove jedrske elektrarne. Pri porabi celotne primarne energije na prebivalca je Slovenija nekje v razvitem svetu in blizu povprečja Evropske skupnosti. Pri družbenem proizvodu na prebivalca, ki ga s to energijo naredimo, smo na repu. Na Danskem je poraba energije na enoto proizvoda štirikrat manjša kot pri nas. V svetu je poraba sorazmerno velika. Če primerjamo proizvodnjo elektrike in družbeni proizvod v Sloveniji in na Danskem (deželi sta približno enaki, imata malo surovin, približno enako število prebivalcev, tudi gostota je enaka) ugotovimo, da na Danskem z enako količino elektrike proizvedejo veliko več. Za nas ne more biti zgled niti Afrika niti Kitajska, temveč verjetno Danska, kjer imajo poleg visoke kakovosti življenja tudi zelo učinkovit sistem delovanja.

Strošek za proizvodnjo elektrike je pri nas relativno nizek tako kot njena cena. Če primerjamo z Japonsko, ugotovimo, da tam porabijo približno štirikrat manj elektrike na enoto družbenega proizvoda pri dvakrat višji ceni.

Preden bomo začeli nov cikel v energetiki se moramo dogovoriti, kakšna bo cena te električne energije in z njo morajo biti povezani in pokriti vsi zunanji stroški vpliva na okolje. Slovenska energetika je od leta 1987, ko smo imeli znamenito konferenco Energija – okolje – varčevanje, dosegla tako imenovano ničelno rast. Stabilizirali smo rabo primarne energije, prav tako tudi končno energijo. Učinkovitost rabe se nekoliko povečuje, toda družbeni proizvod je premajhen. To pomeni, da z dano količino energije ne naredimo dovolj. Dodana vrednost je prenizka. Kje je glavni razlog? Vsi obnovljivi viri energije, zemeljski plin, nuklearna energija so stabilni. Uporaba premoga se je močno zmanjšala, toda katastrofa je v prometu. S prometom, z uvajanjem potrošniške mrzlice nakupa avtomobilov smo blizu ukinitve sistema javnega prevoza. Avtobusni sistem je doživel kolaps, železnica je nerazvita. Rezultat tega je, da je imamo veliko onesnaževanje, velik uvoz goriv in v tem pogledu smo v celoti odpovedali. Imamo nacionalni energetski program, čudovito knjižico, ki jo je leta 2004 sprejel Državni zbor in potrdil tudi Državni svet. V njej je predvideno povečanje učinkovite porabe energije in sredstva na štirinajst milijard tolarjev, kar je približno enako kot za vzdrževanje Nature 2000. To je malo denarja v primerjavi s slovenskim proračunom.

V letošnjem proračunu je namesto štirinajstih milijard zagotovljena samo milijarda sredstev. V Državnem zboru je bilo predlaganih sedem milijard, poslanci so jih, zavedajoč se pomembnosti, povečali na štirinajst milijard. Toda ob sprejemanju proračuna za leti 2005 in 2006 so na svoje sklepe pozabili in od teh štirinajst milijard namenili lansko leto dve milijardi, leto kasneje le še eno milijardo in verjetno še to ne v celoti. To je vprašanje etike. Če nekaj sprejmemo, se moramo tega tudi držati, če ne, pa raje povejmo, da tega ne bomo počeli.

Sprememba energetskega zakona. Po sprejetju nacionalnega energetskega programa, je bila sprejeta tudi sprememba energetskega zakona, kjer je za obnovljive vire energije bistven 10. člen. Prvotno je pisalo, da energetska politika z ustreznimi ukrepi zagotavlja prednost uporabe obnovljivih virov. To je bilo spremenjeno v “energetska politika prispeva z ukrepi spodbujanja učinkovite rabe”. Med zagotavljanjem in prispevanjem je velika razlika in čudim se, kako so lahko v obdobju dveh mesecev državni svetniki in poslanci sprejeli take spremembe. Tudi tu gre za vprašanje etike.

Obnovljivi viri. Značilnost obnovljivih virov je nizka energetska gostota, velike oscilacije, časovna neenakomernost, čeprav zadnji dve značilnosti ne veljata za biomaso in geotermalno energijo. Biomasa je akumulirana sončna energija, kemična akumulacija, ki je končni cilj uporabe vseh obnovljivih virov. Zato je ne smemo uporabljati za navadno kurjavo. Biomasa moramo uporabljati postopoma, najprej v izdelku, nato v kombinirani proizvodnji elektrike in toplote ter na koncu to toploto lahko uporabimo še za kaj drugega. Geotermalna energija pa je pri nas v celoti zapostavljena. Glede na takšen vir, kot ga imamo v Prekmurju, v najbolj nerazvitem področju Slovenije, je naravnost grešno, da se tega ne lotimo z drugačnimi ukrepi. Značilnost uporabe obnovljivih virov je neskladnost med razpoložljivostjo in potrebami. Zato potrebujemo akumulacijo in zaradi nizke gostote tudi velike površine, a te naprave so okolju vizualno neprijazne in drage. Potencial obnovljivih virov v Sloveniji je izračunan na osnovi znanih podatkov. Skupaj trenutno porabimo od 32 do 280 petajoulov letno. Teoretični potencial v Sloveniji je 14.500 petajoulov. Glede na teoretičen

potencial in potrebe vidimo, da imamo obnovljivih virov za okoli 680-krat več. Če odštejemo geotermalno energijo, je imamo 514-krat več, kot je potrebujemo. Tehnični potencial je bistveno manjši, a je še vedno petdesetkrat večji od tistega, kar potrebujemo, ali osemkrat večji brez geotermalne energije. Slovenija je torej lahko v prihodnosti energetske neodvisna, vprašanje je le cena energetske neodvisnosti. Sedanji delež obnovljivih virov je 10,5 odstotkov, v Evropi smo obljubili, da bo dvanajst. To bomo zelo težko dosegli. Za uporabo obnovljivih virov moramo imeti ustrezne tehnologije in zanima nas predvsem energija za pridobivanje toplote in tehnologije za pridobivanje elektrike. Obe tehnologiji sta danes v Sloveniji razpoložljivi, vendar sta po svoje še relativno dragi. Edino hidroelektrarna je domača in ekonomična, vetrnice osvajamo, glede sončnih celic pa sedaj gradimo tovarno za deset megavatov proizvodnje v Velenju in upam, da bo to prispevalo k izboljšanju stanja. Vendar Slovenija ne bo nikakor zadostila zahtevam Kjota, če ne bo uredila zadev na področju prometa.

Če hočemo res pristopiti k problemom tako, kot sta na primer Španija in Portugalska, potem se moramo lotiti teh stvari drugače. Brez dvoma je največji rudnik v Sloveniji raba energije v stavbah in učinkovito spreminjanje stanja stavb. Če bi sedanje predpise glede stavb uskladili z normalnimi predpisi, ki danes veljajo v Evropi, lahko zmanjšamo rabo energije za ogrevanje, brez vpliva na udobje, za faktor od 2,5 do pet. Pri obnovi starih objektov pa lahko dosežemo še boljše stanje.

Z obnovo starih objektov, ki danes porabijo od 200 do 250 kilovatnih ur na kvadratni meter letno, je dokazano, da je to mogoče zmanjšati na 50 ali celo 25 kilovatnih ur s ceno od 110 do 200 evrov na kvadratni meter. Stroški so pri desetkratnem zmanjšanju le dvakrat večji. A ti stroški proti ceni kvadratnega metra, ki danes dosega dva tisoč ali več evrov v stanovanjski gradnji, pomenijo manj kot deset odstotkov in zato ni nobenega razloga, da ne bi začeli graditi novih naselij z desetkrat manjšo energijo. Toda Ljubljana gradi celo tehnološki park, ki je energetske zelo potraten. Ko sem govoril z direktorjem in ga vprašal, zakaj ne bi naredili vzorno energetske stavbo, je rekel, da ga to ne zanima. Plačali bodo tisti, ki bodo najeli prostore. Če ne bodo mogli plačati, pa bodo odšli. Odnos je katastrofalen.

Izračunal sem, da je v Sloveniji pri 780 tisoč stanovanjih s površino 58 milijonov kvadratnih metrov mogoče zmanjšati rabo energije toliko, kolikor zahteva zmanjšanje emisije po Kjotu: z vložkom približno 58 milijard letno. To je približno polovica denarja, ki ga damo za gradnjo avtocest. Posledice vlaganja v to področje proti posledicam vlaganja v avtoceste pa so v obratnem sorazmerju. Tu neposredno zmanjšujemo porabo, tam jo neposredno povečujemo. Na ta način lahko zaposlimo štiri tisoč ljudi letno. Vladi sem poslal predlog in ta je dala to v vednost tistim, ki naj bi o teh stvareh odločali.

Evropa je usmerjena v zmanjšanje rabe energije v obstoječih stavbah. To pomeni "new deal", nova zaposlitev, nova delovna mesta, kar ima dolgoročno pozitivne vplive na kakovost življenja. V Sloveniji in v svetu bi morali počasi spreminjati energetske sistem. Sedanji energetske sistem ponuja uporabnikom približno šest različnih energetske virov, od katerih jih je vsaj pet okolju neprijaznih. Če bi se usmerili v nov energetske sistem, za katerega rabimo zrak, sončno sevanje in planetarno energijo, lahko iz tega naredimo tri osnovne nosilce energije. To so elektrika, metan in metanol kot utekočinjeni metan. S tem

zadostimo vse potrebam široke rabe in praktično odpravimo emisije v okolje. A v prehodnem obdobju moramo verjetno računati tudi z jedrsko energijo, kajti prehod iz enega sistema v drugega traja petdeset let.

Naši cilji so načelno in teoretično usklajeni s cilji Evropske skupnosti. Tehnologije za racionalno rabo energije so na razpolago. Potencial obnovljivih virov je dovolj velik za pokritje več kot petdeset odstotkov potreb po primarni energiji v prvi fazi, če obnovimo stavbe in uredimo promet. Z obnovo stavb bi namreč zmanjšali porabo energije za faktor deset in s tem postanejo stavbe primerne za uporabo sončne energije in toplotnih črpalk. Tako avtomatično preidemo s primarnih naravnih virov na obnovljive vire. Sredstev za zagon industrijske proizvodnje in aktivnosti na področju obnovljivih virov ter učinkovite rabe pa kljub sklepom Državnega zbora ni. S sedanjo aktivnostjo na področju energetike bomo samo povečali rabo energije, emisije škodljivih snovi in energetske odvisnost. Nisem proti izgradnji novih termoelektrarn v Šoštanju in Trbovljah ter gradnji nove nuklearne elektrarne. Toda pogoj je povečanje družbenega proizvoda za faktor štiri. Če tega ne bomo storili, je to stran vržen denar. Učinkovita raba energije žal še ni dobila domovinske pravice v Sloveniji. Od leta 1969, odkar se ukvarjam z okoljem, se to žal še ni zgodilo.

Prof. dr. ANDREJ KIRN, Fakulteta za družbene vede

Zastavlja se vprašanje, ali naša obstoječa etika zadostuje, da vzpostavimo etičen odnos do narave in okolja. Moj odgovor je negativen. Zakaj ne? Ker se tradicionalna etika ukvarja z etičnimi odnosi med ljudmi. Za takšno ukvarjanje so odločilne tri predpostavke: zavestnost, moralna odgovornost in svoboda izbire. Etični odnos do narave in okolja pa se nanaša na objekte, kot so rastline, živali, kanjoni, reke, jezera, ki nimajo teh odlik človeških bitij. Zato se mora tradicionalna, človeška etika dopolniti z ekološko ali okoljsko etiko.

Ta etični odnos do narave in okolja se kaže v konkretnih okoljskih konfliktih, kot so: kolikšen naj bo letni odstrel medvedov. Šestdeset, sedemdeset, sto, sto petdeset (nekateri, predvsem rejci drobnice, hočejo še več); kje naj bo odlagališče za nizko in srednje radioaktivne odpadke; ali pa razlike okoli gradnje odlagališč za komunalne odpadke; kje naj stojijo vetrne elektrarne; kakšna naj bo na primer sprememba zakona o Triglavskem narodnem parku. Ekološka zavest in etika ljudi se razkrivata tudi v različnih javnomnenjskih anketah. Zelo reprezentativne so ankete slovenskega javnega mnenja, ki so se začele že leta 1968, leta 1969 pa je anketa prvič vključila tudi ekološko vprašanje, in sicer o odnosu Slovencev do gradnje infrastrukturnih objektov v naših gorah. Čez slabih dvajset let, ko se je to vprašanje ponovilo, je odgovor, ali naj se gradi ali ne, popolnoma drugačen, in sicer je velik porast odgovorov, da naj se ne gradi. Ekološka zavest in etika se kažeta tudi v okoljski zakonodaji. Vrednostne predpostavke so predvsem v dveh krovnih zakonih o varstvu okolja in o varstvu narave ter v drugih odredbah in zakonskih aktih.

Okoljska ekološka zavest Slovencev ima dve temeljni značilnosti. Pri nekaterih odgovorih na vprašanja je ekološka zavest Slovencev absolutno prevladujoča, na primer 95 odstotkov Slovencev v reprezentativnem vzorcu ankete iz leta 1995 se je odločilo za sožitje z naravo, ne za gospodovanje nad njo. Še nekaj je takih vprašanj, pri katerih je bil visok odstotek pripadnosti ekološkim okoljskim vrednotam. Vendar so pri nekaterih drugih vprašanjih od-

govori skoraj simetrično razpolovljeni. Gre za tipično, včasih tudi konfliktno vrednostno stanje v slovenskem prostoru. To je zelo pomembno, kajti najlažje je, če se opredelimo za posamično vrednoto brez odnosa do drugih. Ko pa je treba stvari tehtati, so odgovori zelo različni. Za ponazoritev, štirideset odstotkov Slovencev se je odločilo za povečanje gospodarske rasti, četudi bi okolje trpelo. Približno enak odstotek je bil glede vprašanja, da je treba varovati okolje, četudi bi pri tem trpela gospodarska rast. Imamo še nekaj takih odgovorov, kjer gre za tipično, skoraj simetrično, razpolovljeno, vrednostno zavest pri Slovencih.

Pri javnomnenjskih odgovorih moramo računati z razkorakom med načelnostjo in privrženostjo drugim vrednotam ter med načelnostjo in konkretnim obnašanjem. Skoraj šestdeset odstotkov Slovencev se zaveda, da vožnja z avtomobilom prispeva k učinkom tople grede. A samo dva ali trije odstotki Slovencev je odgovorilo, da se kdaj pa kdaj odpovedo vožnji avtomobila iz ekoloških razlogov. Pomeni, da je na eni strani vednost zelo jasna, na drugi strani pa obnašanje v nasprotju s to vednostjo. Če bi bila edino odločilna splošna zavezanost k ekološkim vrednotam, potem stranke zelenih ali stranke ekoloških gibanj na volitvah morale dobiti dvajset, trideset ali še več odstotkov glasov. Vendar te stranke niso dosegle praga za vstop v parlament. Obstaja velik razkorak med vednostjo ali tudi nevednostjo v odgovorih in med strokovno ekološko vednostjo. Mogoče imamo opravka s paradoksom, da so ljudje, javnost, prepričani tam, kjer sama znanost še ni, in so ljudje negotovi tam, kjer ni nobenega razloga in je stroka že davno popolnoma prepričana. Naj ponazorim. Na vprašanje, ali mislite, da izpostavljenost še tako nizki dozi (ni bilo opredeljeno kako nizka) radioaktivnega sevanja povzroči smrt človeka, je samo enajst odstotkov ljudi odgovorilo neodločeno, čeprav bi pri takem vprašanju pričakovali večji odstotek. Nasprotno pa, ko je bilo zastavljeno vprašanje, ali antibiotiki poleg bakterije uničujejo tudi viruse, je bilo trideset odstotkov ljudi neodločenih, čeprav ni nobenega razloga. Medicinska stroka že davno ve, kakšen je učinek antibiotikov. Osupljajoča nevednost je prišla do izraza tudi v anketi evrobarometra leta 1999 ob vprašanju, ali se strinjate, da gensko spremenjeni paradižniki vsebujejo gene, običajni paradižniki pa ne. Samo trideset odstotkov ljudi se ni strinjalo s takšno trditvijo, pomeni, jo je ocenilo za napačno. A takšna nevednost, ki se kaže v odgovorih, ne sme biti razlog za vzvišen in podcenjujoč odnos do javnega mnenja. Mislim, da ga moramo upoštevati. V uvodniku Znanosti, priloge Dela, je eden naših strokovnjakov zapisal, da sam okoljski aktivizem in čustveno nasprotovanje gradnji plinskega terminala v bližini naše morske in kopenske meje v Italiji ne zadostuje. Strinjam se, samo nekaj bi dodal. Strokovnjak pravi, da je potrebna temeljita analiza o možnih čezmejnih okoljskih vplivih. Točno, a dodal bi, da v mnogih primerih še tako kakovostno ekološko okoljsko znanje ni zadostno, če ga ne podpirajo ekološka gibanja in nevladne organizacije. Zlasti je prisotna nemoč, da bi se kaj spremenilo, zaustavilo, našlo kompromis ali boljše rešitev tam, kjer so v igri velika korist, donosnost in dobički. Tu bi parafraziral misel nemškega filozofa Kanta iz 18. stoletja, ki bi se v tem primeru glasila, da je ekološka etika in ekološko gibanje slepo, če ni povezano z ekološkim znanjem in stroko. Samo ekološko znanje je nemočno v mnogih primerih, če ni povezano z močjo ekološkega gibanja, nevladnih organizacij in ekološko usmerjene okoljske politike.

Mislim, da se morata ekološko znanje in vrednote razširiti in uveljaviti

ti na vseh področjih družbenega življenja, v gospodarstvu, kmetijstvu, turizmu, izobraževanju in financah. Samo to je lahko zagotovilo, da se bomo bolj odločno in hitreje usmerili v ekosocialno trajnostno družbo. Časa je malo in veliko smo že zamudili, da ne bomo prej ali slej prišli do ekološko izsiljenega, dramatičnega upada človeške blaginje. Na področju tehnološke učinkovitosti so še velikanske možnosti. Angleži zelo lepo povedo, da ni zadostna samo "efficiency", ampak tudi "sufficiency", ne samo učinkovitost, ampak tudi zadostnost. Naša zakonodaja mora na različnih področjih uzakoniti mero, kakovostno in vrednoto zadostnosti. Medtem ko mora vsa tehnična in naravoslovna stroka prispevati k dvigu učinkovitosti, da iz manj dobimo enako ali še več.

Mag. VIDA OGORELEC WAGNER, Umanotera

Predstaviti želim trajnostni razvoj iz okoljevarstvenega stališča in z vidika razvojnih perspektiv v Sloveniji. Kakšno mesto in potencial ima nevladni sektor v prihodnjem razvoju.

Vloga nevladnih organizacij ima pet značilnosti. Prva značilnost je, da so graditelji skupnosti. Nevladne organizacije spodbujajo posebne stike v družbi. Vplivajo na demokratično oblikovanje družbe. So tista organizirana javnost, ki lahko pritiskajo na tiste, ki odločajo, in lahko pospešujejo demokratične procese. Značilnost je, da so varuhi pravic ne samo posameznika, temveč tudi prihodnjih generacij in morda tudi tistih elementov okolja in narave, ki niso človeška bitja, če razširimo etiko tudi na celotni živi in neživi svet. So prostor izražanja. Tu se združujejo ljudje, ki delijo in izmenjujejo podobne nazore, prepričanja, mnenja, interese in jih to tudi krepí. To, da smo sedaj tu zbrani, nas nekako krepí in tudi naše sporočilo postaja močnejše. Zelo pomembno je, da smo ustvarjalci inovacij, zaznavamo nove trende, pogoje in se zelo hitro odzivamo nanje. To sicer velja tudi za zasebni sektor, a v družbenem polju je nevladni sektor nedvomno primarni in se mnoge ideje, koncepti potem prenašajo tako v zasebni kot v javni sektor. So nenazadnje tudi izvajalci storitev, kar lahko vidimo iz statističnih podatkov vira financiranja. Ne samo, da delujejo v političnem prostoru, izvajajo tudi zelo pomembne storitve in zapolnjujejo vrzel med ponudbo javnega sektorja in tem, kar je na trgu.

Konkretni podatki prihajajo iz dveh raziskav. Ena se sedaj zaključuje, je objavljena tudi na Ministrstvu za javno upravo, njen naročnik je bila Vlada. Druga je ameriška raziskava. Gre za pet značilnosti nevladnih organizacij, njihovo število in kako se razporejajo po dejavnosti, kakšna je razvitost, kako se financirajo, kako je z zaposlenostjo v tem sektorju in kakšen je civilni dialog, odnos med vlado in nevladnimi organizacijami.

V Sloveniji je približno dvajset tisoč društev, zasebnih zavodov in fundacij. Dobra četrtina se ukvarja s športom in rekreacijo. Z varstvom okolja se ukvarja približno pol odstotka, kar je malo, z zdravstvenim varstvom samo nekaj več kot dva odstotka. Delež BNP-ja v letu 2004 v tem sektorju je bil malo manj kot dva odstotka. Povprečje v dvaindvajsetih državah po študiji univerze John Hopkins, je bil skoraj pet odstotkov. Mnoge evropske države pa imajo deleže precej višje, sedem, osem in več odstotkov. To pomeni, da sektor pri nas zelo skromno prispeva k bruto nacionalnemu dohodku, čeprav bi morda po absolutni vrednosti lahko rekli, da je vrednost zanimiva, še posebej, če bi dodali prostovoljno delo članov nevladnih organizacij in somišljenikov. Javnih sred-

stev je v Sloveniji malo. To so sredstva iz občinskega in iz državnega proračuna in delež iz državnega proračuna je še manjši od občinskega. Povprečje je malo večje. Glede dotacij in sponzorstev je Slovenija kar dobro uvrščena, medtem ko pri prodaji proizvodov in storitev zelo skromno.

Kakšna je javna podoba? Dvainpetdeset odstotkov jih zaupa nevladnim organizacijam, kar je zelo zanimivo. Primerjalno televiziji, časopisom, Vladi in večjim podjetjem zaupa samo osemindvajset odstotkov. Rezultati so primerljivi z javnomnenjsko raziskavo v Evropski uniji, ki podobno opredeljuje odnos z upanja do nevladnih organizacij, podjetij in politike v družbi, kar pomeni, da vendarle obstaja kar zanimiva možnost prihodnjega razvoja.

Kakšen je delež zaposlenih, aktivnega prebivalstva v Sloveniji v nevladnih organizacijah. Podatek za leto 1995 je 0,74 odstotka, a se v Sloveniji do danes praktično ni nič spremenilo. Povprečje v tej analizi je skoraj pet odstotkov. Nekatere države zaposlujejo celo več kot dvanajst odstotkov. Morda so metodološko tudi nekoliko različni kriteriji, a vendarle je potencial zaposlenosti v tem sektorju v Sloveniji neizkoriščen. Zelo zanimive so številke Jeremyja Rih-tina, ki nas je obiskal pred štirinajstimi dnevi in povedal, da je v zahodni Evropi, po številkah sodeč, delež novih delovnih mest v zadnjih desetih letih v tem sektorju štirideset odstotkov. V Sloveniji nismo izkoristili tega potenciala.

Še nekaj besed o civilnem dialogu, kaj se dogaja na deklarativni ravni. Strategija za sodelovanje z nevladnimi organizacijami je bila sprejeta leta 2003. Leta 2004 so se začela določena pogajanja. Obstaja osnutek sporazuma, ni pa še prišlo do uresničitve. Za nevladne organizacije in celotno civilno družbo je pomembna sprememba poslovnika Vlade aprila 2006, ki je vpeljala vključevanje nevladnih organizacij oziroma celotne civilne družbe v pripravo vladnih aktov. Vlada z vladnimi gradivi poroča tudi o vključevanju civilne družbe v postopek priprave, ne sicer kvalitativno, a vendarle so prepoznali to kot pomembno dejstvo.

Priložnosti. Tako državni razvojni program, ki bo določil javne investicije v obdobju naslednje finančne perspektive, kot tudi operativni programi pomenita za razvoj nevladnega sektorja kot za trajnostni razvoj veliko priložnost. Če niti na področju energetike niti na področju prometa, ne bomo dosegli preboja v smislu trajnostnega razvoja, se nam ne piše dobro.

Razvojni pomoč Slovenije. Kot država donatorica vstopamo v kulturo razvojne pomoči tretjemu svetu in mislim, da je tu priložnost tako za nevladne organizacije kot za trajnostni razvoj, da se uveljavita v tretjem svetu.

Mag. VILMA FECE, Gorenje

Veseli me, da je organizator na takšno srečanje povabil nas, predstavnike gospodarstva, da se pogovorimo o trajnostnem razvoju, o povezavi gospodarstva, učinkov, ki jih dosegamo, z okoljskimi rezultati in poudarki. Poskušala bom s konkretnimi podatki pokazati, kje smo v gospodarstvu, predvsem v industrijskem sektorju. Za začetek naj se dotaknem družbene odgovornosti. Tu naletimo na toliko definicij, kot je zapisov v knjigah. Zelo mi je všeč preglednica, ki jo je izdelala Mojca Drevenškova, ki je že prepoznavna v slovenskem prostoru po tematici družbene odgovornosti, posebej na področju komunikacij. Opredeljuje pet tipičnih področij: delovno okolje, varno in zdravo delo in vse, kar je vezano na zaposlene, trg, skupnost, varstvo okolja in upravljanje. Temati-

ka trajnostnega razvoja je družbena odgovornost. Pred približno letom dni smo imeli na gospodarski zbornici obširno razpravo, kjer smo poskušali pogledati, kako se v industrijskem sektorju izpolnjuje Lizbonska strategija na področju trajnostnega razvoja. Poudarila bi področje zakonodaje. Pogostokrat imamo v gospodarstvu občutek, da se prelahko lotevamo sprejemanja zakonodaje. Če prevod zakonodaje ali umestitev v slovenski pravni red ni pravilen, lahko povzroči ogromno dodatnih stroškov. Na koncu pa je v primerjavi z industrijo v Evropi industrija v neenakem položaju. Pogoje, v katerih posluje Gorenje, vedno primerjam s tistimi v tujini in pogostokrat imamo zelo plodno razpravo o tem, kako v Sloveniji izvrševati zakonodajo, da slovensko gospodarstvo ne bo bolj obremenjeno, kot v tujini.

Načrtovanje prostorskega razvoja slovensko gospodarsko Naturo 2000 ne razume kot neko omejitev. To je tudi priložnost za razvoj drugih dejavnosti, kot je turizem. Zelo perspektivno je spodbujanje inovacij pri razvoju okoljskih dejavnosti. Kar nekaj slovenske industrije s tega področja je že prepoznavno, vendar zelo težko prodre na slovenskem trgu. Pogostokrat so reference večje v tujini kot v slovenski javnosti.

Še nekaj o segmentu spodbujanja trajnostne proizvodnje in potrošnje. V Sloveniji nimamo spodbud. Ekonomski instrumenti, kot jih vidi industrija, so predvsem dodatne dajatve, okoljske dajatve, ki gredo v državni proračun, v reševanje širših problemov. Po drugi strani pa ni spodbud, ekonomskih instrumentov, za pospešen nakup okolju prijaznih proizvodov. Še dobra praksa, ki smo jo v preteklih letih imeli, nakup tako imenovanega ekoizdelka, v davčni napovedi ni več olajšava. Opozorila bi na zelo zahtevno zakonodajo, ki jo uvajamo v vsej evropski industriji, na tako imenovano uredbo o vrsti dejavnosti in naprav, ki lahko povzročajo onesnaženje večjega obsega. Po domače govorimo kar o IPPC direktivi, ki zahteva zelo veliko strokovnega znanja in razumevanja ali podpore države pri zadostitvi vseh navedenih ukrepov. Okoljevarstveno dovoljenje v sklopu te direktive je potrebno pridobiti za vse industrijske objekte do 31. oktobra 2007. Slovensko gospodarstvo zelo intenzivno dela na pridobitvi tega dovoljenja. Večji gospodarski subjekti to zelo dobro izvajajo, a problem je pri majhnih gospodarskih subjektih. Direktiva je zelo zahtevna, ker je to kot nek dežnik okoljevarstvene zakonodaje, ki jo je potrebno izvrševati tudi pri zelo majhnih obrtnikih.

V Sloveniji je že približno dvesto podjetij v postopku za prijavo teh naprav. Vsi ti podatki so na razpolago na spletni strani Ministrstva za okolje in prostor. V Sloveniji je po uradnih podatkih 288 podjetij, ki imajo tako imenovane sisteme ravnanja z okoljem, kot je ISO 14001. K okolju pristopajo na sistematičen način in vsa ta podjetja bodo lažje prilagodila svoje poslovanje tej zahtevni direktivi, ker obdelujejo vse učinke, ki jih povzročajo. Že devetdeset odstotkov podjetij z nad tisoč zaposlenimi ima tako imenovani ISO 14001. Problem bo nastal v malih podjetjih, ki imajo od 50 do 250 zaposlenih in jih je podjetij v Sloveniji največ. Ta podjetja bodo imela velike težave pri izvrševanju, ker nimajo sistemskega pristopa, ker nimajo strokovno okrepljenega kadra, ker je pogosto ekolog in nabavni v eni funkciji. Država bi morala še spodbujati sistemske pristope za ISO 14001 in EMAS.

Gorenje že več leta sistematsko pristopa k temu in leta 1997 smo postavili okvirne cilje do leta 2003. Te cilje smo v tem obdobju izpolnili. Prepolovi-

ti količino nastalih odpadkov je lep rezultat, ki zahteva precej sprememb pri vlaganjih in dovolj strokovnega znanja. Tako kot se v podjetjih vsak mesec menedžerji pogovarjajo o ekonomiki poslovanja, tako se v Gorenju in v večini ostale slovenske industrije pogovarjamo, kaj moramo za izpolnjevanje ciljev narediti, in samo takšen način omogoča pozitiven učinek na področju okolja. Stališče ekologov, vsaj v velikih industrijskih subjektih, je, da tisti trenutek, ko v podjetju poslujemo popolnoma v skladu z zakonodajo, vsak napor, vložen v izboljšanje področja okolja, tudi ekonomsko učinkuje. To za Gorenje zagotovo drži. Vse te podatke moramo objavljati, če želimo biti verodostojni. Kot ekologu mi srce zaigra, ko nas v evropskem časopisu pohvalijo, da smo v Gorenju pridobili vpis v register EMAS-a. Na kakšen način spodbuditi podjetja, da se vključijo v te sheme sistema ravnanja z okoljem? EMAS pomeni zagotovilo, da podjetje posluje popolnoma v skladu z zakonskimi zahtevami in da vse svoje okoljske podatke javno objavlja.

Šest raziskovalnih inštitutov, 65 evropskih proizvodnih organizacij in 18 gospodarskih panog je izvedlo raziskavo "trajnostna vrednost podjetja". Govorimo o tem, na kakšen način izkoriščamo naravne vire v industriji ob kakšnih ekonomskih efektih. Gorenje je bilo edino slovensko podjetje, ki je bilo izbrano za to raziskavo. Razlog za sodelovanje je bil javno objavljane podatkov. Zelo zanimivo je, da so s to raziskavo ugotovili, da so v nekaterih evropskih priznanih podjetjih imeli narobe izračunane emisijske parametre. Gorenje je v tej prestižni kategoriji doseglo tretje mesto z obrazložitvijo, da v primerjavi z industrijo v starih članicah Evropske unije štirikrat bolje izkoriščamo vire s področja okolja v povezavi z vlaganji. To je bila za nas velika potrditev, da slovenska industrija ve, kaj mora narediti, saj smo na nek način prepuščeni sami sebi. Še bolj zanimiva je ta primerjava zato, ker ima več kot polovica podjetij, vključenih v tej raziskavi, negativen učinek izkoriščanja virov. Pomeni, da so nepravilno izbirali tehnološke postopke, niso uvajali čistejših tehnologij, izbirali so napačne materiale in podobno. V raziskavi, ki je upoštevala tudi napovedi za vlaganja in spoštovanje zakonodaje do leta 2010, predvidevajo, da bi Gorenje zato, ker je zelo napredovalo, lahko bilo v letu 2010 že na drugem mestu.

VILI REZMAN

Predlagam, da zaključke pošljemo Vladi, Odboru za reforme in morda Gospodarski zbornici, Obrtni zbornici, UMAR-ju, tistim, ki načrtujejo razvoj Slovenije za naslednja desetletja in da ugotovimo: da glede trajnostnega razvoja in slovenske stvarnosti ne moremo biti pretirano zadovoljni, da je veliko neskladje med etičnimi deklaracijami in prakso, da so nosilne zmogljivosti našega okolja prepogosto presežene, da je potrebno nekaj več politične volje za izvrševanje deklaracij tudi skozi proračun Republike Slovenije. Predlagamo, da se okrepi pomen okolja v strategiji razvoja Republike Slovenije, da enako storimo v okvirnem programu za reforme, da predlagamo Vladi, da okrepi svoja vlaganja na področju pridobivanja obnovljivih virov energije in da pri pripravi davčne zakonodaje bolj upošteva davčne olajšave ali pa druge spodbude za okolju ustrezne tehnologije.

RAZPRAVA

Dr. BOŽIDAR BRUDAR, Mednarodni center za trajnostni razvoj

Trajnostni razvoj si predstavljam kot prof. Kirn. Gre za tri stebre: ekonomska upravičenost, skrb za okolje in socialno zadovoljstvo. O slednjem je bilo bolj malo govora.

Napisano je bilo, do kdaj mora dvesto podjetij dobiti tako imenovano IPPC dovoljenje, ki ga treba pridobiti do oktobra 2007. Kaj pomeni dovoljenje za delovanje? Sama direktiva nam nalaga skrb za to, da bi vse industrijske aktivnosti čim manj obremenjevale okolje, vendar se je treba glede tega dogovoriti. V spremljevalnih dokumentih so napisane ciljne vrednosti, ki jih je trenutno v Evropi mogoče doseči. Obenem pa piše, da se morajo v posameznih državah povezati strokovnjaki, ekonomisti in določiti meje obremenjevanja okolja glede na ekonomsko moč posamezne države in to uzakonijo.

A stvari se niso nikamor premaknile. Posamezni strokovnjaki vidimo težave, ki nas čakajo, ni pa sodelovanja. Morda jim je v okviru podjetja Gorenje to že uspelo, a obstaja še dvesto podjetij, ki morajo trajnostni razvoj urediti tako, kot je treba. Ljudje imajo različna mnenja. Tu se strinjamo, vendar ni nobenega ekonomista, nobenega psihologa in nobene ideje, kako bi te tri stebre povezali, kakšno bi bilo takšno dogovarjanje. Na področju tehnike sem velikokrat govoril, da Inženirska akademija sodeluje pri posameznih tehnoloških postopkih in poskuša v okviru Slovenije zakonsko opredeliti tako imenovano "best available technique" - najboljšo razpoložljivo tehniko, ki je v naših pogojih še sprejemljiva. Tu bi moral biti ekonomist, ki bi rekel, to toliko stane, tehnik, ki bi rekel, tole je najbolj moderno in pravnik, ki bi rekel, da, lahko boste dobili neko dovoljenje v neki obliki. Kakšni? Ali bo to zakonodaja, ki jo bo sprejel Državni zbor, ali bo to dogovarjanje po načinu "če tega poznam, bomo dali dovoljenje, če tega ne poznam, pa ne bomo dali dovoljenja"?

Takšnih posvetov v okviru Državnega sveta bi si še želel, vendar z akterji, ki bi poskušali dileme, ki so bile uvodoma predstavljene, na nek način rešiti. Verjetno je ravno IPPC direktiva taka zahteva, pritisk od zunaj, da se je treba lotiti tega sedaj in do oktobra 2007 nekaj narediti.

MARJANA PETERMAN, Zveza potrošnikov Slovenije

Zveza potrošnikov Slovenije varuje in zastopa interese potrošnikov. Zastopanje interesov potrošnikov je v praksi tako: v petek dobim recimo v pregled dva zakona. Eden govori tudi o ekološki kmetijski pridelavi in označevanju. To dobim ob desetih dopoldne, do konca delovnega dne naj bi dala pripombe. Država je leta 2006 sprejela program, da bo vključevala nevladne organizacije v zakonodajni proces, in bo naredila kljukico pri poslano Zvezi potrošnikov, ki zastopa vse slovenske potrošnike na vseh nivojih, ekonomskem, zdravstvenem, okoljskem, socialnem in političnem. To je resničnost.

Svoboda izbire, ki mora izhajati iz nekega znanja. Povprečnega potrošnika ni, čeprav velikokrat govorimo o povprečnem rezultatu. Na primer objava Evrobarometra februarja 2006. Raziskava je bila namenjena zaznavanju tveganja glede hrane in zdravja. Vsak Evro, ki sprašuje potrošnike, vedno vpraša, komu zaupajo potrošniki. V zadnjih petih letih je odgovor vedno nevladnim organizacijam, sledijo znanstveniki. Na podlagi odgovorov treh tisoč slovenskih

potrošnikov smo ugotovili, da tudi v Sloveniji najbolj zaupajo potrošniškim organizacijam, sledijo na drugem mestu znanstveniki. Kot strokovna sodelavka za potrošnike vem, da imam veliko podporo mednarodnih organizacij z znanstveniki v ozadju, kjer lahko tudi na znanstvenih temeljih oziroma z zanesljivimi podatki posredujem informacije in izobražujem potrošnike na področju hrane, prehrane, potrošnje in moram reči, da je dostop do medijev zelo težak. Zato imamo svoj časopis in v letošnjem januarju in februarju smo desetim največjim slovenskim trgovcem poslali kratko vprašanje: “Koliko izdelkov prodajate z znakom ekoroža, ekomarjetica, europeanflower, ki so izdelki narejeni po določenih standardih?” Vprašanje je bilo poslano enkrat, dvakrat, trikrat, tudi urgentno. Odgovorov ni bilo. Vidi se lahko, kakšni izdelki se prodajajo v Sloveniji. Trgovci niso vedeli niti za nekatere Gorenjeve izdelke ali za nekatere lesne izdelke, kaj šele glede turizma. To so vse eko prodajni izdelki (znak marjetice).

Kako lahko trajnostno potrošnjo promoviramo v Sloveniji? Trajnostna potrošnja vključuje trajnostni razvoj, politiko proizvoda in družbeno odgovornost, mora obsegati okolje, zdravje in socialne vidike in zrcaliti stroške. Želeli bi se primerjati z Danci, zato moramo v Sloveniji početi in izvajati stvari tako kot Danci, in podpirati nevladne organizacije, predvsem potrošniške organizacije, da izvajajo svoje poslanstvo pri trajnostni potrošnji. Kajti potrošniki spodbujajo industrijo in konkurenčnost. Naša raziskava kaže, da so potrošniki pripravljene plačati več, če imajo na razpolago izdelke. A, če trgovec ne ve, kako bo potem potrošnik vedel? Kako bo vedel kupec, če ne kupi, in če ne kupi, proizvajalec v naslednjem trenutku ne bo proizvedel in potem je to začaran krog.

Kako lahko mi to spodbudimo? Naravno, bio, eko, zeleno, okolju prijazno, tradicionalno, domače, to so znane besede. Pojavljajo se na izdelkih, v reklamah kot predstavitev izdelka in kot označevanje, v vseh treh parametrih. Leta 2004 smo naredili raziskavo o označevanju prehrabnenih izdelkov. Poslala sem povprečnega potrošnika, prostovoljnega študenta v trgovino. Izbral je 45 izdelkov, ki so imeli vsi zavajajočo trditev. Kaj pomeni zavajanje? To pomeni, da trditev ni ne zanesljiva, ne potrjena. Če so potrjeni da so ekološki, je to zato, ker je za ekoloživilo v Sloveniji predpisano, kako v postopku od polja do mize nastaja izdelek s certifikatom. Vsi izdelki, ki jih je moj povprečen potrošnik izbral, so bili taki leta 2004. En teden nazaj sem preletela našega največjega “dobrega sosa” in niti eden od teh 45-ih izdelkov še ni spremenil oznak. Naša zakonodaja o varstvu potrošnikov pravi, da potrošnika ne smemo zavajati. Imamo inšpekcije, ki bi morale to nadzorovati. Naša revija je javna, a zgodilo se ni nič.

Predlagam, da naj Državni zbor včasih tudi preveri izvajanje zakonodaje, da bomo lahko sploh kaj počeli. Potrošnik naj bi se obnašal “zeleno”. Imamo ekošole, osnovne in nekaj srednjih šol in šele letos se učijo, kaj je to zavajajoče označevanje in predstavitev kot oznaka in označevanje. Veliko sicer damo na reciklažo, a to delamo že od takrat, ko sem sama hodila v osnovno šolo. Nič pa nismo naredili za preprečitev in zmanjšanje. Torej, kako že pri izbiri ob nakupu izvajati svojo okoljsko zavednost. Lahko bomo udeleževali vrednote tako kot Danci, 64 odstotkov se jih zaveda in kupuje več kot mi, ker imajo to vgrajeno v izobraževalni sistem in v zakonodajo, z davki in dajatvami.

JOŽE KAVČIČ

V zvezi s predlaganimi sklepi sem želel opozoriti na podrobnost, da obstaja po mojem mnenju zelo velik razkorak med normativnim programom ter obljubami Vlade na tem področju in konkretnim izvajanjem. Rekel bi, da je Vlada pred približno letom dni sprejela Strategijo razvoja Slovenije. Med petimi razvojnimi prednostmi je tudi trajnostni razvoj oziroma ukrepi za doseganje trajnostnega razvoja in celo priložen akcijski načrt za leti 2005 in 2006. Občasno malo pogledam na nekatera področja, ki so tam navedena. Na mojem področju, ki ga boljše spremljam, okolje, urejanje prostora, urbanizem, zemljiška politika, infrastruktura, je stanje zmedeno. Danes je težko ugotoviti, kje dejansko smo na tem področju normativnega programa Vlade, ki je objavljen tudi na petdesetih in štiridesetih straneh na spletu, kaj je dejansko narejeno; na teh ožjih področjih, ki jih spremljam, pa so ogromne zamude in blaga ocena je: zmedenost. Ko Vlada spet odgovori, da je pri teh programih vse že objavljeno, bi samo opozoril, da to ne drži, obstajajo tudi ukrepi, roki, nosilci in poročilo mora biti, kot je bilo obljubljeno, konkretno in merljivo.

Prof. dr. JURIJ TASIČ, Inštitut Jožef Stefan

Pri dosednji predstavitvi problematike trajnostnega razvoja se nihče ni dotaknil enega izmed pomembnih elementov, to je znanja. Znanje nam bo dalo pravi odnos do okolja, v katerem živimo. Poleg znanja sta moralni čut in nauk, o katerem je dr. Kirn govoril, pomemben faktor za ohranjanje našega okolja. Če povežemo to, kar je predstavil dr. Plut, in raven izobrazbe v slovenskem prostoru, potem je ta soodvisnost velika. Kjer je velika onesnaženost, je majhna izobrazba, in tam, kjer je nizka povprečna izobrazbena raven, je velika onesnaženost. V slovenskem prostoru moramo poskrbeti za ohranjanje visokih kakovostnih delovnih mest, za vračanje inteligence nazaj iz mest v naravo, kjer bo s svojo izobrazbeno ravno in vplivom omogočila ohranjanje slovenske narave. Kaj lahko naredimo v Ljubljani? Tem pokrajinam moramo omogočiti izobraževanje. Tam moramo zgraditi raziskovalne in razvojne centre, šole po njihovih potrebah. Dobro izobražen človek in človek z dobro etiko bo pazil tudi na razvoj svojega okolja in svojega naroda.

Prof. dr. DUŠAN MLINŠEK

V slovenskem gozdarstvu nam je uspelo zastaviti in izpeljati solidno ekološko ravnanje z gozdom. Mlajši ne morete vedeti, kako so bili gozdovi v slovenskem prostoru v glavnem uničeni in kaj se je v teh petdesetih, šestdesetih letih naredilo. Vsa Evropa občuduje naš neverjetni napredek, kakšni so naši gozdovi v primerjavi s prejšnjimi izsekanimi gozdovi po vsem slovenskem prostoru, da ne govorim posebej o Krasu. Kaj so povzeli tedanji gozdarji z izkušnjami? Vpeljalo se je ekološko knjigovodstvo. Denar je šel tja, kamor je moral. Ekonomsko močnejši so pomagali ekonomsko revnejšemu. Znanost se je razvijala na ekološki ravni in posledica tega koncepta in prakse, torej stran od divje, podivjane ekonomije, je bila, da nam je uspelo v slovenskem prostoru za sto odstotkov izboljšati stanje gozdov. Govorim o lesni substanci. Povprečna zaloga v slovenskem prostoru je bila nekoč od 130 do 150 kubičnih metrov, danes pa imamo čez 300 kubičnih metrov na hektar. Kaj to pomeni, lahko oceni samo nekdo, ki se ukvarja z gozdarstvom. Poleg tega je močno ozelenel Kras.

Tako je danes v ekološkem pa tudi v ekonomskem pogledu, čeravno so se stvari po letu 1990 močno spremenile. Za evropski prostor so gozdovi v Sloveniji neke vrste biser, zato toliko obiskov. Gozdni ekosistem je v svetovnem merilu biser naravne stvaritve za življenje v najširšem smislu besede. Vpliv gozda z biosubstanco, strukturo, uveljavljanjem principa trajnosti, vpliv na klimo, vpliv na vodni režim, je zelo velik. Potem je minila določena doba in stvari so se začele spreminjati, po letu 1990 celo na slabše, kar nismo pričakovali. Če pogledamo v zgodovino človekovega razvoja, odnosa človek - narava in človek - gozd, ugotovimo, da je na vsej razvojni poti človek uničeval gozdove ter ustvarjal savane, prerijske, puščave, o čemer komajda kaj slišimo. Ker je uničeval, so se rojevale katastrofalne krize. Takšno je človeško bitje in če hočemo ohraniti našo Slovenijo, njeno naravo, in to, kar nam je v zadnjem času s pomočjo gozda uspelo, potem je tu potreben korenit zasuk.

Gozd je pač gozd, nič posebnega, gmajna itd. V bistvu pa je to vrh stvaritve narave. Nek znanstvenik je zelo lepo povedal, da je v enem kubičnem centimetru zdravih gozdnih tal stokrat več patentov kot v vesolju.

Prof. dr. MARTINA BAVEC, Fakulteta za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

Drugi del Slovenije pa pokriva kmetijska obdelovalna površina, ki smo jo žal tudi kmetijci mnogokrat pomagali onesnažiti s kemizacijo v kmetijstvu. K sreči smo tudi v tem sektorju spoznali, da tako ne gre več dalje, in že skoraj desetletje je od tega, kar smo se začeli bolj ukvarjati z ekološkim kmetijstvom, uvedli smo prva priporočila tudi s pomočjo ministrstva, pripravili zakonodajo. Danes je v Sloveniji v sistem nadzorovane ekološke pridelave vključenih že skoraj 1.800 kmetij, to je med dvema in tremi odstotki vseh kmetij. Obdelujejo brez sintetičnih sredstev za varstvo rastlin, brez lahko topnih mineralnih gnojil, brez uporabe gensko spremenjenih organizmov. Na tak način se v Sloveniji obdeluje že pet odstotkov vseh kmetijskih obdelovalnih površin. Vlada je tudi za to področje sprejela ambiciozen akcijski načrt. Kmetijci si želimo, da bi uspel, in sicer da bi bilo dvajset odstotkov vseh kmetijskih obdelovalnih površin ekoloških, petnajst odstotkov vseh slovenskih kmetij ekoloških, deset odstotkov vseh živil v prometu ekoloških in trikrat več ekoloških turističnih kmetij v Sloveniji. Vendar je tudi na tem področju ta trenutek problem, da ti pridelovalci niso ustrezno tržno organizirani in je dostop potrošnikov do njihove hrane oviran. V imenu Združenja za ekološko kmetovanje severovzhodne Slovenije se zahvaljujem enemu od ustanovnih članov Zveze BIODAR, naše največje slovenske nevladne organizacije za področje ekološkega kmetijstva, ki združuje izključno ekološke kmetije, ki so vključene v sistem ekološke nadzorovane pridelave s certifikatom, da se lahko predstavimo v Državnem svetu.

VILI REZMAN

Predlagam, da Državni svet in Ministrstvo za okolje in prostor organizirata simpozij na to temo, ki bo temeljil na empiričnih raziskavah in ki bo imel tudi projekcije za prihodnost ter da izdamo zbornik, ki naj prispeva k osveščanju.

